

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

OTCOVSKÁ ROLE Z POHLEDU ŽEN
THE PATERNAL ROLE FROM PERSPECTIVE OF
WOMEN

Magisterská diplomová práce

Autor:

Bc. Iveta Neradová

Vedoucí práce:

PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Olomouc

2017

Poděkování

Tato práce je výsledkem setkání a vztahů s důležitými lidmi, kterým bych chtěla na tomto místě poděkovat. Vedoucímu práce PhDr. Marku Kolaříkovi, Ph.D. za odborné vedení a ukazování správného směru, devíti ženám za otevřenost a vřelé pozvání do jejich světa, mým nejbližším za vytrvalou podporu a důvěru v dobrý výsledek, mým přátelům za povzbuzování v dobách beznaděje, celé obecně prospěšné společnosti Magdaléna za vstřícnost a prostor ke psaní, a nakonec ještě výslovně mým rodičům za pevné základy, pozitivní vzory a lásku, která mě dovedla mimo jiné až sem, k tečce za větou.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Role otce z pohledu žen“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V dne

Podpis

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Otcovská role.....	7
1.1 Definice otcovské role	7
1.2 Otec a jeho místo v rodině	9
1.3 Proměny otcovské role.....	12
1.4 Variabilita otcovské role	14
2 Ideál, nepřítomnost, mýtus a krize otcovství.....	18
2.1 Otec ideální	18
2.2 Otec nepřítomný	20
2.3 Otec ověčený mýty	23
2.4 Otec zmítaný krizí.....	25
3 Význam otce v životě ženy.....	28
3.1 Ženství a mužství	29
3.2 Specifika vztahu otce a dcery	31
3.3 Otcův vliv na dceru.....	33
3.4 Otec ovlivněný ženou	36
4 Současný stav zkoumání.....	41
4.1 Obecné ukotvení	41
4.2 Konkrétní výzkumné studie	43
EMPIRICKÁ ČÁST	51
5 Předmět a cíl výzkumu	52
5.1 Výzkumný problém	52
5.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	53
6 Popis zvoleného metodologického rámce a metod	54
6.1 Zvolený typ výzkumu	54
6.2 Metody získávání dat	54
6.3 Metody zpracování a analýzy dat	56
6.3.1 Východiska a postup IPA.....	56
6.3.2 Reflexe role výzkumníka	58
6.4 Etické problémy a způsob jejich řešení	60
7 Výzkumný soubor	61
7.1 Kritéria výběru respondentů	62
7.2 Metoda výběru respondentů.....	63

8	Výsledky analýzy dat	65
8.1	Individuální zkušenosti s otcovskou rolí	65
8.1.1	Zkušenost Barbory: Otcovství na startu	66
8.1.2	Zkušenost Terezy: Vzestupy a pády	67
8.1.3	Zkušenost Karolíny: Dva břehy otcovství	69
8.1.4	Zkušenost Julie: Moci se dotknout otce	71
8.1.5	Zkušenost Simony: Na kolotoči pocitů	72
8.1.6	Zkušenost Lucie: Ztracená a znovunalezená podpora	74
8.1.7	Zkušenost Denisy: Dcery si berou své otce	76
8.1.8	Zkušenost Heleny: Tradice na ústupu	78
8.1.9	Zkušenost Anny: Na počest mého tatínka	79
8.2	Společná témata napříč zkušenostmi	81
8.2.1	Generační střet	82
8.2.2	Tlak společnosti	84
8.2.3	Stopy původní rodiny	86
8.2.4	Projevy citů	90
8.2.5	Tok času	93
8.2.6	(Bez)Mocná žena	95
8.2.7	Porovnání odpovědí na vybrané otázky z rozhovoru	97
8.4	Odpovědi na výzkumné otázky	100
9	Diskuze	103
10	Závěry	112
	SOUHRN	114
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	117
	ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	
	ABSTRACT OF THESIS	
	SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

Co si myslí ženy o otcích, jakou s nimi mají zkušenost a co by o ní řekly? Tak zní otázka, která se zrodila v mé mysli v době, kdy jsem dokončovala svou bakalářskou práci. Jejím cílem bylo zmapovat působení otce v úplné rodině a poukázat na variabilitu jeho role. Tehdy jsem se totiž v úvodu práce ptala po otcích, kteří jsou v životě svých dětí přítomni a přesto, nebo možná právě proto, stojí v pozadí zájmu oproti otcům, kteří jsou nepřítomni, nebo reprezentují v rodině patologické jevy. Otázky, které tvoří první řádky této práce se však vynořily v důsledku i mého vlastního opomenutí. Můj zájem se v té době totiž zaměřil na názor otců a jejich dětí. Pohled ženy, matky, která tvoří s otcem rodičovský pár v tradiční rodině, nebyl zahrnut, čímž došlo, dle mého názoru, k vynechání důležitého dílu skládky. Nyní, v předkládané práci s názvem *Otcovská role z pohledu žen*, jejímž hlavním cílem je získat vhled do zkušenosti žen s otcovskou rolí a díky němu přispět k rozšíření úhlu pohledu na roli otce, může být tento úhel pohledu doplněn.

Práce se dělí na dvě části, přičemž první, teoretická část se skládá ze čtyř kapitol. V první kapitole se věnuji otcovské roli obecně, jejím proměnám a variabilitě. Druhá kapitola se zaměřuje na některé konkrétní jevy spojenými s otcovskou rolí (ideál, nepřítomnost, mýty a krize). Třetí kapitola se vztahuje k tématu mužství a ženství, ke specifickým vztahu otce s dcerou a jejich vzájemnému vlivu. Poslední kapitola teoretické části seznamuje čtenáře se situací na poli výzkumu, čímž tvoří jakýsi spojovací článek mezi teoretickou a výzkumnou částí. Ta se pokouší nahlédnout do zkušenosti žen s otcovskou rolí, k čemuž využívá kvalitativní přístup, konkrétně metodu Interpretativní fenomenologické analýzy. S její pomocí je možné zacílit pohled nejen na jednotlivé zkušenosti žen a jejich specifika, ale také na společné znaky ženské zkušenosti.

Jak jsem uvedla výše, navazuje tato práce na práci bakalářskou, ze které byly do teoretické části této diplomové práce použity určité pasáže. Konkrétně jsem z původní bakalářské práce čerpala teoretické základy do kapitoly věnované otcovské roli obecně (to se týká zejména podkapitol věnovaných proměnám a variabilitě otcovské role), dále do podkapitoly zaměřené na nepřítomnost otce, a nakonec také do podkapitol týkajících se specifík vztahu otce s dcerou a otcova vlivu na dceru.

TEORETICKÁ ČÁST

1 OTCOVSKÁ ROLE

Je tolik rozličných označení pro otce! Táta, tatínek, taťka, tatík, tatíček, předeek, tvůrce, původce, zakladatel, starší muž, Bůh ... A protože otec může pro každého z nás představovat něco jiného, budu se v následující kapitole zabývat otcovskou rolí spíše na obecnější úrovni a z hlediska její podoby. Věnovat se budu její definici, komplementaritě k roli mateřské, dále stručně zmapuji její vývoj a poukáži na důležité proměny, kterými prošla. V neposlední řadě se zaměřím také na její variabilitu.

1.1 Definice otcovské role

Odrazovým můstkem pro tuto kapitolu je definování otcovské role, k čemuž je nejprve zapotřebí rozumět termínu role, v tomto případě termínu sociální role. Tu lze dle Velkého sociologického slovníku (1996) definovat jako způsob chování, které je očekáváno od osoby, na níž se váže určitý sociální status. Lze tedy říci, že otcovskou roli můžeme definovat jako **soubor všeho, co je očekáváno od osoby, která má status otce**. V dostupné literatuře však příliš definic otce nenalezneme. Autoři se věnují spíše variabilitě této role, o které bude pojednáno také v jedné z podkapitol, a na univerzální definici nekladou důraz, což může být chápáno také tak, že není třeba definovat něco, co je každému nad slunce jasné. Bakalář (2002) definuje otce jako **rodiče mužského pohlaví**, přičemž v rámci této role rozlišuje ještě roli **biologickou** (otec je ten, kdo dítě zplodí), **sociální** (otec je ten, kdo se o dítě dlouhodobě rodičovsky stará a kdo jej vychovává) a **právní** (komu náleží rodičovská odpovědnost, práva a povinnosti) s tím, že v naší společnosti se tyto role vesměs překrývají v jedné osobě. Autor však pamatuje i na změny týkající se rodinného soužití a hovoří o zvyšujícím se podílu svobodných matek.

Zde je na místě zmínit se o tom, jak takové otcovství, tedy obecně rodičovství, vzniká. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí, že rodičovství vzniká po narození prvního dítěte, z čehož vyplývá, že rodičovství naplňuje reprodukční funkci rodiny a zároveň přináší do života rodičů nové povinnosti a role. Již nejsou pouze párem, manželi, ale jsou i rodiči, otcem a matkou. Podle psychologického slovníku je rodič „*jedinec, který zplodil nebo porodil a/nebo vychoval potomka*“ (Hartl & Hartlová, 2010, 503). Rodičovství tedy nemusí nutně vzniknout pouze po narození prvního potomka, jak jsme se mohli dočíst výše, ale jsou i jiné cesty k tomu, jak se stát rodičem. Tématem přechodu k rodičovství, jenž se dá považovat za jeden z nedůležitějších přechodů v rodinném životě, se zabývá

Rossi (1968), která představuje **čtyři znaky přechodu k rodičovství**. Podle této autorky se jedná o zlomový, a v některých případech také *neplánovaný* přechod, který probíhá *pod silným kulturním tlakem*, přičemž jde zejména o přechod *nerevokovatelný* (nelze ho zrušit, vzít zpět, odvolat). Domnívám se, že absence možnosti vzít své rodičovství zpět, je nejdůležitějším znakem, které činí z rodičovství to, čím je. Existují sice cesty, jak své rodičovství odmítnout, ale ani takové rozhodnutí nezůstane beze stopy.

Nutné je také pamatovat na to, že rodičovství zpravidla není jedinou sociální rolí, kterou ve svém životě máme možnost zastávat. Všechny námi zastávané sociální role spolu interagují, přičemž se mohou vzájemně doplňovat, nebo si naopak konkurovat, o čemž mluví například Dudová (2008). Ta zmiňuje například roli zaměstnance, manžela, syna, bratra, přítele či kolegy. Také bychom mohli uvažovat nad tím, že otcovská role v sobě může zahrnovat několik dimenzí, které se mohou též dostávat do střetu, k čemuž se dostaneme v podkapitole věnované variabilitě otcovské role.

O otcovství jako sociální instituci pojednává Fafejta (2012), přičemž sociální instituce považuje za návody, které nám říkají, jak jednat v různých situacích. Díky sociálním institucím jsme si totiž mnohem snáze vědomi, jaké sociální role nám náleží včetně toho, co od jednotlivých rolí máme očekávat, což má za následek zjednodušení sociálních interakcí. Otcovství považuje za silnou sociální instituci, protože se nejedná pouze o jakousi tradici nebo zvyk, jehož podobu lze poměrně jednoduše měnit, ale o instituci, jejíž podoba je ve společnosti silně zakořeněna. Samozřejmě to neznamená, že silnou instituci nelze měnit vůbec. Je to ovšem mnohem složitější a delší proces, který vyžaduje čas a odvalu sociálních aktérů k tomu, aby jednali mimo tradičně vymezený návod. Mimo času a odvahy jsou za důležité také pokládány změny ve společnosti, díky kterým pak dochází ke změnám sociálních institucí. V tomto případě nelze opomenout například změny na straně žen, u kterých postupem času stoupala zaměstnanost. To vyvolalo zvýšení požadavků na otce, co se péče o děti týče, aniž by jim bylo uleveno v jejich roli živitele, protože obecně jsou považováni stále za živitele hlavního. Fafejta označuje tuto situaci jako schizma otcovství. Na tomto místě nezapomíná ani na porovnání s mateřstvím a připomíná, že i tato silná sociální instituce prošla a stále prochází velkými změnami, zejména kvůli budování její identity skrze kariéru. Proto, že je ale považována za přirozenější instituci, není tolik křehká jako otcovství. Svou úvahu zakončuje varováním, že protichůdné požadavky na otce (zastat plně roli živitele a skloubit jí s rolí pečovatele) mohou vést nakonec k tomu, že otec nedostojí ani jedné z těchto rolí.

1.2 Otec a jeho místo v rodině

Jak už víme, otec je rodičem mužského pohlaví. Společně s matkou, rodičem ženského pohlaví, tvoří rodičovský pár. Rodičovské role lze označit za komplementární, přičemž komplementarita neboli doplňkovost je vlastnost, která je pro rodičovské role tolik typická. Ač každý z rodičů zastává odlišnou roli, je potřeba, aby se navzájem nevylučovali, ale doplňovali, protože jak uvádí Corneau (2012), novorozenec má v sobě jak archetyp matky, tak archetyp otce, což znamená, že je předpřipraven na to, aby byl součástí interakce s oběma rodiči. Autor tu vlastně mluví o mateřském a otcovském komplexu, který je výsledkem setkání již zmíněné vrozené struktury (archetypu) s osobami, které jsou ve svém chování dostatečně podobné chování matky a chování otce. Díky tomu se spustí jakýsi program, na jehož základě vznikají již zmiňované komplexy. Jde tedy o potenciál, který má ve svém nitru každý, a který může, ale nemusí být probuzen. Autor se zde dále zaměřuje také přímo na otcovský komplex, o kterém tvrdí, že je pro lidstvo základní (archetypální) potřebou. Tuto potřebu je nutné nasytit přítomností otce a díky jeho přítomnosti ji personalizovat. Pokud není otec přítomen, tato potřeba nezaniká, ale zůstává v dítěti i nadále a je naplňována skrze představy otce, jejichž původ není jasně identifikovatelný. Aby bylo vysvětlení úplné, otcovský komplex není chápán jako vztah k otci, ale je v něm zahrnut také vliv dalších lidí, což znamená, že se dá definovat jako souhrn všeho, co lze nějakým způsobem přiřadit k otcovství (zde může být v působení zastoupen například mimo otce také dědeček nebo jiný starší člen rodiny, profesor nebo také například vedoucí zájmového kroužku). Stejně je to i s komplexem mateřským.

Podle Loucké, Chvály a Trapkové (2014) je žádoucí, aby dítě zažívalo rozdílné chování svých rodičů. Matka pečuje, ochraňuje a snaží se, aby dítě netrpělo, případně ho při utrpení utěšuje. Otec je tu od způsobování určitého nepohodlí, od povzbuzování a otužování. Aby mělo dítě šanci poznat oba přístupy je zapotřebí, aby spolu rodiče nesoutěžili v tom, kdo je lepším rodičem, nebo si navzájem nebránili ve svých specifických projevech vůči dítěti, přičemž pak je v podstatě jedno, který z rodičů je pečující a který otužující. Netrvají tedy bezpodmínečně na tom, aby mateřský princip reprezentovala žena a otcovský princip muž, ale poukazují na to, že žena má samozřejmě nejlepší předpoklady k tomu, aby ztělesnila princip mateřský a muž zase ten otcovský.

Rozdíly ve vzniku vztahu v dyádě matka-dítě a v dyádě otec-dítě se zabývá Corneau (2012). Matčina výhoda spočívá v tom, že svůj jedinečný vztah s dítětem navazuje již v době těhotenství, kdy je dítě ještě v jejím nitru. Z toho vyplývá, že jí náleží vnitřní

záležitosti, týkající se dítěte, protože i po narození je to ona, kdo uspokojuje jeho smysly skrze péči o jeho tělo (přebalování, chování, mazlení se atd.). Naproti tomu otec je ten, komu náleží spíše záležitosti týkající se vnějšího světa. Autor tu poukazuje na skutečnost, že jeho vklad (sperma) přichází zvenku dovnitř. Zde otec zůstává během těhotenství a následně také po porodu, kdy stojí spíše stranou. Zoja vyjadřuje tuto myšlenku tím, když říká, že: „*Od otce se přímo žádá, aby své dítě učil žít ve společnosti tak, jako matka dítě naučila žít v těle*“ (Zoja, 2017, 14).

Na tomto místě hovoří Bakalář (2002) o procesu triangulace. Triangulace je proces psychologický a jeho účastníky jsou, jak název napovídá, tři osoby – matka, otec a dítě. Jádrem tohoto procesu je dát dítěti možnost, aby navázalo citový vztah i k otci, přestože doposud bylo vázáno pouze na matku, tedy v dyádě. Podle autora je role otce v tomto případě nezastupitelná, protože právě díky otci udělá dítě první krok k tomu, aby mohlo vést, až dosáhne dospělosti, samostatný citový život. Loucká et al. (2014) zmiňují rozdíly, které panují mezi vztahy matka-dítě a otec-dítě již od počátku. Od matky se dítě postupně odděluje a vzdaluje, zatímco k otci se přibližuje. Matka je jistota, kterou musí dítě postupem času opouštět, aby se mohlo potkat s lákavou nejistotou. Otcovým úkolem není jen otužování dítěte a trénink jeho schopností. Jeho úkolem je také podpora jeho partnerky při vzdalování se dětí. Tuto podporu může poskytnout i tím, že převezme v určitých chvílích zodpovědnost za péči o dítě na sebe, čímž partnerce může nejen ulevit v tomto oddalovacím procesu, ale může na tom také ukázat to, že pro dítě tu není jen matka, že pro dítě je tu i otec, a že rodiče jsou tu pro sebe navzájem.

Komplementaritě se poměrně podrobně (zejména po praktické stránce) věnuje také Poli (2010). Když mluví o vztahu matka-dítě, hovoří zejména o obětavosti matek a o jejich snaze odstranit dítěti z cesty veškeré překážky. Tento přístup je ze strany autora považován za přirozený a nesmírně cenný, ale zároveň je popisován jako nebezpečný, a to v případě, že není doplňován komplementárním přístupem, protože se může stát, že matka svou tendenci přežene. A jaký je tedy podle něj přínos otce ve výchově? Otec dítěti neodstraňuje překážky a vše zlé z cesty. Naopak se mu snaží dodat důvěru v to, aby věřilo ve své schopnosti, a aby tyto překážky překonalo. Potomkovi se snaží nic nenalhávat, protože si je vědom, že jednoho dne přijde čas, kdy se pravdu dozví (například od svých vrstevníků), a že nemusí být řečena tolik laskavě jako od rodičů. Poli jde ve srovnávání a v doplňování se rodičovských rolí ještě dále, když hovoří o uspokojování potřeb ze strany matky, které ještě u dítěte ani nemusely vzniknout. Matka se s dítětem ztotožňuje, považuje ho za

součást sebe, její reakce založené na předvídání potřeb dítěte podle svých potřeb jsou tedy naprosto přirozené. Je však otcova přirozeně snížená schopnost předvídat dětské potřeby na škodu? Autor se domnívá, že nikoli, protože otec se snaží dítě naučit, aby rozpoznávalo své potřeby a na základě jejich existence se umělo rozhodnout o jejich uspokojení. I proto otec staví své dítě do psychicky náročných situací, a i proto se dítě do těchto situací nechává stavět, protože postupem času zjistí, že otec tak formuje jeho zdravou osobnost a ukazuje mu, jaký život ve skutečnosti je.

Poli tedy oceňuje oba přístupy, které jsou ve výchově velmi cenné a poukazuje také na to, že mužský přístup, který je od toho ženského tolik odlišný, může ženě přinést pomoc. Nejen díky tomu, že ten její vyrovnává a činí ho realističtější, ale také proto, že dětem ukazuje, v případě, že se rodiče při výchově doplňují, zdravý rodičovský vztah. Velmi to vystihují Poliho slova: „*Každé dítě je vždy také dítětem vztahu, který vládne mezi jeho rodiči.*“ (Poli, 2010, 102). Otec také pomáhá dítěti, aby vidělo samotnou matku realisticky, a aby si na ni zachovalo láskyplný pohled plný úcty i přesto, že mu umožňuje vnímat její meze a nedokonalosti. Z toho všeho plyne, že není žádoucí, aby došlo ke splnutí matky a otce v jedno, ale že je potřeba, aby své přístupy propojili. Autor dle mého názoru popisuje pozitivní stránky obou rodičovských rolí, přičemž nestranní ani jednomu z rodičů. Za tuto vyváženost by mu zřejmě poděkovala i Burgess (2004), která hovoří o nepřiměřené idealizaci mateřství. Dle ní měla tato čím dál větší idealizace mateřské role nemalý dopad na vnímání role otcovské. Aby mohla být totiž mateřská role vykreslena co nejideálněji, bylo potřeba ji postupně zbavit veškerých negativních konotací. Ty musely být odsunuty mimo ni a otcovská role se tomu přirozeně nabízela. Domnívá se, že dnešní otcové na tuto idealizaci mateřství doplácí a platí za to, že byli vykresleni jako jeho pravý opak.

Rozdíl mezi mateřským a otcovským přístupem ilustrují také na konkrétním příkladu Loucká et al. (2014). Jde o situaci, kdy dítě vstupuje do školky či školy. Matky svou úzkostnou a starostlivou komunikací mohou v těchto situacích u dítěte vyvolávat mnohem více stresu, než jaké by dítě vyprodukovalo díky nové události samo. V těchto situacích je pro dítě vhodnější otcův přístup, který nemusí tolik zesilovat strach a další negativní pocity dítěte. Naopak, může mu dodat odvalu k překonání překážky a vzbudit v něm zvědavost z nového. Stěžejní tu však nadále zůstává to, že nejde ani tak o to, čí přístup je lepší, ale o to, čí přístup se k situaci více hodí.

1.3 Proměny otcovské role

Otcovská role doznala během času několik zásadních změn své podoby a jejím dějinám, a tedy i proměnám se podrobně věnuje Zoja (2017). V období prehistorie se zabývá především rozdíly mezi rodičovskými rolemi samců a samic, a to z hlediska způsobu šíření svých genů, kdy samci jsou nastaveni kvantitativně a samice kvalitativně. Mimo těchto rozdílů se také zabývá tím, že role samců se v péči o potomky časem měnila. Na samém počátku se organismy rozmnožovaly prostřednictvím kapalného prostředí. Vše se odehrávalo ve vnějšku, vše bylo zjevné a samci byli často těmi, kdo se o své potomky starali. Později se tento jev přenesl do vnitřku, útrobu samice, díky čemuž došlo k jakési utajenosti a nedostupnosti samcům, a s tím poté mohla klesat jejich angažovanost v péči o potomky. V momentě, kdy přechází k savcům, hovoří zejména o symbióze samice a mláďate, přičemž samci jsou v této době spíše ještě poskytovatelé spermatu a zajišťují ochranu tím, že brání své teritorium. Vše je tak i nadále na bázi genů, což změnil až příchod člověka, který se od tohoto vlivu dokázal osvobodit. V tomto vývojovém období došlo k dělbě práce na mužské a ženské, kdy se ženy staraly o mláďata a zdržovaly se na jednom místě, a jejich prací bylo sbírání plodů. Muži, coby lovci, neustále putovali. Tato dělba však netrvala věčně, muži totiž začali přinášet úlovky také domů samicím a mláďatům, díky čemuž vznikala vazba k rodině. Sex už neplnil pouze reprodukční funkci, ale byl také prostředkem k budování partnerského vztahu. Podle autora došlo se vznikem otce ke vzniku kultury.

V rámci období antiky se zabývá myšlenkou, zda první vládl muž nebo žena. Pro prvotní existenci patriarchátu nebo matriarchátu neexistují fakta, pouze hypotézy. Jasně je však to, že důležitost, která byla jednotlivým pohlavím přisuzována, se v průběhu času několikrát změnila. Zde je na místě zmínit právě starověké Řecko, ve kterém byl muž nadřazený. V této době byl velkou autoritou Aristoteles, který tvrdil, že schopnost plodit je dána pouze muži, který dává semeno. Žena je jen doplňkem, jakousi nádobou. V Římě, pokračovateli Řecka, byl muž, tedy otec dětí tím, kdo rozhodoval o jejich životě. K tomu, aby se muž stal otcem, však nestačil akt zplodění. Bylo nutné, aby muž vyjádřil vůli k otcovství. Otcovství tak bylo právem muže, nikoli dítěte. S postupem času se Zoja dostává ke svátosti manželství, kdy se muž stal otcem i těch dětí, které nebyly jeho, pokud byl se ženou, která je porodila, v manželství. Zde se zmiňuje o tom, že Den otců se v některých zemích slaví na svátek svatého Josefa, který nebyl otcem proto, že by potomka zplodil, ale proto, že ho přijal za svého.

Dále se Zoja věnuje období renesance a reformace, které znamenaly zlom ve vývoji otcovství. Díky osvícenství se ženy začaly více emancipovat, což znamenalo pro otce další ránu. Ztrátou pro ně byla také Francouzská revoluce, protože znamenala, že výchova dětí byla svěřována čím dál více do rukou státu. Tím se začala ztrácet horizontální podřízenost otci a přibyla rovina vertikální, tedy rovina vrstevníků. Mimo jiného byl uzákoněn rozvod manželství, což znamenalo převratnou změnu v rodinných vazbách a rolích. Od Francouzské revoluce se Zoja dostává k revoluci průmyslové. *„Průmyslová revoluce přinesla nejtemnější hodinu otcovství“* (Zoja, 2017, 159). Do té doby byl otec pro děti ještě stále vzorem, pracoval v blízkosti svých dětí, které ho napodobovaly a tím si tvořily svou identitu. Průmyslová revoluce zrušila tento řád, který otce ještě stále udržoval ve hře. Tak, jak se zvedl blahobyť, tak došlo k destabilizaci rodiny a vztahů v ní. Továrny nejprve zaměstnávaly především ženy a děti, čímž trpěla mužská důstojnost, protože poprvé v historii mohl mít zbytek rodiny větší plat než sám otec. Později jsou do továren nabíráni i muži, kteří se tak ztrácejí z dohledu a coby obsluhovači strojů ztrácejí svou iniciativu a odpovědnost za výrobek. V momentě, kdy se vrací domů, nemají, o čem by s rodinou hovořili. Přináší mzdu, nic víc nemají ke sdílení. Zde se poprvé objevuje otec, který schovává část svých peněz, které potom propíjí, čímž se zvyšuje propast mezi ním a jeho rodinou, načež hledá útěchu opět u alkoholu nebo cizí ženy. Do této neutěšené situace přicházejí dvě světové války, které zasahují do života lidí s odstupem jen jedné generace. *„Titíž muži se mohli zakoušet nejprve jako synové opuštění svými otci a pak jako otcové odloučení od svých synů“* (Zoja, 2017, 167).

Dále se Zoja vydává do 20. století a poukazuje na hroživé mužské autority, které toto století přineslo. Nástup fašismu znamenal nejen nový politický a ekonomický systém, ale také měl zaplnit prázdno po otci a měl vytvořit mužský vzor pro své syny. Toto období uzavírá Zoja shrnutím, že otcovský obraz byl roztržěn nejrychleji v zemích, kde byl otec jakkoli součástí kolektivní politické tragédie. *„Světové války oloupily miliony dětí o otce. Zároveň to byly první války, které miliony bývalých vojáků připravily o jejich děti. Tito muži se už nedokázali znovu stát otci. Pro jejich rodinu se tím příliš nezměnilo: otec nepřišel o život ve válce, ale cestou domů“* (Zoja, 2017, 204).

Na závěr se Zoja zabývá dnešním otcem. Upozorňuje zde na ztrátu rituálu pozvednutí. Důraz je kladen na plození, svobodná vůle a rituální akt je ten tam. Symbolická dimenze neexistuje, důraz je kladen spíše na finanční prostředky. Ty ale nepomohou k duševnímu zrození člověka. Zmiňuje zde také roli psychoanalýzy, která se

v době svého příchodu tvářila jako otcův spojenec, ale ve finále byla nakonec spíše jeho nepřitelem. Zoja se zaměřuje i na rozdíly v zobrazování otce. Otec již není zobrazován jako součást rodiny, skupiny nebo společnosti, ale je zobrazován samostatně, nahý, krásný, jemný a s dítětem v náruči, izolován od všeho ostatního. Problémem také je, že nejsou nikde definovány charakteristiky, jaké by měl otec mít. Vzdělání zajišťuje spíše škola, ve volném čase již není otec také tolik platný, protože děti jsou v tom, co je zajímá kolikrát daleko schopnější než otec sám, a ten se tak paradoxně touží získat uznání od svých dětí, místo, aby to bylo naopak. Další paradox nastává v jeho roli živitele, kdy se do pracovního procesu zapojují i ženy, a on tak není jediným živitelem a v některých případech ani úspěšnějším živitelem. Rozklad otcovství tedy probíhá na dvou úrovních. Úroveň materiální, kterou je myšlena fyzická nepřítomnost otce v rodině, může být nasycena matkou, která může tento úkol převzít. Problémem je však symbolická úroveň, která je úrovní rituální.

Podle Gjuričové a Kubičky (2009) ke změnám otcovské role stále dochází. Ilustrují to na tom, když popisují, do jakých míst muži aktivně vstupují. Jedná se o místa jako jsou porodnice, dětská hřiště, školy, rodinné terapie včetně toho, že své zážitky a zkušenosti z těchto míst sdílejí se svými kamarády. Jsou si ale vědomi, že nejen vůle otce, ale také ochota jejich partnerek je v tomto procesu klíčová. Na jedné straně musí muž chtít do prostoru aktivního rodičovství vstoupit, na straně druhé musí žena muži vstup do tohoto prostoru umožnit. Jde totiž o teritorium, které mohou ženy vnímat jako své a přesto, že chtějí, aby se otec více angažoval, nemusí mu k tomu dávat podmínky, což je také jedno z témat výzkumné části této diplomové práce.

1.4 Variabilita otcovské role

Přesto, že se o podobách otcovské role v české ani zahraniční literatuře příliš mnoho nedočteme, můžeme nalézt odbornou práci, která se zabývá jakousi typologií role otce. Autorkou je socioložka Mgr. Radka Dudová, Ph.D., jejímž zaměřením je zejména genderová sociologie. V rámci své disertační práce *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*, která byla později vydána Sociologickým ústavem AV ČR v edici *Sociologické dizertace*, provedla kvalitativní výzkum, ve kterém se mimo jiné zajímala také o to, jakým způsobem vytvářejí a přizpůsobují otcové svou roli. Analýzou rozhovorů dospěla k **repertoárům otcovství** a ty podrobně popsala, přičemž několikrát zdůrazňuje, že tyto repertoáry vytvářejí pestrou skupinu vnějších projevů a vnitřního prožívání otcovské role,

a že každý otec má svou vlastní originální roli, jež si sestaví sám. Vždy se tedy může objevit muž, který do své role přidá repertoár, se kterým se nepočítalo a je tedy pouze jeho vlastním, individuálním repertoárem. Z toho lze usuzovat, že ani repertoáry, ke kterým dospěla výše zmíněná autorka, a které budou uvedeny dále v textu, nejsou kompletním souborem možných podob otcovské role. A nyní k jednotlivým repertoárům tak, jak je popisuje Dudová (2008).

Otec jako živitel

Tato dimenze (repertoár) je stále pokládána za klíčovou. Jedná se o tradiční roli, která je, dá se říci, samozřejmostí. Velký důraz je na ni kladen zejména v období mateřské dovolené, kdy žena (matka) nezajišťuje rodině druhý finanční příjem, takže se rodina musí spolehnout pouze na otce. Autorka zde rozlišuje tři skupiny mužů podle toho, jak se mohou k této roli stavět. Jedna skupina mužů tuto roli bez výhrad přijímá a pokládá ji za stěžejní, druhá skupina tuto roli přijímá, pokládá ji za důležitou, ale uvědomuje si, že tato dimenze konkuruje jiným dimenzím, které by muž jako otec také mohl nebo měl zastávat. Třetí skupina mužů tuto normu živitele zcela odmítá.

Otec jako pečovatel

V tomto případě je dimenze pečovatele definována za pomoci osobní péče, kterou otec věnuje dítěti. Jedná se o každodenní rutinní činnosti, jako je probouzení dětí a jejich ukládání ke spánku, o úkony spojené se stravováním, hygienou a zdravím. Autorka opět rozděluje muže do tří skupin. První skupinou jsou pečující otcové, kteří považují pečovatelskou dimenzi za stejně důležitou jako jiné dimenze a zvládnou ji stejně dobře jako ženy. Druhou skupinou jsou otcové, kteří pomáhají a pravidelně se podílejí na úkonech spojených s touto dimenzí. Třetí skupinou jsou otcové, kteří o potomka nepečují a absolutně tak preferují tradiční dělení rolí v rodině.

Otec jako blízký dítěte

Tento repertoár je autorkou popisován, stejně tak jako repertoár pečovatele, jako dimenze, která se řadí k modernímu pojetí otcovství, tzv. novému otcovství. Důležitá je nejen citová blízkost a důvěra, ale také fyzická a časová dostupnost otce. Jedná se o společně prováděné aktivity, které probíhají například ve volném čase. Nemusí se však jednat pouze o fyzický kontakt při hře, ale o určité souznění, dá se říci až intimitu, kterou lze navázat i při obyčejném rozhovoru. U tohoto repertoáru rozlišuje autorka čtyři skupiny

mužů. První skupinou jsou mazlíci se otcové, kteří blízkost s dítětem udržují zejména fyzickým kontaktem. Druhou skupinou jsou tzv. otcové komplicové, kteří charakterizují svou blízkost k dítěti zejména prostřednictvím verbální komunikace a považují svůj vztah k dětem za kamarádský. Další jsou otcové, kteří jako blízcí dítěte fungují spíše na dálku, skrze matku jejich potomka. Tito otcové nemají potřebu se s dětmi mazlit či s nimi důvěrně hovořit, ale jsou připraveni jim kdykoli pomoci v praktických záležitostech. Čtvrtá skupina mužů nemá se svými dětmi blízký vztah (spíše rodiny, kde došlo k rozvodu manželství).

Otec jako vychovatel

Tento repertoár je definován otcovskou autoritou, která byla díky změnám ve společnosti značně oslabena. Jak popisuje autorka, i muži sami mají s naplňováním této dimenze značné problémy, ačkoli se jedná o stěžejní a tradiční repertoár otcovské role. Hovoříme o jakémisi nastavení a udržování hranic, o morální výchově. Opět jsou otcové děleni do tří skupin, z nichž první skupinou jsou otcové průvodci, kteří uplatňují svou autoritu se značnou skepsí. Ne, že by na tuto složku otcovské role rezignovali, ale snaží se dítěti spíše domluvit a situaci mu vysvětlit. Nemají příliš jasné představy o tom, jak by své dítě měli vychovávat a jaké prostředky by měli k této výchově používat. Druhou skupinou jsou otci vychovatelé, kteří mají své vlastní představy o tom, co a jakým způsobem by měli svého potomka naučit. Nebrání se používání přísnějších metod jako je zvýšení hlasu či vynášení příkazů, což automaticky neznamena, že nedokáží používat domluvu. Třetí skupinou jsou otcové, kteří ke svým dětem zaujímají kamarádský přístup. Snaží se děti spíše bavit, rozumět jim a mít s nimi hezký vztah. Jako výchovný prostředek se snaží používat svou osobu, na jejímž chování demonstrují pozitivní příklad.

Otec jako učitel

Tato dimenze je důležitým socializačním činitelem a je definována učením dítěte něčemu novému. Autorka zmiňuje tři kategorie, které otec může svou učitelskou rolí ovlivnit. Jedná se o učení se poznatkům a dovednostem, které dítě ke svému životu potřebuje. Do této kategorie spadá například řeč, chůze nebo poznatky, které jsou běžně dostupné k poznání v přírodě. Druhou kategorií jsou znalosti a dovednosti, které dítě bezpodmínečně ke svému životu nepotřebuje, ale rozvíjejí jeho osobnost. Jedná se o různé umělecké aktivity, hry nebo sport. Třetí kategorií je oblast školní podpory, která v sobě zahrnuje přípravu do školy, pomoc s domácími úkoly či obtížným předmětem, nebo například s výběrem dalšího vzdělávání. Tato role je z velké části zastávána školskými

institucemi a od rodičů se vyžaduje, aby s těmito institucemi spolupracovali. Zde dělí autorka otce do dvou kategorií, z nichž první kategorie otců je charakterizována velkou snahou své děti něčemu naučit a podílet se na jejich školní přípravě. Druhou kategorií jsou otcové baviči, pro které není tato dimenze příliš důležitá. Ne, že by své děti ničemu neučili, ale výuka není prvotním záměrem, a navíc je pořádána nějakým zábavným způsobem, například návštěvou zoologické zahrady či muzea.

Výše uvedené repertoáry (repertoár živitele, pečovatele, blízkého dítěte, vychovatele a učitele) jsou považovány podle Dudové (2008) za jádrové dimenze, které jsou základem konstrukce otcovské role. Po analýze rozhovorů odhalila autorka ještě další tři repertoáry, které nazývá přidané repertoáry. Jedná se o repertoár baviče a partnera při hře, repertoár hlavy rodiny a repertoár představitele rodu. U některých mužů se tyto repertoáry vyskytují, u jiných však nikoli. Domnívám se, že těchto repertoárů existuje velké množství a že každý otec si může vytvořit sám pro sebe individuální repertoár, ve kterém je mu příjemně, a který pokládá za důležitý.

Fafejta (2016) hovoří v této souvislosti o očekáváních, která klade společnost na současné otce, protože jak je vidno, již nestačí, aby otec zastával pouze živitelskou roli. Stále více se po něm chce, aby se zapojil do běžné péče o dítě a rodinu, a sladil tak tuto novou roli s původní rolí živitele. Požadavkem na toto slazení se muž dostává pod tlak, protože není zcela svobodný v tom, jak svou otcovskou roli uchopí, a to i přesto, že dostává mnohem více možností, než tomu bylo v minulosti. Dalo by se říci, že je to tedy svoboda volby pouze naoko a v předem vymezených mantinelech. V mantinelech, které jsou pro současné otce umístěné mnohdy jinde, než byli zvyklí u svých otců. To může vyvolávat již zmíněnou nejistotu v tom, jak uchopit otcovskou roli, když prostor vymezený mantinely, často sami nemusí znát a je na nich, aby ho sami probádali.

Burgess (2004) upozorňuje v této souvislosti na sílu archetypů, díky kterým nemůže být otec ani na počátku čistý a od všeho osvobozený, aby mohl naplňovat svou otcovskou roli tak, jak by sám chtěl, a ještě za to byl plně přijímán. Podle autorky jde totiž o to, že archetyp je všudypřítomný – nejen v lidech okolo něj, ale také v něm samotném. Je tedy nutné pamatovat na to, že otec bude ve své roli vždy porovnáván s očekáváními, která od této role má jeho okolí i on sám.

2 IDEÁL, NEPŘÍTOMNOST, MÝTUS A KRIZE OTCOVSTVÍ

Druhá kapitola diplomové práce je zaměřena na některé jevy spojené s otcovskou rolí. První část kapitoly se věnuje otcovskému ideálu, druhá část nepřítomnosti otce, třetí mýtům spojeným s otcovskou rolí a poslední část krizi otcovství.

2.1 Otec ideální

Podoba ideálního otce je v literatuře probírána spíše ve smyslu efektivního otcovství. Tomu se věnují kupříkladu Rosenberg a Wilcox (2006) ve svém manuálu, kde uveřejňují sedm dimenzí efektivního otcovství, přičemž není důležité, aby otec naprosto a bezchybně vynikal ve všech sedmi dimenzích, ale stačí, aby si vedl dobře alespoň ve většině z nich. Některé dimenze se týkají rodičovství obecně, některé jsou zaměřeny konkrétně na otcovskou roli.

První dimenzí efektivního otcovství je **posilování pozitivního vztahu**, kdy je pro dítě klíčový způsob, jakým s ním rodič komunikuje. Druhou dimenzí je **trávení času s dítětem**, které přináší dvě výhody. První z nich je poznávání se navzájem, porozumění si a budování vztahu. Druhou výhodou je učení se novým dovednostem skrze aktivní trávení volného času. Za třetí dimenzi je považována **péče o dítě**, skrze kterou dochází také k budování blízkého vztahu, k posilování psychické pohody dítěte a u dívek má sloužit také jako ochrana před časným vyhledáváním romantických a sexuálních vztahů. Čtvrtou dimenzí efektivního otcovství je **vhodné výchovné působení na dítě**. Z pohledu autorů se jedná o velmi důležitou dimenzi, protože disciplínu považují za náročnou oblast rodičovství, o kterou by se rodiče měli dělit. Úkolem otce může být, aby v tomto podpořil matku a ulevil jí. V tomto případě je u otců podstatný kontakt se svými emocemi a schopnost s nimi pracovat. Pátá dimenze je označena jako **průvodcovství vnějším světem**. Otec totiž může pomoci dítěti jeho snadnějšímu vstupu do světa mimo domov a v tomto procesu může být nápomocen společnými aktivitami, zasvěcením do zvyků a tradic ve společnosti, sdílením vlastních zkušeností, či rozpravami o různých tématech. Šestou dimenzí efektivního otcovství je **poskytnutí ochrany a zabezpečení**. Ochrana je přitom podstatná nejen v domácím prostředí, ale také mimo něj. Pozornost by měl věnovat vrstevnickým vztahům svých dětí. Za poslední dimenzi je pokládán **pozitivní vzor**, který by měl otec představovat, protože svou aktivitou může mít na vývoj svých dětí velký vliv. Jde například o to, jak hovoří s ostatními, jak hospodaří s penězi, jak dodržuje pravidla, jak

se chová k ženám atp. Jsou tedy jakousi šablonou pro své děti. Pravidla, která by v rámci rodinného fungování měli sami dodržovat a měli by umět přiznat chybu.

O ideálním otci píše také Novák (2009), který rozděluje otce do několika kategorií podle toho, jak se ke svým dcerám chovají a co jim v rámci svého vztahu poskytují. Jako prvního uvádí **otce v roli hodně zaměstnaného muže**, který je pro svou dceru málo dostupný kvůli pracovní vytíženosti. Bývá velmi málo doma a je tak pro dceru vzácný. Vzácný proto, že pokud už doma je, dceři se věnuje a je pro ni jejím rytířem, i když jen na omezeně dlouhou dobu. Druhým otcem je **otec v roli velkého kritika**. Pro tohoto otce je důležité dodržování pravidel a zásad. Má velké množství požadavků a není úplně jednoduché se mu zavděčit. Ve svém chování k dceři je direktivní. Jako třetí je **uváděn otec v roli malého velkého kritika**. Pro svou dceru je tento otec jak původcem různých potíží, tak jejich řešitelem. Jeho postoj je lehce pesimistický a stejně tak se dívá na svět. Bývá unavený a depresivní, zároveň vše ví. Svě dceři se dokáže věnovat a rozumět ji, zároveň je nespolehlivý a náladový. Další podoba otce je popisována jako **otec v roli pasivní**. Řeč je nejen o pasivitě ve vztahu k dceři, ale o pasivitě napříč celým jeho životem. Je to otec bez energie, který vzdal svou aktivitu a zajímá se pouze sám o sebe. Pokud není v zaměstnání, přežívá u různých činností, které nevyžadují jeho aktivitu a zodpovědnost (sledování televizoru, trávení času na počítači, přebývání na zahradě, hospodě, či garáži s kamarády či o samotě) navzdory tomu, zda je doma potřebný nebo ne. Dalším v pořadí je **otec v roli cizince**. Takový otec nebývá doma, a pokud bývá, dětem se nevěnuje, pro což hledá různé výmluvy (má příliš práce, nebo jsou na něj děti příliš malé a bude se jim věnovat až v momentě, kdy si budou rozumět, protože už s nimi bude více zábavy, k čemuž ale nedojde, protože takový otec se u dítěte jako cizinec zapíše, bude pro něj vzdálený a nebude o něj jevit zájem). Konečně je tu také **otec v roli ideálu**. Tento otec připravuje svou dceru na budoucí život tím, že jí dává najevo lásku, kterou si dcera nemusí ničím kupovat, díky čemuž vyrůstá v sebejistou ženu, která se nemusí podbízet, aby získala to, co potřebuje. Na tomto místě můžeme nalézt upozornění na to, že ideál není vždy ideální už jen z toho důvodu, že dcera nemůže nalézt žádného muže, který by se jejímu dokonalému otci vyrovnal. U otce v roli ideálu ještě zůstaneme. Může se mu také říkat ovlivňující otec, a to proto, že se podílí na vývoji osobnosti dcery. Nabízí jí zajímavé zážitky, přivádí jí a motivuje k různým aktivitám, rozvíjí její talent a dokáže si s ní vytvořit důvěrný vztah v rámci kterého se snaží vcítit do jejích potřeb společně s tím, že je pro ni i autoritou.

Takzvané *Desatero zdravého otcovství*, které lze považovat za určitou formu ideálu stanovila Liga otevřených mužů (2008), a to v rámci jednoho ze svých programů, který se jmenuje: *Táto jak na to*. V tomto jejich desateru se otcové dozví, co je prospěšné pro ně a jejich děti. Radí jim, aby s dětmi **vytvářeli společné světy**, tedy aby měli něco, čemu se budou společně pravidelně věnovat. V momentě, kdy se dětem rozhodnou věnovat, měli by **být stoprocentně přítomni** a neměli by dělat, pokud možno, více věcí najednou. Pokud se otec dítěti věnovat nemůže, například kvůli únavě, měl by mu to **vysvětlit** a pokusit se vymyslet takovou aktivitu, která ho ještě více nevyčerpá. Další radou je, aby otcové **představili dětem svou práci**. Je dobré, aby věděly, co jejich otec dělá a měly představu o tom, jak tráví svůj čas v práci. Doporučené je také **vzpomínat na zážitky ze svého dětství** se svým otcem nebo dědečkem a pokusit se navázat na hezké chvíle v rámci další generace. Za důležité je také pokládáno to, aby měl otec **jasně stanovené priority**. Díky nim se mohou děti lépe vyznat ve světě a porozumět mu. Stejně je to i s proječováním emocí. Je užitečné **přiznat své pocity**, ať už jsou radostné, plné smutku nebo vzteku. Otec tak učí své děti vcítit se do pocitů druhých. Samozřejmostí je také **umění přiznat chybu** a ukázat přístup, že z chyb je možné se poučit. Součástí desatera je také **podílení se na chodu domácnosti** společně s dítětem – například příprava jídla, úklid nebo nakupování. Posledním bodem desatera je rada, aby **na své otcovství nebyl otec sám** a mluvil o něm s jinými muži, aby měl kde sdílet své otcovské radosti i starosti.

Badinter (2005) píše v souvislosti s ideálem o usmířeném muži, který je schopný spojit svou pevnost s citlivostí. Není to jen spojení dvou zraněných mužů – tvrdého muže a muže měkkoty, ale jde o usmíření dvou složek, které stály proti sobě a bojovaly spolu, aby se mohly znovu spojit. Za důležité je v tomto konceptu považováno právě ono usmíření, ke kterému nelze dojít, pokud eliminujeme jednu část. K usmíření jsou potřeba obě, propojené, usmířené. To vyžaduje změnu myšlení a změnu podmínek v různých aspektech života.

2.2 Otec nepřítomný

Podle Zoji (2017) páchá muž jeden z největších zločinů právě tehdy, nestane-li se otcem svého dítěte. Ztráta otce zanechává následky, kterými trpí nejen samotné dítě, ale i budoucí generace. O jaké následky jde? Zde se názor odborníků opět rozchází. Jedni tvrdí, že dopad je katastrofální a druzí tvrdí, že se neděje nic, co by se nedalo zvrátit nebo vhodně nahradit. Nutné je také říci, že fyzická nepřítomnost otce nemusí být nutně tím

nejhorším zločinem páchaným na dětech. Jedná se o velmi extrémní případ, ale pro ukázkou, že i citová a duchovní přítomnost otce je velmi důležitá, ho pokládám za výstižný. Grün (2010), který tento případ popisuje, upozorňuje již před samotným uvedením příběhu, že se nejedná o omlouvání činů a bezpráví, které ona osoba způsobila. Jde o to ukázat, jaké mohou rány uštědřené otcem (a nebudeme hovořit jen o fyzických zraněních), způsobit následky. Jedná se o příběh chlapce, který popsala německá psychologka Alice Millerová. Tento chlapec nikdy nepocítil otcovskou lásku a bylo s ním hrubě zacházeno. Otec pro něj neměl laskavého slova, za každou nepřístojnost ho bil a choval se v každé situaci neskutečně pedantsky. Vyvíjel na chlapce obrovský tlak a nikdy na něj nevolal jménem, pouze na něj pískal jako na psa. Chlapec nedokázal dát svůj vztek a své ponížení najevo, mlčky snášel každou další ránu a každé další zesměšnění. Potlačovaná nenávist vůči otci se tak neustále zvětšovala. Zlom přišel v okamžiku, kdy byl chlapec, již jako muž, nucen postavit se domněnce, že jeho děd byl židovského původu. Původu svého děda připsal vinu za chování svého otce a nenávist vůči Židům ho tak pohltila naplno. Chlapec v tomto vyprávění se jmenoval Adolf Hitler a pokračování jeho příběhu je bohužel známo lidem po celém světě. Jak bylo na začátku sděleno, jedná se o extrémní příklad, ale právě na něm si lze představit, jaké rány může otec zasadit, pokud hraje ve vztahu k dítěti pokřivené role, charakterizované buď mlčením, nebo hrubým násilím. Základem zdravého vývoje dítěte tedy není ani tak postava otce samotná jako role, kterou v jeho životě hraje.

Pokud se zaměříme přímo na vztah otce a dcery, můžeme dojít k několika důsledkům, které z neexistujícího či pokřiveného vztahu otec-dcera lze vyvodit a bohužel i v mnohých případech vyzorovat. I přesto, že otec v rodině chybí, dívka si ho může ve svých představách idealizovat. Problémem není ani tak idealizace otce, jako problémy, které po této idealizaci následují a přímo s ní souvisejí. Dívka totiž tuto idealizaci přenáší do veškerých svých milostných vztahů a pokouší se najít ideálního partnera, podle vzoru otce. Corneau (2007) popisuje tuto situaci tak, že dívka, protože touží po pozornosti, které se jí nedostalo, se upne k ideálu, který nemůže nikdy nalézt. Velmi hezky je tento problém vystihnout větou: *„Dívka proto zůstává zajatkyň svých romantických představ: je chudinkou, která čeká na svého spasitele, nebo princeznou ve věži, která čeká na svého rytíře“* (Corneau, 2007, 60). Corneau se nezaměřuje pouze na ženy, které byly zraněny otcovou nepřítomností, ale také otcovou přítomností. Problémy zde působí pokřivený vztah. Autor sám nabízí několik variant takového vztahu a popisuje mechanismy, na základě kterých otec své dceři způsobuje zranění. Jedná se o incestního otce, který svou

dceru tímto zneužitím buď připravuje o úctu ke svému tělu, nebo ji dožene k exhibicionismu, čímž dívka otci naznačuje, že patří všem okolo, ale jemu rozhodně ne. Corneau se zde dotýká i incestu citového, kdy otec není schopný nechat dceru žít svůj vlastní život, visí na její osobě a přehazuje na ni odpovědnost za sebe samého. Druhým pólem může být dle Corneauho (2007) otec pruderní, který se snaží potlačit ve vztahu k dceři svou mužnost právě ze strachu z incestu. Dokud je dívka malá, zpravidla se tento problém nevyskytuje. Ovšem v období dospívání vztahy výrazně ochladnou, otec se dívce vyhýbá a potlačuje všechny své citové reakce. Místo, aby ji situaci vysvětlil, stáhne se do sebe a mlčí, čímž dívku zraňuje. Opět, velice výstižně autor vyjadřuje tuto myšlenku větou: „*Od chvíle, kdy dosáhla puberty, už jí neumí říct: „Jsi krásná a chci, abys věděla, že tě miluji“ a současně nepociťovat hlubokou nevolnost z dvojsmyslnosti těchto slov*“ (Corneau, 2007, 70).

Graeme Russell je australský psycholog zabývající se výzkumem otcovství, o jehož názoru na tuto problematiku hovoří ve své knize Burgess (2004). Dle něj mezi otcem a dcerou není sexuální napětí přirozeně přítomné tak, jak o něm hovoří například Freud. Mnozí otcové mohou být sice přitahováni kamarádkami svých dcer, nicméně podobná reakce vůči dceři není vlastně obvyklá natolik, aby z ní otcové museli mít strach. Uznává, že pokud tento strach pomáhá zamezit tomu, aby docházelo k incestnímu chování mezi otcem a dcerou, je v pořádku, že si ho otcové uvědomují. Jistý problém však spatřuje ve Freudově teorii, která přirozenost sexuálního napětí mezi otcem a dcerou pokládá za přirozenou a tím pádem ho legitimuje. Otce, kteří své dcery nezneužívají tak staví do role těch, co svou údajnou přirozenost potlačují, zatímco zneužívající otce staví do role těch, kteří konají to, co je přirozené a co je většinou mužů pouze potlačováno.

Greene a Sharman-Burke (2001) upozorňují na to, že na světě má každá varianta rodinného vztahu a každé řešení konfliktu svůj mytický protějšek. Postupně představují mýty i jejich výklady týkající se našich životů a vztahů v nich. K tématu této diplomové práce se vztahuje hlavně mýtus s názvem Órión a Oinopión s podtitulem Majetnický vztah k dceři. Mýtus vypráví o otci, který natolik miloval vlastní dceru, že ve své zaslepenosti ji odepřel, aby se mohla stát ženou, šťastně se provdat a opustit domov. Žárlí na jejího nápadníka, kterého nakonec zmrzačí. Autorky připomínají, že „*každý otec drží v rukou klíč k naplnění života své dcery: musí jí dovolit, aby se těšila z lásky svého otce i manžela*“ (Greene, Sharman-Burke, 2001, 21).

O situaci, kdy v rodině chybí otcovský princip píše také Chvála a Trapková (2009). Dle nich je v lidské mysli místo, které je připraveno na to, aby do sebe vstřebalo jak mateřský, tak otcovský princip. Pokud dítě nemá možnost se s některým z principů ve své rodině potkat, má tendenci obsadit místo osobou, která tento princip připomíná. V tomto okamžiku mohou vznikat vztahy mladších dívek se staršími muži, které mají nahradit chybějící vztah s otcem, díky čemuž vznikají jakési incestní vztahy.

Nad nutností existence obou vzorů, tedy jak ženského, tak mužského, v životě dítěte se zamýšlí Fafejta (2016), když se snaží vyvracet mýty, které jsou společností stavěny do cesty stejnopohlavním párům v tématu možnosti adopce dítěte. Fafejta sice připouští, že potřeba dítěte mít oba vzory je silným argumentem, ale také se snaží nastínit, že je opravdu důležité, aby dítě oba vzory mělo. V případě, že je nemá a je vychováváno pouze jedním rodičem, nezáleží už na tom, zda je tam tento rodič sám, nebo zda tam jsou dva rodiče stejného pohlaví. Naopak si myslí, že pro dítě může být prospěšnější druhá varianta, tedy výchova stejnopohlavním párem, protože dítě má možnost vidět interakci mezi dospělými, mezi partnery, na čemž se učí, jak v budoucnu komunikovat se svým vlastním partnerem, jak řešit spory a jak si udržet vztah.

2.3 Otec ověřený mýty

Pokud hovoříme o mýtech, máme na mysli mylná přesvědčení, která mohou být všudypřítomna a mohou ovlivňovat mnoho aspektů našich životů. V případě, že na ně nemáme náhled a neumíme s nimi pracovat, mohou nám naše životy komplikovat, ač vypadají, že nám je zjednodušují.

Mýtům týkajících se otcovství se věnuje například Sedláček (2008). Podle něj je nejrozšířenějším mylným přesvědčením týkající se otců myšlenka, že **muž se nemůže nikdy stát tak dobrým pečovatelným, jakým se může stát žena**, protože jí to bylo od přírody dáno. Velkou roli v budování tohoto mýtu měla podle něj vývojová psychologie, zejména výzkumy Johna Bowlbyho, které se zabývaly citovou vazbou. Tento mýtus se snaží získat oporu i v tom, že odjakživa byl otec živatelem a matka pečovatelnou. Nicméně, jak Sedláček upozorňuje, není toto tvrzení pravdivé, protože existují kultury, kde jsou pečovatelní otcové stejně jako matky.

Dalším autorem, který se zabývá otcovskými mýty je Novák (2013). Nejedná se však pouze o otcovské mýty, ale o mýty rodičovské, které se vztahují jak otci, tak k matce. Na prvním místě je uváděn mýtus, jehož obsahem je, že **dobrý otec je vždy přítomen při**

porodu svého dítěte. Podle autora však přítomnost či nepřítomnost u porodu není ukazatelem dobrého či špatného otcovství. Domnívá se, že jde o ryze individuální záležitost a není vhodné, aby byl do této situace kdokoli nucen (ať už nastávající otec nebo samotná žena). Dalším mýtem, který ihned vyvrací, je tvrzení, že **poporodní depresivní stavy se vyskytují pouze u žen.** I to považuje autor za mýtus, protože i otcové mohou trpět nejistotou ohledně toho, zda zvládnou tak velkou životní změnu a zda zvládnou dítě vychovat tak, jak si zaslouží. Tyto stavy navíc nemusí přicházet pouze po porodu, ale již v období těhotenství partnerky. Podle dalšího mýtu **je dobrý otec ten, kdo si poradí s každou situací.** Není třeba říkat, jaká je odpověď autora na tento výrok, stejně jako na výrok, že **existuje jasná příručka na výchovu dítěte,** které je třeba se bez výjimky držet. Dalšími mýty, kterým se autor věnuje, jsou mýty věnující se emocím. **Podle nich je správný otec vždy milující** a pokud v něm dítě vyvolává nějaké jiné pocity (např. vztek), měl by se za sebe stydět. Stejným způsobem jsou vyvraceny i mýty, které tvrdí, že **dobry otec má takovou autoritu, skrze kterou si zajistí, aby dítě udržovalo pořádek.** Jako poslední zmiňují autor mýtus, jehož obsahem je, že **dobry otec zajistí, aby mělo dítě co nejvíce kroužků.** Dítě však potřebuje také svůj volný čas, jenž není žádným způsobem organizován zvnějšku, ale který je naprosto v režii dítěte.

Benjamin (2016) hovoří o dělení některých hodnot podle toho, jakému pohlaví náleží. Jedna skupina hodnot se týká věcí veřejných. Tyto záležitosti jsou hlavně mužské a jedná se například o konkurenci, úspěch a tvrdou práci. Druhá skupina hodnot se týká soukromé sféry. Tato sféra patří pouze do rukou ženy. Jedná se například o péči a zodpovědnost. Benjamin mluví o tom, že to nejsou hodnoty ryze ženské, ale proto, že jsou v naší společnosti v podstatě přisuzovány soukromé sféře, jsou tedy spojeny s postavou ženy. Toto dělení má dle ní dopad na dělbu práce v rodinném životě, což znemožňuje rovnoprávné zapojení obou pohlaví v péči o dítě. Myslí si, že toto dělení zapříčiňuje, že otcům není tolik důvěřováno. Panuje zde určitý strach z toho, že by v péči o dítě aplikovali hodnoty z veřejné sféry, která je jim vlastní. Řeč je zde hlavně o neosobnosti a nedostatku vyladění na dítě. I to lze dle mého názoru považovat za mýtus.

Velkou pozornost mýtům spojeným s otcovskou rolí věnuje Nielsen (2012). Ta nejen, že otcovské mýty představuje, ale vyvrací je na základě prezentace výsledků studií, čímž je její boj s mýty navíc vědecky podložen. Za jeden z nejrozšířenějších mýtů považuje tvrzení, že otcové věnují péči o děti a domácím pracem podstatně méně času než jejich pracující ženy, které po příchodu domů nastupují na tzv. druhou směnu (Second

Shift). S tím, že po pracovní době nastává ženám druhá pracovní směna nemá problém, protože tomu tak dle výsledků studií je. Poukazuje však na to, že rozdíly mezi mužským a ženským zapojením už nejsou tak propastné jako v minulých desetiletích, a že tyto rozdíly nejsou způsobeny tím, že by byli muži sobečtí a odmítali se do péče o děti a do domácích prací zapojit, ale proto, že se páry na rozdělení prací domlouvají tak, aby to pro ně bylo výhodnější a příjemnější. Poukazuje tedy na to, že vše je otázka genderového rozdělení rolí a domluvy mezi partnery. Další mýty, které vyvrací se týkají přesvědčení, že otec tráví s dětmi obecně méně času a o čas s nimi nestojí, dále, že otcové nejsou tolik ve stresu z nutnosti sladění práce a rodiny, nebo že nemohou být tak dobrými rodiči jako matky, protože nemají dán od přírody mateřský instinkt, že jsou také oproti ženám méně empatictí a komunikativní a nakonec, že otcové v mnohem větší míře zneužívají a týrají své děti a jsou pachateli domácího násilí. Jak jsem již psala výše, ke všemu dokládá výsledky studií, čímž má pro svá přesvědčení dobrou základnu a je na nejlepší cestě v boji s mýty uspět.

2.4 Otec zmítaný krizí

S rostoucím zájmem o otcovskou problematiku se čím dál naléhavěji začalo vynořovat také téma krize, ve které se mužství a tím pádem i otcovství údajně potácí. Tento názor je možné nalézt například u Zoji (2017), který ukazuje, jaký vývoj tato krize měla a kam až dospěla, čemuž byl věnován prostor v podkapitola týkající se proměn otcovské role. Sám Zoja přiznává, že ač jeho publikace nenabízí řešení, snaží se stavět na zachování kontinuity, k čemuž jeho kniha přispívá. Paměť a znalost historie je podle něj důležitou součástí nás samých. Myslí si, že otcové by měli znát svou historii a tím vědět, na co navazují a koho jsou pokračovateli stejně tak, jako by to měli vědět jejich synové. Dle některých autorů je příčinou této krize mužská zranitelnost, díky které jsou muži v nevýhodě. Například Biddulph (2007) zmiňuje vyšší procentuální zastoupení mužů ve statistikách týkajících se sebevražd, předčasných úmrtí, závislostí a úrazů. Toto mužské utrpení má za následek to, že trpící muži způsobují utrpení ostatním skrze rozvody, fyzické násilí na ženách, sexuální zneužívání dětí nebo skrze morální úpadek ve sféře podnikání a politiky. Dále se zaměřuje i přímo na otcovství a zmiňuje skutečnosti, které vedly k tomu, že otcové jsou od svých dětí odděleni již po několik generací. Počátek tohoto jevu vidí v době industrializace a světových válek, kdy ze života postupně zmizeli muži, kteří mohli dávat vyrůstajícím chlapcům dobré vzory, čímž by bylo možné tuto krizi zmírnit.

To mělo za důsledek to, že chlapci vyrůstající v tomto období neměli možnost poznat skutečné muže, takže byli nuceni si o nich představu utvořit z toho, co měli. Jako prostředek sloužila televize, filmy, případně ostatní vrstevníci. Od nich získávali představu o tom, co znamená být mužem a tu převzali. Zde upozorňuje na to, že dívky se s takovou ztrátou potýkat nemusely, protože žily ve společenství skutečných žen (např. matky, tety, učitelky). Jako dobrou tendenci vidí, že vzrůstá počet neagresivních otců. Považuje to za dobrý trend, nicméně upozorňuje, jaký jev se s tímto trendem pojí. Jde o vliv party a o vzrůstající počet adolescentů, kteří kladou vůdce své skupiny nad svého, ve svých očích, slabého otce.

Nad rozdíly napříč pohlavími se zamýšlí i Badinter (2005) a hledá příčinu mužských nevýhod. Být ženou se zdá být přirozené, protože žena se ženou rodí. Naproti tomu od opačného pohlaví se vyžaduje námaha a úsilí, která ho má dovést k tomu, že se stane mužem. Jak se má ale dostat muž do cíle, když neví, co jeho cílem je? Jak má vlastně vypadat muž? To je otázka, kterou si Badinter klade, když uvažuje nad vlivem feminismu, díky kterému se ženy dostaly i do ryze mužských oblastí, čímž zpochybnily do té doby přirozenou mužskou nadřazenost, která mužům zaručovala jasnou identitu. Podle Zoji (2017) mají muži jistou nevýhodu v tom, že instituce otcovství je mladým kulturním fenoménem, který možná stál u zrodu civilizace. Na rozdíl od mateřství jde spíše o volbu, vědomé rozhodnutí, o schopnost reflexe než o biologickou předurčenost. Také se věnuje tomu, že muž se svým tělem a svými instinkty není vybaven k novým úkolům a výzvám, které jsou před něj stavěny. Hovoří zde o kojení a pokládá si otázku, zda by bylo od žen požadováno, kdyby jim nebyly dány prsy. Jde o jakýsi rozpor mezi tím, k čemu jsou muži vybaveni a tím, co se po nich chce. Ctnosti, které jsou připisovány mužům a ženám jsou sice svými opaky, Badinter (2005) si ale myslí, že oba opaky by měly náležet všem lidským bytostem. Jedny totiž zaručují ochranu, zatímco druhé posouvají hranice. K tomu, aby mohl být člověk člověkem, je potřeba naředit tyto ctnosti dohromady, protože samy o sobě by člověku nic dobrého nepřinesly. Podle ní ženy toto tajemství již objevily a jsou ve výhodě. V této myšlence pokračuje, když navazuje úvahou o tom, že patriarchální systém je pomůcka, kterou se muži snažili vyvážit tuto biologicky danou nevýhodu, ale momentálně o ní přišli a jsou postaveni před výzvu, kterou je znovu vynalézt otce. Ne muži, ale ženy jsou v závěru podle autorky původci krize v definování mužské identity. V momentě, kdy ženy nově definují svou identitu, dochází k destabilizaci té mužské.

O krizi otcovství hovoří také Bílý (2015). Původ krize vidí ve skutečnosti, že muži prozatím nedokázali objevit svůj ženský princip, aniž by nepotlačili princip mužský. Ženy tento úkol dokázaly splnit, a proto mají teď navrch, protože využívají svůj mužský princip, ale nepřestávají být ženami. Mužům radí, aby se nebáli inspirovat u žen u jejich cykličnosti, protože dle něj neustálý výkon a růst není reálný. Odkazuje se také na přírodu, se kterou jsou ženy mnohem lépe spjaty a na cykly, které v ní probíhají. Mimo období růstu a expanze dochází také k období útlumu, kdy se energie obrací spíše do našeho nitra. Stačí si představit čtyři roční období a změny, které přinášejí. Problémem dle něj není ale to, že muži nevědí, kde je pro ně jejich ideální poloha ve společnosti, ale že se po ní neptají. Nezapomíná ani na důležitost vzorů a připomíná, že je nezbytně nutné, aby děti, zejména synové, viděli ve svých otcích právě pozitivní vzor. Za ten ovšem nepokládá to, že otec ukazuje svým dětem muže jako člověka, který neustále sedí u počítače, ale jako člověka, který jim ukazuje svět v jeho rozmanitosti při praktických dovednostech. Podstatnou roli v tom sehrává také žena, z jejíhož postoje k otci děti také čerpají.

Na závěr bych chtěla upozornit na novou publikaci od Zimbarda a Coulombové (2016), kteří mimo toho, že rozebírají **příznaky** (neúspěchy ve škole a nezáměr o vzdělávání, selhávání v pracovním životě, nadměrné hraní počítačových her, tloustnutí a nezdravou životosprávu, zneužívání návykových látek a propadnutí pornografii) a **příčiny** mužské krize (nepřítomnost otce v rodině, rozvoj informačních a komunikačních technologií, vzestup žen atd.), tak navrhují také její **řešení** s tím, že se obrací ke všem osobám a subjektům, které v jejím řešení mohou sehrát nějakou roli (vláda, školy, rodiče, samotní muži, ženy a média). U vlády navrhují zejména zaměření se na podporu významu otcovské role v rodině včetně změn v zákonech, nebo doporučují zaměřit školní přípravu více prakticky s ohledem na zvládnutí důležitých životních situací. Co se týče vlivu rodičů, nabádá je, aby své děti vedly k zodpovědnosti a odolnosti, aby je naučili hospodařit s časem a s penězi, a odvážili se s nimi hovořit i o citlivých tématech. Mužům doporučuje zaměřit se na zdravou životosprávu a sport, odloučit se od pornografie a nebát se požádat o radu či pomoc ať už u přátel nebo odborníka.

3 VÝZNAM OTCE V ŽIVOTĚ ŽENY

To, že je přítomnost rodičů pro život dítěte nezbytná, není pochyb. Abychom přežili, potřebujeme někoho, kdo zajistí naše základní životní potřeby, kdo nás bude ochraňovat a hájit naše zájmy, někoho, kdo povýší naše vlastní potřeby nad potřeby své, bude-li to nutné pro náš zdravý vývoj a někoho, kdo tu pro nás bude i potom, co se o sebe zvládneme postarat sami. Matčina role je jen těžko zastupitelná, o čemž se dočteme ve větší části rodičovské literatury bez ohledu na rok vydání. To samé se však nedá říci o roli otcovské. O nepoměru prostoru ve společnosti, který se věnuje mateřské a otcovské lásce mluvil už Matějček (1989). Podle něj byla mateřská láska od pradávna stavěna na piedestal a považována za nenahraditelnou, a naopak o lásce otcovské se moc nemluvalo, což se pomalu ale jistě začalo měnit tím, jak se měnily požadavky na otcovskou roli. Otec už nebyl dle něj zaměřen pouze na vnější svět, na zajištění rodiny a na ochranu jejího vnitřního prostoru, ale také na vnitřní prostor sám. Začalo se od něj očekávat, že bude rozumět své ženě, svým dětem a všem ostatním, kdo s nimi přichází do kontaktu. Podle něj by na piedestalu tím pádem neměla stát pouze láska mateřská, ale spíše láska rodičovská, protože to ona má moc vytvořit bezpečný prostor.

V posledních letech u nás vychází větší množství literatury, která se věnuje tématu otcovství, a dokonce z té pozitivní stránky věci. Nárůst prostoru pro otcovskou roli i v akademické oblasti dokládají ve své studii Goldberg, Tan a Thorsen (2009). Ti podrobili systematické analýze celkem 1115 článků z pěti odborných periodik (*Child Development*, *Developmental Psychology*, *Journal of Family Psychology*, *Family Relations* a *Journal of Marriage and Family*), které byly uveřejněny v letech 1930-2006. Hlavním cílem studie bylo zjistit, zda se míra akademické pozornosti věnovaná tématu otcovství zvýšila. Výsledky jejich studie přinesly zjištění, že v průběhu těchto let docházelo ke zvyšování akademické pozornosti ve výzkumných článcích v průměru o 14 % ročně, přičemž pozornost věnovaná otcovství dosáhla svého vrcholu v devadesátých letech a po roce 2000 začalo docházet k jejímu poklesu.

Dále také vznikají různé spolky na podporu otců, které pořádají setkání pro otce a jejich děti a organizují různé semináře. Zajímavé ovšem je, že se zaměřují skoro výhradně na pohled otce. Jako by jim autoři chtěli vrátit to, co jim bylo upřeno. Druhou zajímavostí je, že tato literatura se zaměřuje ve větší míře na vztah otce se synem a na mužství obecně.

Opačným směrem jde například Steve Biddulph. Ten je známý také spíše jako autor zabývající se převážně výchovou chlapců a vztahem otce se synem, ale nyní napsal knihu o výchově dívek. Biddulph (2013) zde vysvětluje, proč se dříve zaměřoval na chlapce a nyní píše o dívkách. Ve svém profesním životě se totiž vždy zabývá tématem, kde cítí, že může někomu pomoci. Chce být tam, kde je nejvíce třeba. Dříve to byli chlapci, jejich výchova v muže a tím pádem i otcovská role. Nyní ale cítí, že se cosi děje s dívkami. Sleduje potíže v jejich duševním zdraví a myslí tím například čím dál častěji vyskytující se poruchy příjmu potravy a sebepoškozování. Má za to, že dívky se nerodí s tím, že by nenáviděly své tělo, nebo že by nenáviděly život. Domnívá se, že křehké dívčí duše jsou něčím napadány, dle jeho slov kontaminovány, a stává se to v čím dál mladším věku. Autor se kriticky dívá na dnešní svět, hlavně na komerční sféru a poukazuje na to, že jí na dívkách nezáleží, protože je využívá především k vydělávání peněz, a to zejména tím, že zneužívá jejich úzkostí týkajících se vzhledu a sociálních vztahů. Dívky se dle diktátu časopisů a modelingových agentur snaží chovat dospěle, ale nejde jim to, protože dospělé nejsou. Přichází tak o roky dětství tím, že neustále zápasí samy se sebou a snaží se vymanit ze své dětské role, která jim přísluší. To vede k tomu, že v hojných počtech navštěvují psychiatrické léčebny, protidrogové a protialkoholní ambulance, nebo třeba také policejní stanice. Autor si samozřejmě uvědomuje, že dívky nemůžeme ochránit před celým světem, ale můžeme jim pomoci se v něm orientovat a naučit je, že nemusíme přijímat za pravdu vše, co je nám jako pravda předkládáno.

3.1 Ženství a mužství

V první kapitole jsem se věnovala komplementaritě role otce a role matky. Stejně je to s komplementaritou genderových rolí, tedy s rolí muže a s rolí ženy, ze kterých obě rodičovské role vycházejí.

Odlišný vliv na dítě má rodič stejného pohlaví a rodič opačného pohlaví, o čemž píše Corneau (2007). Podle tohoto autora je rodič stejného pohlaví, jakého je dítě, základem pro utváření sexuální identity, zatímco rodič opačného pohlaví pomáhá dítěti uvědomit si rozdíly mezi pohlavími. Corneau zde klade důraz na optimální sexuální diferenciaci, která je podle něj klíčem k tomu, aby si člověk uvědomil, že mezi pohlavími neexistují pouze rozdíly, ale také znaky, které jsou oběma pohlavím společné. Muž, který věří své mužnosti, nemá problém s tím, že disponuje vlastnostmi, které náleží spíše ženám, a ženě, která nemá problém se svou ženskostí, nečiní potíže přiznat si některé vlastnosti mužské. Podle autora

tak dochází k vývoji muže a ženy, kteří se nesnaží si stůj, co stůj dokazovat svou maskulinitu/feminitu prostřednictvím nezdravých mechanismů.

Poněšický (2008) uvádí znaky, které charakterizují muže, a které charakterizují ženy. Dle něj je ženství spojeno s chaosem a mužství s pořádkem. Ženy jsou nositelkami přirozenosti a přírody, zatímco muži jsou zástupci civilizace. Ženy se zaměřují na částice, muži na celek v čemž se uplatňují i rozdíly ve způsobech myšlení – ženy myslí synteticky a muži analogicky. Ženy se zabývají více vnitřním prostorem, zatímco muži tím vnějším, na což navazuje i další rozdílná charakteristika, která říká, že pro ženy je typičtější romantické pojetí člověka a pro muže pojetí racionální. Žena je objektem touhy na rozdíl od muže, který je chtějícím subjektem. Ženství je zde popisováno jako zlé, špatné a nemocné, zatímco mužství jako dobré, tvůrčí a zdravé. Ženy se vyznačují tím, že jsou více konzervativní a muži naopak zase radikální. Ženy se oproti agresivním mužům snaží uchovávat a jsou tak popisovány spíše jako oběti, protože role pachatele náleží spíše mužům. Ženy, coby poddané se popisují jako masochistické, zatímco muži, coby pánové, se popisují jako sadističtí. Ženy mají zvýšenou potřebu lásky a muži zvýšenou potřebu nezávislosti. Ženy jsou zaměřeny na tělesno, smrt a temnou stránku světa, podsvětí, zatímco muži jsou zaměřeni na duchovno, život a světlo.

Toto postavení ženského a mužského světa do protikladu je poněkud stereotypní. Pro někoho může představovat jistotu, protože je pak jasné, co se očekává od správného muže a od správné ženy, ale na druhou stranu to nese riziko v tom smyslu, že muž, který zažívá situace a pocity stereotypně náležící ženám (a naopak, žena zažívá situace a pocity stereotypně náležící mužům), si může připadat, že není v pořádku. Jak bylo zmíněno již výše, je potřeba hledat nejen to, co pohlaví odlišuje a rozděluje, ale to, co je jim podobné a co je spojuje. Stereotypy pohlavních rolí se zabývá také Karsten (2006). Typická žena je dle jejího seznamu bezmocná, citově založená, emocionální, empatická, jemná, náladová, nesamostatná, pasivní, povolná, slabá a také je milovnicí dětí, zaměřená na rodinu, závislá, taktní a vyžadující jistotu. Naproti tomu, typický muž je dle jejího seznamu agresivní, autoritativní ctižádostivý, dominantní nezávislý, odolný, racionální, rozhodný, velký, silný a také je vůdcem a dobrodruhem. Tyto stereotypy pohlavních rolí někdy zjednodušují a jindy znesnadňují jednotlivým pohlavím uplatnění v různých oblastech života.

3.2 Specifika vztahu otce a dcery

Povězte mi o svém otci. To je věta, kterou začíná Wright (1998) svou knihu, přičemž dál vybízí, aby dospělá dcera odpověděla na tuto výzvu. Nutno říci, že jeho kniha je plná sebereflexivních otázek a zároveň i odpovědí. Je to takové krátké pozvání do světa žen, je utvářen prvním mužem v jejich životě – otcem, přičemž jeho důležitost spočívá v několika ohledech. Za prvé jde o uvedení dcery do mužského světa, za druhé o zakušení odlišnosti otcovské lásky od mateřské, za třetí jde o podporující otcovská ocenění, a za čtvrté jsou otcové důležití v tom, že mají vliv na ctižádostivost svých dcer. Podle Wrighta je totiž moudrý otec ten, který dceři neupírá žádnou možnost rozvoje, a který ji nevysílá pouze na jednu předem vyznačenou cestu.

Určitá doporučení ohledně **zdravého fungování mezi otcem a dcerou** dává Biller (1994). Podle něj je otec v životě dcery důležitý tím, že to on jest osobou, jež má vliv na to, jak bude dcera ve své dospělosti vycházet s muži. Dcera ve vztahu s otcem má možnost porovnat svoji ženskost s otcovou mužností. Nutné však je, jakým způsobem otec na ženskost své dcery reaguje. To znamená, že pouhá přítomnost otce ještě nezaručuje, že si dcera vytvoří sama k sobě a poté i k mužům zdravý vztah. Za velmi vystihující považuji výrok Kevina Lemana, který říká, že „*každý manžel sklízí úrodu, kterou zasel jeho tchán*“ (Leman, 2008, 11). Leman se zabývá vztahem dcery a otce podrobně a jako další důležitý aspekt tohoto vztahu uvádí model interakce muž-žena. Otec vytváří představy, které má dcera o partnerském/manželském soužití tím, jak se její otec chová k matce dívky. To bere dcera jako příklad, který je poté v jejím životě modelem toho, co je běžné. Pokud se k ní bude chovat bez respektu a nebude se podílet na rodinném životě, je zde možnost, že si z toho jejich dcera odnese přesvědčení, že takovéto chování je přípustné a bude ho tolerovat i svému partnerovi.

Významným aspektem vztahu otce a dcery je **sexualita**. Existují různé názory ohledně toho, zda se v tomto vztahu vyskytuje sexuální napětí. V literatuře lze nalézt názor, že vztah dcery a otce ovlivňují sexuální tužby (Grün, 2010, 64-65), ale také lze nalézt názory, které existenci jakéhokoli sexuálního napětí popírají (Russell; in Burgess, 2004, 15). Badinter (2005) jde v tomto případě na pomoc otcům, když se zmiňuje o latentní homosexualitě a špetce pedofilie, které je dle ní potřeba u otců akceptovat. Nenavádí tím k trestné činnosti, ani se nesnaží takové činy ospravedlňovat, ale myslí si, že je potřeba povolit otcům to, co matky mohou odjakživa a berou to jako přirozené. Naráží tím na stud otců před sebou samými, který může způsobovat, že se od dětí zbytečně

odtahují a chovají se k nim chladněji v důsledku toho, že se sami obávají svého nepatřičného chování směrem k dětem. Tomuto tématu se podrobněji věnuje Wright (1998), který apeluje na otce, aby se zbytečně nezalekli pocitů, které zažívají, když jejich dcera začne dospívat. Otcové se totiž mohou obávat toho, jak na ně jejich dcery sexuálně působí, díky čemuž začnou spatřovat v aktivitách, kdy jsou si blízko, ohrožující činnost. To má za následek to, že se otec od své dcery odtáhne a blízkým aktivitám se vyhýbá. Dcera však jeho blízkost potřebuje nadále a je na otci, aby dokázal projevat blízkost nesexuálními způsoby chování.

Dalším tématem je **komunikace**, jež je důležitým pojivem ve všech mezilidských vztazích. Johnson (2013) se snaží apelovat na otce, aby hovořili se svými dcerami, protože nejen, že jsou pro ně vzory mužství, ale také jim představují, jak se muži dívají na svět. Věnovat někomu pozornost totiž znamená říci, že nám na něm záleží a zdůrazňuje, že opakem lásky přeci není nenávisť, ale lhostejnost. Pokud nám na něčem nezáleží, nevěnujeme tomu čas a jsme k tomu lhostejní, protože to pro nás nemá hodnotu. Dávat takový vzkaz dcerám by neměl dávat žádný otec. Uznává, že pro muže nemusí být vždy jednoduché komunikovat se svou dospívající dcerou, a proto radí otcům, jak na to. Mluví hlavně o naslouchání, o soustředění se, o věnování plné pozornosti, kterou pak říkají, jak jim na nich a na tom, co dcery prožívají, záleží. A ač pokládá verbální komunikaci za nejpodstatnější, nezapomíná ani na jiné formy komunikace. Hovoří zejména o psané formě, kterou jsou například vzkazy, dopisy nebo blahopřání, přičemž čerpá ze své vlastní zkušenosti. Autor též otce nabádá, aby vědomě vytvářeli vzpomínky, které budou jejich dcery podporovat v těžkých chvílích. Na otázku, co ještě dcery potřebují od svých otců, odpovídá v neposlední řadě tím, když říká, že dcery potřebují vidět ve svých otcích hrdinu. Má na mysli hlavně vytrvalost a odvahu nevzdat to se svými dcerami navzdory všem okolnostem, které jejich vztah potkají. Dívky potřebují vědět, že se mohou na svého otce spolehnout a že tu pro ně bude navzdory tomu, že to s ní někteří lidé vzdali. Ráda bych také zmínila vyváženost autorova postoje, když vedle lásky a pochopení pro dcery vyžaduje od jejich otců také hranice a pravidla. Jsou pro ně jistotou a dodávají jim pocit, že žijí v předvídatelném prostředí. Připravuje otce na to, že v jejich vztahu s dcerou přijdou mocenské boje, ale že ty se neobjevují proto, že by je jejich dcera neměla ráda, ale proto, aby otestovala, zda tato pravidla platí a zda je jejich otec miluje. Pokud totiž ano, bude se svou dcerou bojovat o jejich dodržení. Znamená to totiž, že přesto, že v té chvíli bojuje s ní, tak bojuje hlavně za ní.

3.3 Otcův vliv na dceru

V předchozí podkapitole byla nastíněna některá specifika vztahu mezi otcem a dcerou a v této podkapitole bych se ráda věnovala vlivům otce na konkrétní oblasti života dcery. První oblastí je vývoj identity a druhou oblastí je výběr partnera. Nutno poznamenat, že obě oblasti vlivu otce jsou navzájem propojeny a že druhá oblast může být na té první závislá.

Pojďme začít představením **Teorie sociální dělohy**, za kterou stojí Chvála a Trapková (2009). Teorie vznikla spontánně při jejich praxi rodinné terapie. Základními pojmy této teorie jsou *sociální děloha* a *sociální porod*. Autoři teorie upozorňují na to, že pojmy nevznikly cíleně, ale jako metafory pro usnadnění práce s rodinou. Mimo to jsou rodiny, se kterými pracovali, spoluautory těchto pojmů a tím pádem celé teorie. Děloha je prostředí, ve kterém probíhá vývoj dítěte. V této teorii je použita analogie biologické dělohy k děloze sociální, kdy je biologická děloha bezpečným prostředím pro růst a vývoj dítěte, než bude přivedeno na svět a sociální děloha představuje prostředí rodiny, kde dítě vyrůstá a vyvíjí se předtím, než vstoupí do další etapy svého života. Stejně jako v biologické děloze mohou na dítě působit pozitivní i negativní vlivy, tak i v sociální děloze se může dítě setkat s oběma typy vlivů. V biologické děloze hovoříme hlavně o biologických vlivech (hormony, strava, stres, léky, návykové látky, nemoci apod.) a v děloze sociální o vlivech sociálních (především komunikace mezi partnery i v celé rodině). Tak, jako dělíme těhotenství na tři fáze (trimestry), tak lze rozdělit také fáze vývoje dítěte (0-6 let, 6-12 let, 12-18 let). V tomto případě stadia prenatálního vývoje opět analogicky kopírují stadia vývoje od narození do dospělosti včetně moci vlivů, které mohou v jednotlivých obdobích působit. Tak, jako končí třetí trimestr příchodem dítěte na svět (biologickým porodem), tak končí třetí období života dítěte sociálním porodem. Tak jako se dítě separuje z bezpečného a v určitých směrech izolovaného prostředí dělohy, tak se dítě separuje z bezpečného a v určitých směrech izolovaného prostředí rodiny.

Sociální porod je pro děti jednotlivých pohlaví specifický. Jak dívka, tak chlapec jdou sice podle Chvály a Trapkové (2009) po stejné cestě (cestu začínají u matky, poté se vydávají k otci a znovu zpět se vrací k matce), ale jejich cesty mají jiný charakter, který je dán rozdíly mezi pohlaví. Dívka se z homosexuálního vztahu dostává ke vztahu heterosexuálnímu a chlapec z heterosexuálního vztahu ke vztahu homosexuálnímu. Sociální porod dcery tak, jak ho popisují právě autoři probíhá skrze proces separace a skrze proces sblížení. V první fázi je úkolem dcery, aby se sblížila s matkou. Matce nyní náleží

úkol zasvětit svou dceru do ženského světa. Dcera opouští roli dítěte, stává se ženou. Problémem začíná být fyzická blízkost matky a dcery, a to v důsledku dceřina dospívání, kdy se její tělo mění z dětského na ženské. Nyní přichází ke slovu opačný proces a tím je separace dcery od matky. Rozdíly v názorech jsou běžné, konflikt může vyvolat jakákoli věc, kterou se dcera rozhodne dělat jinak. V nejméně záviděníhodné pozici je otec, který musí podporovat obě znesvářené strany a podpořit tak proces separace. Na místě je ošetřit především matku a pomoci ji zajistit, aby procesu separace nebránila, ač to pro ni může být bolestné. Cílem další fáze sociálního porodu dcery také je, aby se sblížila se svým otcem. Ten ji uvádí do mužského světa tím, že s ní tráví čas, o který dcera v důsledku procesu separace od matky může najednou stát. Úkolem otce je potvrzovat dceřino ženství a zvyknout si na to, že v rodině má dvě ženy místo jedné. Není záhodno, aby dceru srovnával s matkou, na to je dcera v této fázi sociálního porodu alergická. Otec by neměl svou dceru odmítat, měl by ji potvrzovat její krásu, jedinečnost a ukazovat jí zdravý otcovský vztah, kde nemá místo sexuální aspekt vztahu. V této fázi dochází k rozostření generační hranice. Již není jasné, co patří dětem a co dospělým, protože děti jsou rázem na úrovni dospělých. V poslední fázi sociálního porodu dcery je hlavním úkolem dcery, aby se separovala i od otce a došla samostatnosti. Dcera nyní zažívá drobné konflikty s otcem, kterým by on neměl bránit, a naopak by měl dceru v jejím vymezování podpořit. K bezproblémové separaci, kdy dcera odvrátí svůj ženský zájem o muže od otce směrem k vrstevníkům, je potřeba, aby byla uzavřena předchozí stádia sociálního porodu. Na tomto místě znovu přichází matka, která může procesu separace pomoci tím, že bude se svým mužem trávit čas po jeho boku. Tím dá své dceři najevo, že tento muž není její a že by si měla hledat svého vlastního mezi vrstevníky.

Vývoj dívky v ženu popisuje také Biddulph (2013) **prostřednictvím pěti vývojových fází**. Na konci každé fáze má podle něj dívka získat životní postoj, který jí může buď ublížit (fáze vývoje neprobíhala tak, jak měla), nebo pomoci (fáze vývoje probíhala tak, jak měla). Upozorňuje ale, že každá z fází probíhá roky a že se mohou navzájem proplétat díky dalším životním zkušenostem. Znamená to tedy, že ačkoli každá fáze je typická pro nějaký věk, nemusí to vždy znamenat, že pokud dívka neprojde v určitém věku fází úspěšně, že se jít to nemusí podařit později díky jiné životní zkušenosti, která může pozitivně (ale samozřejmě i negativně) ovlivnit její určitý životní postoj. V krátkosti se nad jednotlivými fázemi tak, jak je popisuje právě Biddulph (2013), pozastavíme. První fáze se nazývá **Bezpečí** a je charakterizována otázkou: „*Jsem v bezpečí*

a milována?“ Tato otázka je podstatná především v období od narození zhruba do věku dvou let. Zde je důležité, aby byly uspokojovány jak fyziologické, tak emocionální potřeby malé dívky. Druhá fáze se nazývá **Objevování** a charakterizuje ji otázka: „*Je svět zajímavé místo, kde mě to baví?*“ Pokud dívka získá jistotu, vydává se odvážněji do světa. Tato fáze je vázána zhruba na věkové rozpětí dítěte od dvou do pěti let. Od rodiče se v té době žádá, aby podporoval její nadšení o poznávání světa a prožíval s ní všechny radosti, které objevování přináší. Třetí fázi autor nazývá **Sociální dovednosti**. Tuto fázi lze vystihnout touto otázkou: „*Dokážu vyjít s ostatními?*“ Zde se dívka učí vycházet s ostatními lidmi. Nejprve s rodiči a sourozenci, postupně s ostatními dětmi a autoritami ve školce a škole. Jedná se o období ve věku pěti až deseti let. Důležité je, aby zjistila, že vztahy jsou pro její život důležité, a že je do nich potřeba investovat formou spolupráce a kompromisů. Čtvrtou fázi vývoje autor nazval **Hledání sebe samé**. Dívky si zde pokládají otázky: „*Mohu objevit své nejniternější já?*“ „*Co mě činí doopravdy šťastnou?*“ Mluvíme zde o věku od deseti do čtrnácti let, kdy dívka vstupuje do puberty. Snaží se zde zjistit, kdo vlastně je a jaké je její místo. Poznává svou duši, aby se mohla stát silnou a uměla si zvolit tu nejlepší možnost pro sebe samu v případě, že jí život postaví před důležitou životní volbu (např. volba profese, způsob trávení volného času, výběr přátel, nastavení hranic atd.). Poslední, pátá fáze, se jmenuje **Vstup do dospělosti**. Dívky ve věku čtrnácti až osmnácti let si kladou otázku: „*Dokážu nést zodpovědnost za svůj vlastní život?*“ V tomto období je úkolem rodiče dovést dívku aktivně do dospělosti tak, aby si uměla sama poradit a převzala tak kontrolu nad svým vlastním životem. Důležitá je emocionální opora a zároveň také předávání různých praktických informací do života (např. zacházení s financemi, rozvržení času, péče o zdraví atd.).

Nyní víme více o vlivu otce na vývoj identity své dcery a nyní bych ráda nastínila, jak je tato oblast propojena s oblastí volby partnera. Podle Preuschoff (2007) bude dívka s otcem srovnávat všechny ostatní muže, což může mít samozřejmě vliv i na výběr jejího partnera. Ženy se pak mohou vydávat dvěma cestami. Buď si mohou vybírat muže, který jim připomíná otce, což se děje spíše v případech, kdy měly dívky se svým otcem blízký vztah a byly milovány, ale samozřejmě se může tato volba odehrávat i v případě, že dívky milovány nebyly, čímž se motají do opakování zraňující zkušenosti z dětství. Druhou cestou je, že si žena vybere muže, který je naprosto odlišný od jejího otce. Často se to děje v případech, kdy vztah otce s dcerou nebyl úplně ideální. To vede k tomu, že si ženy hledají nezraňující zkušenost. Může to však také znamenat to, že vztah s otcem byl

v pořádku, nicméně hledají nějakou výzvu, kterou představuje právě vztah s odlišným mužem, než je jejich otec. Johnson (2013) vyzdvihuje důležitý aspekt vztahu otec-dcera, a tím je zdravá fyzická náklonnost. Řeč je tu o objetí, pohlazení či polibcích na dobrou noc. Johnson se domnívá, že pokud se dívka dostává této zdravé fyzické náklonnosti od otce, nepotřebuje pak tuto náklonnost vyhledávat skrze sexuální kontakty od kohokoli, kdo o ni projeví zájem. Z toho plyne, že tato otcova náklonnost je pro ni základem pro zdravé partnerské vztahy a pro zdravý vztah ke svému tělu, své duši, zkrátka k sobě samotné. Nezapomíná na období dospívání, kdy mohou oba, jak dcera, tak otec tápat, protože se začne objevovat dívka sexualita. Doporučuje, aby otec dceru k ničemu netlačil, ale aby ji dal najevo, že i přes stud a veškeré změny je připraven ji kdykoli obejmout. V ideálním případě pak ke svému otci vzhlíží a bere ho jako vzor pro výběr svého partnera. Autor však také upozorňuje na možná úskalí uměle vyvolané dokonalosti. Podle něj je dobré, aby dcery ke svým otcům vzhlíželi, dokonce je to dle něj nezbytné, ale nezapomíná na to, že všeho moc škodí. Jeho radou pro otce je, aby byli otevření a přiznávali své chyby. Mohou tím své dcery naučit mnohé, třeba právě také to, že nikdo není dokonalý, že každý můžeme udělat chybu, a že chyby jsou tu proto, abychom se na nich něco nového naučili. Tato otcova otevřenost dívku naučí o mužích to, že nejsou dokonalí. Pokud se otec bude snažit před svou dcerou vypadat vždy neomylně a bude v ní pěstovat představu, že on je dokonalý a nikdy nedělá chyby, může ji tím vážně poškodit právě ve sféře jejich partnerských vztahů. Může se totiž stát, že bude hledat stejně dokonalého muže, jakým byl on, což povede k tomu, že může v dalších vztazích docházet ke zklamání z nedokonalosti a k neustálému hledání falešného ideálu. A pokud už otcové mluví o svých úspěších, může také pomoci, když nezapomenou hovořit i o tom, jakou cenu za své úspěchy zaplatili, co do nich investovali, jaké muselo být jejich úsilí. Tyto zkušenosti ji mohou pomoci v další cestě životem. Když se naučí vytrvat a nevzdávat se, bude vědět, že právě v těžkých chvílích nemá odcházet, protože je naopak potřeba, aby zůstala.

3.4 Otec ovlivněný ženou

Po předchozí části, která se věnovala vlivu otce se nyní podíváme na vliv přicházející z druhé strany, kterému je v literatuře věnováno podstatně méně prostoru. Oblasti vlivu otce na dceru jsou věnovány samostatné monografie, zatímco oblasti vlivu ženy na otcovskou roli nikoli, a informace se objevují pouze jako zmínky, nebo krátké odstavce, a to spíše v literatuře zaměřené na rodičovství.

O vlivu dcery na otce, což není moc obvyklé, píše Nielsen (2012), která dopady toho, že má otec dceru, rozděluje na pozitivní a negativní. Za pozitivní dopad pokládá to, že dcery ovlivňují své otce v názorech a postojích v mnoha oblastech. Řeč je zejména o celospolečenských tématech a politice. Nezapomíná na dcery amerických prezidentů, které mají na politiku svých otců též určitý vliv. Zde potvrzuje to, že tato vazba byla ve výzkumu prozatím opomíjena a varuje před zjednodušením, že pokud se vlivu dcery na otce nevěnuje pozornost, neznamená to, že takový vliv neexistuje, nebo je zanedbatelný. O negativních dopadech pak hovoří vesměs ve světle toho, že se muž stane otcem, nikoli ve světle toho, že se stane otcem dcery a zmiňuje, že speciálně pro nové otce může být příchod dítěte na svět náročnou událostí. Poté se Nielsen (2012) vydává ještě o kus dále, když se zamýšlí nad tím, jak poté žena, dospělá, která se stala matkou, ovlivňuje vztah své dcery s jejím otcem. Dle ní se na tento vliv zaměřují různé teorie, přičemž každá na něj nahlíží z jiné perspektivy, ale všechny se shodují na jedné zásadní věci, kterou je, že matky mají zásadní vliv na utváření, a tedy i podobu vztahu otec-dcera, a to již od jejího narození. Matka může vztah mezi otcem a dcerou ovlivňovat například idealizací své osoby a své role. Tím, že je v očích své dcery bezchybná, zbývá negativní hodnocení na otce. Ten trpí také v případě partnerských konfliktů, při kterých se dcera může stavět v tomto případě na stranu matky. Matka by tedy neměla k přílišné idealizaci své osoby zbytečně přispívat, měla by ukazovat také své negativní stránky, čímž pomůže dceři opustit tuto symbiotickou vazbu a pomoci jí navázat blízký vztah i s otcem.

Z pohledu Sobotkové (2012) je klíčové, aby měl muž nejen snahu, ale také možnost zapojit se do péče o dítě, protože co se příchodu jeho potomka na svět týká, má v tomto oproti ženě značnou nevýhodu. Proto je úkolem partnerky, aby muži důvěřovala a poskytla mu prostor. Vhodné je muže podpořit a dodat mu jistotu skrze přiznání svého vlastního tápání v tak nové věci, jako je péče o dítě (pokud se jedná o prvorozené dítě). Ve své příručce pro rodiče o tom píše také Mikulková (2015), která odpovídá na otázku: Co může udělat žena pro otce svých dětí? Podle ní může být tou největší pomocí prachobyčejný respekt. Pokud dle ní žena otce svých dětí shazuje nebo popírá jeho podíl na rodičovství, znevažuje či popírá také své děti, které v sobě nesou i jeho geny. Důraz přitom klade především na řešení partnerských neshod, které by se neměly nést v duchu shazování partnera. Dále by měla poukazovat na pozitivní stránky otce, hledat, co ho spojuje s dětmi a tyto podobnosti ukazovat nejen jemu, ale také jejich dětem. V neposlední řadě by měla být trpělivá v poskytování podpory otci a vytvářet prostor pro jeho zapojení se. O tom je

přesvědčen i Yablonsky (1995), který si myslí, že muži se v péči o dítě angažují pouze v momentě, když k tomu dostanou příležitost, nebo když jsou o to přímo ženou požádáni, přičemž žena je při těchto činnostech, které náležely tradičně spíše ženám, zdrojem informací, rad a návodů o nich. O této spolupráci mezi muži a ženami se ve své eseji zamýšlí i Whitehead (1996), protože v ní vidí budoucnost otcovství. Dle jejího názoru se otcové snaží reformovat svou roli sami, nicméně si neuvědomují moc žen. Ty svou emancipací přestávají vidět výhody v manželství, které buď čím dál častěji neuzavírají, nebo z něj odcházejí, což otcům ztěžuje udržování blízkého vztahu s jejich dětmi. Proto by se měl započít dialog se ženami, které by si měly uvědomit, že svobodná matka sama o sobě může být dobrou matkou, ale nemůže být zároveň dobrým otcem. Mimo toho zmiňuje také praktickou úroveň spolupráce, kterou myslí spravedlivé rozdělení domácích prací mezi muže a ženy, k čemuž je potřeba ochota mužů podílet se na více než jedné třetině takových činností a ochota žen slevit ze svých vysokých nároků a muže k činnostem pustit.

Prostor ženskému vlivu na otcovství věnují ve své práci například McBride et al. (2005), kteří si myslí, že důvěra ženy v muže jako otce je pro otce samotné klíčová. Důvod je prostý. Pokud ženy mužům důvěřují, dávají mu více příležitostí zapojit se do péče o dítě, a tím podporují kontakt a budování vztahu mezi ním a dítětem. Hlavním tématem jejich práce je přitom jev označovaný jako gatekeeping, který právě s onou ochotou matky poskytnout otcovi prostor souvisí. V překladu jde o hlídání si svého postavení ze strany pečující osoby (v tomto kontextu se hovoří nejčastěji o matce, ale někdy také třeba o tchýni) ve vztahu k dítěti. Podle Allen a Hawkinse (1999) je gatekeeping charakterizován souhrnem přesvědčení a chování, kterým žena určuje množství a kvalitu kontaktu otce s dítětem a tím ovlivňuje v negativním slova smyslu spolupráci mezi ní a mužem v záležitostech týkajících se rodiny a dětí. Taková žena se označuje jako gatekeeper, přičemž cílem gatekeepingu je ubránit si své výsostné postavení ve vztahu k dítěti. Allen a Hawkins (1999) uvádějí, že tendence ke gatekeepingu má zhruba jedna pětina žen. Upozorňují ale na to, že není možné stanovit, jakým směrem se otcovská účast a gatekeeping ovlivňují (zda má gatekeeping vliv na míru účasti otců, nebo zda míra otcovské účasti ovlivňuje existence gatekeepingu v rodině). To například Fagan a Barnett (2003) došli k přesvědčení, že gatekeeping má na míru zapojení otce negativní vliv. Ať už je směr kauzality jakýkoli, za podstatné považují, že uvědomování si těchto tendencí a jejich vlivu na zapojení otce do péče může být pro ženu i celou rodinu prospěšné.

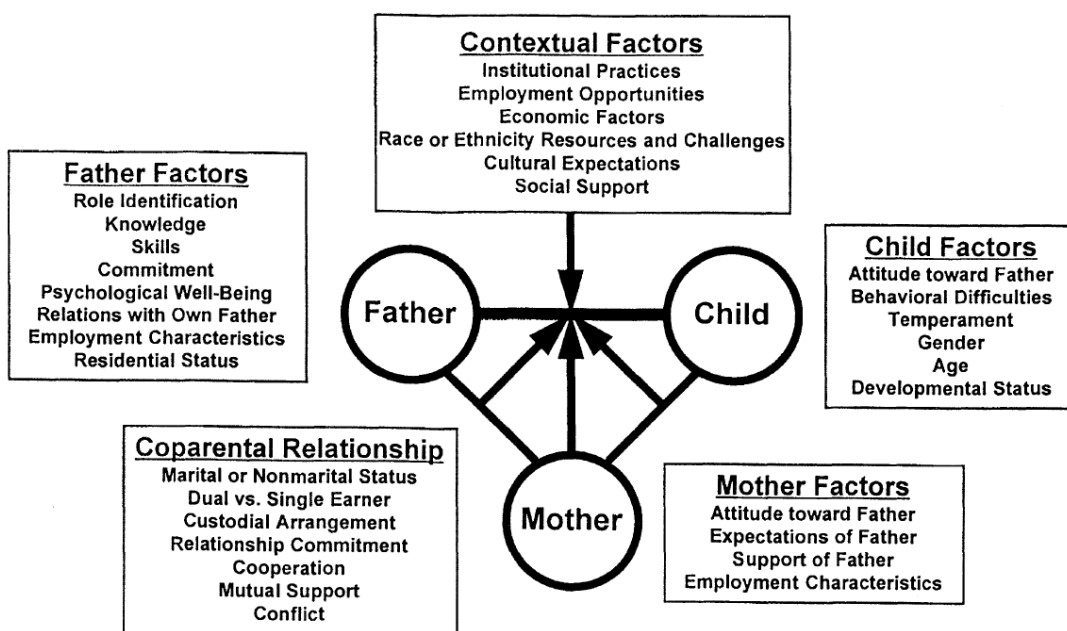
V české literatuře se gatekeepingu věnuje například Dudová (2007), která se zabývá otcovskou rolí po rozvodu rodičovského páru a uvádí několik důvodů, proč mohou matky po rozvodu bránit otci ve styku s dětmi. Protože se jedná o porozvodovou problematiku, nebudu se jí dále v této práci, vzhledem k jejímu zaměření, věnovat.

Schoppe-Sullivan a Olsavsky (2016) mají čtyři hlavní doporučení do praxe pro práci s rodinami, které mohou otcům pomoci. Důležitá je podpora otcům, aby se zapojili do péče o dítě co nejdříve, a aby se cítili v těchto činnostech vítáni. Dalším bodem je podporovat rozvoj otcovských dovedností a podporovat důvěru otců ve své schopnosti. Zapomenout by se nemělo ani na vzdělávání matek v oblasti významnosti otce ve vývoji dítěte a také v oblasti vlivu matek na vztah otec-dítě. Docházet by mělo také k podpoře kooperace mezi rodiči. Co se týče prvního bodu z výše uvedených doporučení, zaměřit se na něj doporučují například také Tremblay a Pierce (2011). Podle výsledků jejich longitudinální studie je totiž pro vnímání otcovské role napříč rodičovským párem kritickým obdobím prvních pár měsíců, kdy se muž a žena stanou rodiči.

O vlivu žen píše také Molton a Sikes (2015), které zpracovaly model čtyř ženských archetypů, jehož autorkou je Toni Wolffová. Mimo teoretického představení modelu se kniha vydává i cestou praktickou a představuje každý ženský archetyp (Matka, Hetéra, Amazonka a Médium) s ohledem na jednotlivé oblasti jejich vlivu. Kniha se tak dotýká archetypů v jeho různých vztazích (ve vztahu ke kariéře, ve vztahu k mužům, ve vztahu k dětem a ve vztahu k ostatním archetypům).

Ráda bych zmínila ještě práci, jejímiž autory jsou Doherty, Kouneski a Erickson (1998). Ti představili model otcovského chování, který staví na třech typech faktorů utvářejících otcovské chování. Prvním typem neboli skupinou faktorů jsou charakteristiky jednotlivých rodinných aktérů – otce, matky a dítěte. Druhým typem faktorů jsou vztahy mezi rodiči a třetím typem faktorů jsou společenské vlivy, které na aktéry a jejich vztahy též působí. U otce je podstatná například identifikace s otcovskou rolí, vztah s vlastním otcem, nebo také to, zda se svým dítětem žije ve společné domácnosti. U dítěte je podstatný například věk, jeho vývojové období, temperament, nebo také jeho postoj vůči otci. U matky, která je také jedním z faktorů ovlivňujících otcovské chování je podstatný její postoj k otci, očekávání, která na něj má a to, zda ho podporuje, či nikoli. Na straně vztahu mezi rodiči je za důležité považován například rodinný stav, ale také schopnost vzájemné spolupráce a řešení konfliktních situací. Na straně společnosti hrají roli ekonomika a zaměstnanost, očekávání společnosti, sociální podpora, nebo třeba také rasa. Nižší je

model vyobrazen prostřednictvím schématu tak, jak ho navrhli sami autoři. Zmiňují ho proto, že nezapomíná na vliv matky a pracuje s celou rodinnou triádou.

Obrázek č. 1 – Třífaktorový model otcovského chování (Doherty et al., 1998, 285)

Na pomoc mužům jdou i Zimbardo a Coulombová (2016). Ti ve své knize dávají doporučení ženám ohledně toho, co mohou dělat, aby pomohly mužům. V tomto případě se obrací v první řadě na matky, které by měly ve vztahu ke svým synům podporovat upevnování blízkých vztahů s muži, kteří se mohou stát pro jejich syny vzory zdravého mužství. Tím syn neztratí důvěru ani v matku, protože bude cítit, že se na ní může obrátit, aniž by musel potlačovat svou přirozenost. Tak totiž může dojít k propojení mužské síly a pevnosti, která je po mužích stále vyžadována s empatií a projevováním emocí, které jsou důležité pro navazování dalších životních, především partnerských, vztahů. Mnoho mohou udělat také sestry, které mají tu moc, že dokáží zprostředkovat ženský pohled na svět. Dobré je sourozence podporovat v jejich společných aktivitách a utužovat jejich vzájemné pouto. Formuje se tak podoba, jak bude muž komunikovat a kooperovat s ženami ve svém životě. Od základů, které poskytují rodinné vazby se postupně dostává také k navazování partnerských vztahů, kdy klade ženám na srdce, aby nebyly tak jednoduše dostupné, protože tím snižují nejen cenu svou, ale cenu žen obecně. I ženy jako potenciální partnerky totiž formují představu mužů o tom, kolik musí do získání ženy investovat, od čehož se zase odvíjí, v jaké míře si jí bude vážit.

4 SOUČASNÝ STAV ZKOUMÁNÍ

4.1 Obecné ukotvení

Poslední kapitola teoretické části práce je kapitolou spojovací, protože tvoří most spojující teoretickou část s částí výzkumnou. Kapitola pojednává o současném stavu zkoumání výzkumného problému této diplomové práce, přičemž je soustředěna zejména na dva typy zdrojů, a to na běžné výzkumné studie, jejichž výsledky jsou publikovány zejména prostřednictvím odborných publikací a odborných článků, a na výzkumné studie, které jsou součástí kvalifikačních prací studentů vysokých škol v České republice. Jak jsem již v úvodu práce předestřela, názor žen na otcovskou roli byl prozatím spíše opomíjen, tudíž zdrojů není mnoho. I přes nedostatek zájmu o názor žen se přeci jen najdou práce, které se tomuto úhlu pohledu věnují.

Pokud se zaměříme na klasické výzkumné studie, mnoho se toho o názoru žen na otcovskou roli nedočteme. Neznamena to, že by tomuto tématu vůbec nebyla věnována pozornost, ale nejedná se o názory dospělých žen a o situaci běžných rodin. Nejvíce se výzkumníci věnují tématu vztahu otce a dcery s tím, že nejvíce se zaměřují na tyto podoblasti:

- incest ve vztahu otec-dcera
- vliv otce na poruchy příjmu potravy u dcery
- porovnání vztahu otec-dcera, otec-syn, matka-dcera, matka-syn
- vliv otce na partnerské vztahy dcery
- vliv otce na sebehodnocení dcery.

Co se týče názoru žen na postavení otcovské role ve společnosti a na to, jakou v tom hraje sama žena roli, se mi nepodařilo ve výzkumných studiích identifikovat. Práce se ve většině případů, jak jsem ilustrovala na podoblastech výše, zaměřují na jeden konkrétní problém nebo jeden konkrétní vliv otce a nezkoumají zkušenosti žen s otcovskou rolí v jejich komplexnosti.

Druhým zdrojem pro vypracování této kapitoly byly vysokoškolské kvalifikační práce. Pro tyto účely byly v databázi shromažďující vysokoškolské kvalifikační práce Theses.cz vyhledány práce, které obsahovaly klíčová slova otec, otcovství, otcovská role, role otce. Po zadání těchto čtyř klíčových slov bylo nalezeno celkem 925 kvalifikačních prací. Nalezené práce byly poté procházeny s důrazem na jejich výzkumné části, přičemž

cílem bylo najít práce zabývající se názorem žen na otcovskou roli. To se podařilo, jak už bylo avizováno v úvodu této kapitoly, jen v několika málo případech. Většina prací se zabývala názory mužů, nejčastěji přímo otců. U vybraných prací hrálo roli také to, zda byl k dispozici jejich plný text. Co se týče vysokých škol, nejčastěji byly z důvodu dostupnosti využity práce z Univerzity Palackého v Olomouci, Masarykovy Univerzity v Brně a Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Protože Univerzita Karlova v Praze nezveřejňuje kvalifikační práce svých studentů skrze portál Theses.cz, rozhodla jsem se prohledat také Repozitář závěrečných prací UK v Praze. Pro vyhledání výsledků jsem v tomto případě využila i dostupného filtru. Vybrala jsem pouze fakulty, u kterých jsem předpokládala, že by se jejich studenti měli zabývat tématy otcovské role v mnou požadovaném kontextu (psychologie, sociologie, pedagogika, výchova atp.) a po zadání stejných klíčových slov jako v předchozím případě ukázal vyhledávač celkem 36 579 odpovídajících prací. Rozhodla jsem se tedy v tomto případě zaměřit pouze na práce, ve kterých je patrný zájem o názor žen na otcovskou roli (skrze klíčová slova vztah otce a dcery, otec-dcera), protože procházet a analyzovat všechny dostupné výsledky by mohlo být samostatným výzkumným projektem. Zároveň jsem již při zběžném listování stránkami výsledků měla možnost vidět, že situace je v obou databázích podobná, protože kvalifikační práce s klíčovými slovy otec, otcovství, otcovská role a role otce se zaměřují především na tyto oblasti:

- proměny mužství a otcovské role
- aktivní, nové, pečovatelské otcovství
- absence otce, otec jako negativní faktor
- otcovství po rozvodu rodičovského páru
- přítomnost otce u porodu, nastávající otcové
- mezigenerační srovnávání otců
- otcové na rodičovské dovolené
- nevlastní otcové
- homoparentalita.

Jak jsem poznamenala již výše, velká část prací se zabývá názorem mužů a nejčastěji přímo otců. Další větší část výzkumných vzorků tvoří děti a někdy celé rodiny s tím, že hlavní důraz je v těchto případech kladen opět zejména na otce či děti, a názor ženy je vnímán spíše jako doplňkový.

Oblasti, kterými se ve velké míře práce zabývají mají ještě něco společného. Mimo toho, že je často mapováno vnímání a názor muže, jsou práce v poměrně velké míře zaměřeny negativně (absence otce a její negativní vlivy, patologie způsobené ubližujícími otci, rozvodová problematika, krize otcovství a potažmo i samotného mužství atp.). Přesto, že se přirozeně mezi pracemi vyskytují i pozitivně laděné práce, jimiž jsou například práce zaměřující se na otce na rodičovské dovolené a nastávající otce, je potřeba konstatovat, že tyto jsou stále válcovány. Na závěr chci však ještě poznamenat, že v případě výše prezentovaného zastoupení negativně a pozitivně laděných kvalifikačních prací věnující se otcovství se jedná pouze o můj subjektivní názor, protože systematická a úplná analýza kvalifikačních prací nebyla v rámci této ani jiné práce provedena.

4.2 Konkrétní výzkumné studie

Jak jsem již uvedla výše, za nedostatek nepovažuji počet prací zabývajícím se otcovskou rolí, ale počet prací, které se zabývají otcovskou rolí v běžných rodinách a z perspektivy žen. Pokud chce člověk obě zaměření propojit, je zdrojů skutečně poskrovnu. Z tohoto důvodu na tomto místě uvedu výzkumné studie (včetně těch, které jsou realizovány v rámci vysokoškolských kvalifikačních prací), které se zaměřují alespoň na jeden ze dvou zmíněných aspektů.

Nejprve bych ráda uvedla výsledky velké studie zabývající se pohledem matek na otcovskou roli, které uveřejnili Glenn a Whitehead (2009). Studie se zúčastnilo celkem 1553 amerických matek starších osmnácti let, které se v rámci výzkumu podělily o svůj názor na současné otce. Jedná se o navazující studii, která nasedá na výzkum provedený o dva roky dříve (Glenn a Popenoe, 2006), jenž se na otcovskou roli dotazoval samotných otců ($n = 819$). V rámci navazujícího výzkumu, který se zaměřil na matky bylo položeno z důvodu možného porovnání, mnoho stejných otázek z předchozího výzkumu. Nyní bych ráda uvedla nejvýznamnější zjištění, ke kterým autoři studie došli:

- Hodnocení otcovské role matkami ve velké míře záviselo na rodinném uspořádání. Pokud spolu matka a otec tvořili pár a žili společně, hodnotila matka otce velmi pozitivně. Pokud tomu bylo naopak, dočkali se otcové negativního hodnocení.
- Většina matek, které hodnotily otce pozitivně se shodla na tom, že pokud by otcové matku doma více podporovali, mohla by dosáhnout lepšího sladění oblasti práce a rodiny.

- U matek, které s otci netvořily pár a nežili s nimi, se jejich nespokojenost s otci zvyšovala, pokud otcové navázali nové vztahy.
- Rozdíl v hodnocení otců byl patrný u afroamerických matek. Ve všech otázkách mimo jednu hodnotily otce negativněji. Nutné je poznamenat, že podstatně méně afroamerických matek tvořilo s otci svých dětí pár a žilo s ním ve společné domácnosti.
- Podle výzkumu přispívá k dobrému otcovství výrazné náboženské přesvědčení bez ohledu na to, zda otcové žijí či nežijí s matkou, která je hodnotila.
- Rozdíl v hodnocení byl patrný také s ohledem na věk dítěte. Matky hodnotily vztah otce s dětmi jako velmi blízký v mnohem větší míře v případě, že dítěti bylo mezi 0-5 lety (57 % matek). S rostoucím věkem dítěte byl vztah jako blízký hodnocen v mnohem menší míře, až nakonec u adolescentních dětí tak odpovědělo pouze 28 % matek.
- Mezi další podstatné vlivy na hodnocení otců matkami patřily tyto dvě skutečnosti: blízkost vztahu mezi otcem a dítětem a schopnost otce sladit pracovní a rodinný život.
- 93 % matek, které se zúčastnily výzkumu se domnívá, že američtí otcové se nacházejí v krizi. Stejně výsledky přinesla předchozí studie zabývající se názory otců (o existenci krize se domnívalo celkem 91 % respondentů).
- Mezi tři nejčastější překážky pro dobré otcovství byly matkami vybrány tyto: pracovní povinnosti, povaha vztahu s vlastním otcem a nedostatek znalostí o tom, jak se stát dobrým otcem. Pracovní povinnosti byly zdůrazněny u matek bez ohledu na dosažené vzdělání, rasu a náboženství.
- Dle matek mohou otcům pomoci zejména na těchto místech: církev a jiná místa spojená s vírou (bez ohledu na to, zda byla matka věřící či nikoli), školy a komunitní organizace.

Na závěr prezentace výsledků bych ještě ráda uvedla jeden poznatek z předchozího výzkumu. Glenn a Popenoe (2006) uvádějí zdroje pomoci pro otce, které otcové využívají. Za nejčastější zdroj pomoci byla zvolena osoba manželky, partnerky nebo matky dítěte, dále jiní otcové či muži, kteří ještě nejsou otci, nebo vlastní matka a vlastní otec. Pouze 29 % otců uvedlo, že v případě potíží vyhledalo pomoc odborníka.

Zajímavou studii zrealizovali Fuhrmans, Von der Lippe a Fuhrer (2014), kteří studovali názory otců a matek na spokojenost matek s otcovským chováním u celkem 393 osob, a to ve třech rozdílných cyklech jejich rodin. Výsledky studie přinesly zjištění, že matky byly s otcovským chováním spokojené mnohem více, než odhadovali samotní otcové. Rozdíl byl také v přesvědčení o tom, co je ukazatelem této mateřské spokojenosti s otcovským chováním. Matky považují za stěžejní čas, který otec tráví se svým dítětem (kvantitativní úkol) a otcové si mysleli, že matky kladou důraz na otcovskou schopnost navázat a budovat blízký vztah s dítětem (kvalitativní úkol). Z toho plyne, že otcové podceňovali spokojenost matek proto, že vnímají otcovství z kvalitativního hlediska, kterému je složitější dostat. Poukazují tak na rozdíly v konceptualizacích otcovství napříč pohlavími a upozorňují na to, že je vhodné tyto koncepty sjednotit. Zdá se, že ženy zůstaly u konceptu otcovství, kde je kladen důraz na viditelné a společné aktivity otce s dítětem, zatímco otcové jdou dál za tento koncept.

Fagan, Cherson, Brown a Vecere (2015) provedli pilotní studii, která měla za cíl zhodnotit účinky účasti matek na osmi týdenním intervenčním programu s názvem Porozumění otci (Understanding Dad). Tento program má matkám zajistit větší informovanost a zvýšit vědomí o svém vlastním vlivu na otcovskou roli. Po absolvování programu byl u všech respondentek (n = 34) prokázán zisk ve všech monitorovaných oblastech. Za limit tohoto výzkumu je považována skutečnost, že měřeno nebylo skutečné chování matek a otců, ale informovanost a postoje matek. Protože šlo o pilotní studii, doporučují autoři vydat se dále tímto směrem stejně jako doporučují pro příští výzkum pracovat s kontrolní skupinou a oslovit větší výzkumný vzorek.

Podle Plecka a Hoffertha (2008) se otcové podílejí více na péči o dítě v rodinách, kde matky jejich zapojení očekávají a pozitivně toto zapojení jak obecně, tak u svého partnera hodnotí. Za podstatné je považováno také jejich zjištění ohledně souvisejícího se zapojení matky a otce. Čím více se matka dětem věnuje, tím více se tak děje u otce. To pokládají za pozitivní zjištění a naznačují, že koncept intenzivního mateřství může nepřímou cestou podporovat také zapojení otců.

S tím souvisí také poznatky, které přinesla Nielsen (2006), která získala v letech 1990-2004 data od celkem 423 vysokoškolských studentek. Dotazovala se jich na vztah s otcem, přičemž ji zajímalo, jak ženy vztah se svým otcem hodnotí, jaká jsou jejich přání a zda se toto hodnocení nějak vyvíjí. Z výsledků téměř patnáctileté studie vyplývá, že v hodnocení vztahu otec-dcera nedošlo mezi lety 1990-2004 k žádným významným

změnám. Téměř 60 % žen označilo svůj vztah s otcem jako dobrý nebo výborný a 90 % žen cítilo, že se jejich vztah s otcem zlepšil oproti období dospívání. Jako špatnou zprávu hodnotí Nielsen skutečnost, že 20 % žen hodnotí vztah se svým otcem jako velmi špatný nebo příšerný, oproti hodnocení vztahu dcer s matkami, kde tato hodnota dosahovala pouze 4 %. Matky vyhrály na plné čáře také v oblasti komunikace, kde zaostávali i otcové, jejichž vztah s dcerami byl hodnocen jako dobrý nebo výborný. Za klíčové Nielsen označuje skutečnost, že dcery nedávaly otcům příliš příležitostí pro jejich vhodnější zapojení. A co konkrétně by si dcery od svých otců přály? Nejvíce změn si ženy přály v oblasti komunikace, poradenství a řešení problémů. Více než 80 % žen by chtělo s otcem komunikovat více otevřeněji a více než polovina žen by si přála trávit s otcem více času o samotě. Co však tomuto bližšímu spojení brání? Nielsen (2001) uvádí, že matky těchto studentek mají negativní postoj k jakémukoli bližšímu poutu mezi otcem a dcerou. Takto vypovídaly studentky, účastníci se kurzu o vztahu otce a dcery, které byly poté zapojeny do patnáctiletého výzkumu, když popisovaly, že si nedovedou představit, jak moc by matku zranily, pokud by například něco probíraly pouze s otcem bez její přítomnosti. Dokonce i účast na tomto kurzu nesly matky nelibě, protože jejich dcery nikdy nenavštěvovaly kurz o vztahu matky a dcery. Studentky považují své matky za středobod jejich rodiny, který řídí veškerou komunikaci v rodině a jakékoli jejich vynechání z interakce je považováno za ohrožující. Co se týče vlivu matky na vztah otce s dcerou, nezapomíná Nielsen (2012) ani na propojení spokojenosti manželství se vztahem otce a dcery. Vazba dle ní existuje a není vůbec překvapivá. Pokud je manželství spokojené, je pouto mezi otcem a dcerou pevnější a naopak.

Pedersen (2012) se pokusila zmapovat definice dobrého rodičovství z pohledu mužů a žen prostřednictvím samostatných ohniskových skupin. Do výzkumu se zapojilo celkem osm rodičovských párů. Ukázalo se, že ženy rozlišují, co znamená být dobrou matkou a co znamená být dobrým rodičem, zatímco muži pokládají dobré otcovství a dobré rodičovství za totéž. Ženy vnímají mateřství jako stěžejní a cítí vinu, když musí věnovat více času a energie pracovním povinnostem, a muži naopak vnímají otcovství jako něco, na co je vhodný čas poté, co splní své pracovní povinnosti. Rozdíl byl také identifikován v okamžicích, kdy ženy a muži žádají svého partnera o pomoc. U žen se tak děje v momentě, kdy jsou přetížené a chtějí si ulevit, zatímco muži v momentě, kdy se chtějí zapojit.

Coates, Barsche a Lucio (2011) zrealizovali výzkum, při kterém zjišťovali podobu odpovědného otcovství. Přesto, že je zajímavý názor ženského pohlaví obecně, zaměřili se pouze na vnímání u dívek ve věku 17-18 let, které se měly stát, nebo se již staly, matkami. Díky analýze rozhovorů s těmito ženami identifikovali autoři výzkumu pět hlavních témat týkající se odpovědného otcovství (být tu pro děti, pomoci s péčí o děti, láskyplně pečovat o dítě, poskytnout finanční zabezpečení a hrát si se svými dětmi). Obecně se dá říci, že ženy identifikovaly jako hlavní nutnost otcův čas věnovaný dítěti a různým činnostem s ním. Mimo jejich pohledu na odpovědné otcovství se jich dotazovali také na konkrétní otce (otce jejich dětí) a na to, jak se zapojují do výchovy.

Nyní bych od zahraničních studií ráda přešla do výzkumů, které byly realizovány v České republice. Díky kvalifikačním pracím je možné najít výzkumy, které se touto problematikou zabývají, ale ještě předtím bych chtěla zmínit kvalitativní výzkum realizovaný Nešporovou (2016), který je zaměřen na očekávání, jež mají nastávající matky a otcové ohledně sladění pracovního a rodinného života v prvních letech svého rodičovství. Do výzkumu se zapojilo celkem 16 párů, přičemž rozhovory s ženami a muži probíhaly zvlášť. Mužské očekávání nezahrnovalo žádné radikální změny, nicméně i tak muži připustili, že bude potřeba uzpůsobit svou pracovní dobu. Žádný z mužů nepředpokládal, že by přestal pracovat na plný úvazek. Muži s vyšším dosaženým vzděláním mluvili o úpravě pracovní doby, která zahrnovala její omezení (například noční směny, nebo přesčasy nad 40 hodin/týdně) a navýšení času věnovaného pro rodinu. Muži s nižším vzděláním měli očekávání opačné, tudíž předpokládali, že naopak budou muset v zaměstnání trávit více času, aby rodinu uživil. Ženské očekávání se naopak vůbec nezaměřovalo na slazení rodinného a pracovního života (což je zapříčiněno tím, že žádný z párů neplánoval, že by na rodičovskou dovolenou nastoupil otec), ale zaměřovalo se na slazení péče o dítě a starosti o domácnost. Ženy se navíc zdráhaly připustit si, že by muž v roli otce na rodičovské dovolené obstál tak, jako ony samy, protože by nezvládl starost o domácnost, což by znamenalo další zátěž pro ženu po jejím návratu ze zaměstnání. Co však ženy do svých očekávání zahrnuly bylo nastoupení na nějakou formu částečného úvazku během prvních třech let života dítěte. Připomínaly však, že by to nesmělo být na úkor jejich mateřské role a že prioritou jsou pro ně potřeby dítěte.

Z kvalifikačních prací jako první zmiňuji práci Škvařilové (2011). Ta se zabývá rolí otce a aktivním otcovstvím z pohledu celých rodin. V rámci velmi krátkých rozhovorů se autorka ptala matek na to, zda si myslí, jestli ženy mohou a měly by podporovat vztah

otec-dítě a jestli to ony samy dělají. Z celkového počtu pěti respondentek odpověděly kladně pouze dvě z nich. Jejich názorem je, že je potřeba podporovat vztah otec-dítě s tím, že se snaží vytvářet situace, které otce s dětmi spojují (společné aktivity a cíle, cílený odchod ženy pro čas o samotě, zprostředkování telefonického kontaktu s otcem, hovory o otci atp.). Dle dalších dvou žen není podpora takového vztahu z jejich strany potřeba, nenapadlo je, že by mohly být touto podporou a nechávají iniciativu na muži a dětech. Poslední respondentka se o chvílích otce s dětmi vyjadřuje spíše skepticky a bere jejich samostatný kontakt spíše jako nutnost, kdy odchází do práce a nic jiného, než nechat děti s otcem jí nezbyde.

Felgrová (2015) se ve své práci zaměřila na pozitivní aspekty vztahu mezi otcem a dcerou, šlo ale o otce nevlastní. Jejími respondentkami byly ženy, u jejichž rodičů došlo k rozvodu v době, kdy bylo dceři mezi 10-18 lety a matka si našla nového partnera. Vztah s matčíným partnerem byl předmětem tohoto zkoumání, přičemž podmínkou bylo, aby byl nevlastní otec vnímán dcerami jako významná a blízká osoba. Přesto, že jde o velmi specifickou tematiku, lze v této práci nahlédnout do zkušenosti žen s otcovskou rolí. Zde jsou výroky respondentek, které autorka výzkumu identifikovala jako klíčové:

Pavla: „Konečně jsem měla tu rodinu, kterou jsem do těch osmnácti viděla jen u kamarádů.“

Julie: „Není to o tom, v jakých vazbách se narodíš, ale jak si je jako kdyby utvoříš.“

Karla: „Převychoval mě a jsem za to ráda.“

Marika: „Čím dýl ho znám, tím ho mám radši.“

Veronika: „Rodina byla zase kompletnější.“

Dana: „On to nikdy nevzdal.“

Sára: „Poskytl mi to, co jsem potřebovala...je pro mě druhý a lepší táta.“

(Felgrová, 2015, 32-39).

Názor žen na otce je zpracován také v diplomové práci Matouškové (2012), která se ovšem vydala opačným směrem. Hlavním tématem je totiž absence otce a respondentkami jsou dcery, které z nějakého důvodu vyrůstaly minimálně do dvanácti let svého věku bez otce. Výzkum této práce, zejména výsledková část, je velmi detailní a přináší mnoho zajímavých informací. Předmětem zájmu však není otcovská role jako taková, ale spíše patologické jevy související s absencí otce, jímž je věnována také většina teoretická část práce. Do vztahů otců s jejich dětmi se pokusila proniknout ve své práci i Ďulíková (2016).

Výzkumný vzorek však čítal pouze tři respondenty, o ženu šlo pouze v jednom případě. Přesto, že lze v této práci nalézt názor ženy na otcovskou roli, opět se jedná o negativní pojetí, protože na otce je zde pohlíženo jako na negativní determinant rodiny v důsledku jeho nedostatečné sociální opory. Pohledem do prezentace výsledků rozhovoru se ženou na čtenáře dýchne negativní zabarvení zkušenosti s otcem, který nejen, že byl nedostatečnou sociální oporou, ale ovlivňoval rodinu svou závislostí na alkoholu a domácím násilím. Velkým tématem zde byla role matky jako osoby, která měla rodinu ochránit a od otce odejít. Tento krok však nedokázala udělat, což poznamenalo rodinné vztahy i v linii matka-dcera.

Na vztah otce a dcer, konkrétně na názory mladých žen ve věku 20-25 let se ve své diplomové práci soustředí Bradáčová (2016). Zajímá ji nejen podoba jejich vztahu v průběhu života a jeho vliv na život dcery, ale také jestli otec naplnil jejich představy o otcovství a zda měl nějaký vliv na navazování jejich partnerských vztahů. Výzkumu se zúčastnilo celkem třináct mladých žen a z výsledků vyplývá, že ženy mají nyní se svými otci veskrze kladný vztah. V dětství pro ně představoval hrdinu, který si dokáže se vším poradit. Ke zhoršení vztahu došlo v období jejich dospívání, což ženy pokládaly za přirozené. Při otázce na ideálního otce si představují větší zapojení otce do výchovy dětí a více času stráveného společně na úkor osobních činností otce. Učil je především praktickým životním dovednostem a čas s nimi trávil buď při práci nebo v rámci výletů. Lásku jim otcové podle jejich názoru neprojevovali přímo, ale spíše skrze společné aktivity. Dle jejich názoru to byl jejich způsob vyjadřování lásky. Pokud bylo potřeba, svým dcerám poradili. Respondentky nevnímaly, že by měl otec nějaký význam na to, jaký postoj mají ony samy k sobě. Ve výpovědích respondentek se objevovala nespokojenost s určitým chováním otce k matce. Do výběru životního partnera otec dle nich nijak nezasahoval, ženy však toužily po tom, aby se partner otci zalíbil. I když to nebylo jejich cílem, přiznávají, že postupem času si všimly podobnosti mezi partnerem a jejich otcem.

Za tematicky zajímavou považují práci Brožové (2010), která se zabývá vlivem partnerek na otcovskou identitu jejich partnerů, otců svých dětí. Neptá se pouze na to, zda žena nějaký vliv má a jestli je muži vnímán, ale také na to, jakým způsobem je tento vliv na muže uplatňován. Respondenty sice nebyly přímo ženy, nicméně i tak považují výsledky tohoto výzkumu za přínosné, protože se týkají vlivu žen, na který se ve výzkumné části mé práce také zaměřuji. Z rozhovorů se čtyřmi muži a z jejich analýzy skrze optiku IPA bylo zjištěno, že muži vnímají vliv partnerek na svou otcovskou roli

zejména v těchto oblastech: partnerský vztah, sdílení, obsah rodičovské role, formování rodičovské identity, prožívání otcovství. Co se týče konkrétních způsobů vlivu, identifikovány byly zejména tyto cesty, jak partnerky otcovskou identitu otců svých dětí ovlivňují:

- sdílení pocitů, postojů a hodnot (např. ujištění a podpora)
- konkrétní postoje k otcovské roli (podněty k otcovské roli a interakce o jejím obsahu)
- forma a kvalita komunikace v partnerském vztahu
- aktivita ve vyhledávání podnětů k formování otcovské role a identity.

Také bych ráda citovala práci Letáka (2011), který se zaměřil na představu ideálního otce. Do výzkumu zapojil celkem 18 mužů a 22 žen, jejichž úkolem bylo sepsat esej na téma: „Jaká je Vaše představa ideálního otce?“ Respondentům nebyla nabízena žádná představa a měli naprosto volnou ruku v tom, jak toto téma uchopit. Tyto eseje byly poté podrobeny obsahové analýze. U respondentů obou pohlaví se objevoval názor, že ideální otec je ten, který se dítěti věnuje, rozumí mu a zároveň je pro něj autoritou, která mu nastaví pravidla. Pro ženy byla více důležitá otcovská láska a její dávání dítěti najevo, zatímco pro muže byla důležitější role učitele a průvodce. Ženy se v esejích obecně častěji zaměřovaly na vztah s dítětem a na péči o něj, zatímco muži mluvili o lásce k celé rodině a o otcovském vzoru. Ve vyšší míře byly zastoupeny názory, že ideální otec neexistuje, možné je se mu pouze přiblížit, dále, že se ideál mění a odlišuje s ohledem na individualitu člověka a také, že je čerpán z postavy vlastního otce.

Závěrem bych ještě chtěla zmínit dvě knihy, které mohou poskytnout bohatý materiál pro získání vhledu do zkušenosti žen s otcovskou rolí. Renner (2011) vyzpovídal 50 žen, aby mohl nahlédnout na jejich zkušenost s otcovskou rolí. Soubor žen, se kterými zrealizoval rozhovor je velmi pestrý a jsou v něm zastoupeny například ženy bez domova, profesionální sportovkyně, lesbické ženy, vedoucí pracovníci, nezaměstnané ženy, nebo ženy živící se prostitucí. Motivací pro sepsání jeho knihy byly jeho dvě dcery, protože ty jsou dle něj nejlepšími učitelkami v tom, jak se stát dobrým otcem. Druhou knihou je antologie, jejíž autorkou je McMullan (2015). Ta oslovila 24 ženských spisovatelek se žádostí, aby sepsaly esej o svém otci. Její motivací bylo hledání smyslu vztahu se svým otcem po jeho smrti, kdy toužila po srovnání se zkušenostmi ostatních žen. Protože takovou publikaci nenašla, rozhodla se, že se tohoto úkolu chopí sama.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 PŘEDMĚT A CÍL VÝZKUMU

První kapitola výzkumné části se zabývá samotnými základy výzkumu. Je zde definován výzkumný problém, ze kterého pak vychází cíle výzkumu a výzkumné otázky. Volba výzkumného problému vycházela zejména z mého osobního zájmu o téma. Domnívám se, že získané poznatky mohou posloužit jak mé osobě, ať už v životě soukromém či profesním (práce s rizikovou mládeží), tak komukoli dalšímu, kdo se otcovskou problematikou zabývá.

5.1 Výzkumný problém

Předkládaná diplomová práce se zabývá tématem otcovské role z pohledu žen. Toto téma vyplynulo z mé bakalářské práce, kde se do výzkumu zapojili otcové spolu se svými dětmi (Neradová, 2013). Až s odstupem času jsem si uvědomila, že mi v něm chybí pohled matek, což bylo důvodem k tomu, abych se zaměřila na hledání prací, kde názor matek nebyl opomenut. Zjistila jsem, že výzkumné projekty dalších kvalifikačních prací zaměřené na otcovskou roli se též skoro výhradně zajímají o pohled mužů, kteří hovoří o tom, jak prožívají své otcovství a vyjadřují se k různým životním událostem (jejich přítomnost u porodu, styk s dítětem po rozvodu, rozdíl mezi vztahem se synem a vztahem s dcerou atp.). Je skvělé, když se k tématu může vyjádřit ten, koho se osobně týká, nicméně se domnívám, že zůstává skryta jedna důležitá stránka věci. Materská a otcovská role jsou komplementární, tedy se navzájem doplňují a ovlivňují. Vnímám, že zkoumání otcovské problematiky je zatíženo jakýmsi dluhem otcům, kteří stáli ještě donedávna na okraji zájmu zastíněni matkami. Aby byl dluh vyrovnán, zajímáme se o ně, ptáme se jich na to, jaké je být otcem a vydáváme populárně naučné knihy o tom, jak se dobrým otcem stát. Zapomínáme však přitom na ženu, která musela ustoupit do pozadí, ač může sehrávat velmi důležitou roli v tom, jací dnešní otcové jsou.

Proto mě bude zajímat, jakou mají ženy s otcovskou rolí zkušenost, co tuto zkušenost formovalo a stále ještě formuje a jak žena na tyto vlivy nahlíží. Zaměřím se nejen na společnost a postavu vlastního otce, ale také na postavu partnera jako otce jejich společných dětí a na to, jak vnímá žena svůj vlastní vliv na otcovskou roli. Do výzkumu budou zapojeny ženy, které se již staly matkami, aby bylo možné porovnat dvě otcovské postavy v životě jedné ženy (vlastního otce a otce svých dětí). Bude mě zajímat také téma mýtů spojených s otcovskou rolí a představy o ideálním otcem.

5.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V návaznosti na definování výzkumného problému byly stanoveny také výzkumné cíle a výzkumné otázky.

Za hlavní cíl výzkumné části diplomové práce byl definován následující cíl:

- Získat vhled do zkušenosti žen s otcovskou rolí a díky němu přispět k rozšíření úhlu pohledu na roli otce.

Za dílčí cíle výzkumné části diplomové práce byly definovány následující cíle:

- Zjistit, jaký pohled mají ženy na vlivy působící na jejich zkušenost s otcovskou rolí.
- Zjistit, jak ženy vnímají vliv své vlastní osoby na utváření otcovské role.

Dle stanovených výzkumných cílů jsem pro další práci na výzkumu zvolila přístup Interpretativní fenomenologické analýzy (IPA). Důvodem volby tohoto přístupu bylo zaměření se na zkušenost jednotlivce s určitým fenoménem a na pochopení toho, jak tuto zkušenost vnímá, a jak nahlíží na jevy, které na tuto zkušenost působí. V návaznosti na to pak byly definovány i výzkumné otázky. Dle Smithe a Osborna (2003) se výzkumná otázka v IPA přístupu ptá, jak je někým prožívána zkušenost s určitým fenoménem a jaký smysl je této zkušenosti přisuzován. V tomto přístupu není dle nich obvyklé, aby výzkumná otázka vycházela ze studia literárních pramenů, nicméně i v tomto může dostupná literatura pomoci, protože díky ní může být identifikováno téma, které doposud nebylo podrobeno zkoumání, což je přesně tento případ. Přestože je výzkumná otázka definována velmi otevřeně a často je jen jedna, Smith, Flowers a Larkin (2009) připouštějí možnost definovat i tzv. sekundární výzkumné otázky. V tomto výzkumu je stanovena jedna hlavní (primární) výzkumná otázka a dvě dílčí (sekundární) výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka (HVO):

- Jakou zkušenost mají ženy, které se již staly matkami, s otcovskou rolí?

Dílčí výzkumné otázky (DVO1 a DVO2):

- Jaký pohled mají tyto ženy na vlivy působící na jejich zkušenost s otcovskou rolí?
- Jak vnímají tyto ženy svůj vlastní vliv na otcovskou roli?

6 POPIS ZVOLENÉHO METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD

6.1 Zvolený typ výzkumu

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní přístup, kterým se podle Miovského (2006), rozumí určitý rámec výzkumu, který využívá pro účely svého šetření kvalitativní metody. Jednotné pojetí či definice kvalitativního výzkumu však neexistuje a bývá různými autory též různě definován. Někdy bývá kvalitativní přístup postaven do protikladu k přístupu kvantitativnímu a hlavní důraz je kladen na rozdíl v používání či nepoužívání statistických metod. Hendl (2005) však uvádí, že kvalitativní přístup není charakterizován pouhou absencí čísel, s čímž dle něj souhlasí i většina ostatních autorů. Jednotlivé znaky kvalitativního přístupu uvádí Miovský (2006) a jsou jimi jedinečnost a neopakovatelnost, procesualnost a dynamika, kontextuálnost a reflexivita. Role otce je dle mého názoru fenoménem jedinečným a neopakovatelným, přičemž každý člověk ji percipuje odlišně (jedinečnost a neopakovatelnost). Navíc v této vnímané podobě probíhá pouze v určitém časovém a místním kontextu (kontextuálnost). Otcovská role také nějakým způsobem vznikla a nadále se dynamicky vyvíjí (procesualnost a dynamika). V rámci výzkumu na tento fenomén jako výzkumník určitým způsobem působím a ovlivňuji ho (reflexivita). Na tento poslední bod upozorňuje také například Šuráňová (2013) když říká, že v kvalitativním výzkumu je potřeba pamatovat na to, že jde o setkání dvou stran. Výzkumníka, který projevuje zájem o zkušenosti respondenta, který se nabídne, aby přiblížil právě svou zkušenost. A protože je právě zkušenost hlavním předmětem tohoto výzkumu, domnívám se, že kvalitativní přístup je vhodný pro uchopení zkoumaného fenoménu.

6.2 Metody získávání dat

Jako hlavní metoda sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, jehož schéma (viz Příloha č. 3) bylo vytvořeno pomocí okruhů, kterým je v šetření věnována pozornost. V rámci těchto okruhů byly navrženy konkrétní otázky, jejichž pořadí není závazné a další otázky se mohou v průběhu rozhovoru vynořovat. Smith et al. (2009) mluví o předpokladu, že obsah rozhovoru se odvíjí od toho, co považuje za podstatné výzkumník. Postupně se obsah stáčí k tomu, co se během rozhovoru vynořuje a s čím výzkumník nepočítal. Protože je respondent v tomto případě expertem, měl by mít při rozhovoru dostatečnou volnost k tomu, aby mohl rozvíjet témata, která jemu připadají v souvislosti se zkušeností důležitá.

Tento princip jsem při vedení rozhovoru uplatňovala. Pořadí okruhů bylo zvoleno s ohledem na jejich návaznost tak, aby rozhovor probíhal nejprve na úrovni obecné a postupoval ke stále specifitějším otázkám. Pozornost byla věnována také citlivosti okruhů, přičemž byl kladen důraz na to, aby byly nejprve probrány méně osobní otázky otcovské problematiky a respondent se tak necítil pod tlakem. Poté, co došlo k uvolnění atmosféry, byla probírána témata citlivější či taková, u kterých jsem měla pocit, že by s nimi konkrétní respondenti mohli mít potíže. Na konci rozhovoru jsem se respondentek ptala na jejich pocity, které měly z rozhovoru a také na to, zda chtějí k tématu něco dodat, nebo se na něco zeptat. Rozhovory byly zaznamenávány pomocí diktafonu. Vytvoření tohoto audiozáznamu je pro výzkumníka velkou pomocí, protože není při realizaci rozhovorů zaměstnán psaním podrobných poznámek a může tak plně věnovat pozornost respondentovi. Následně byla provedena doslovná transkripce veškerých rozhovorů, protože vizuální kontakt se získanými informacemi je důležitý pro další práci s nimi. Ukázka části rozhovoru je také součástí příloh (viz Příloha č. 4).

Rozhovory s respondentkami byly realizovány po dobu deseti měsíců, a to v období od září roku 2016 do června roku 2017. Důvodem takto dlouhého sběru dat byla zvolená metoda zpracování a analýzy dat v rámci které je důležité dodržet přesně stanovený postup, při němž je vždy každý realizovaný rozhovor zpracován a zanalyzován a teprve po jeho analýze je možné přistoupit k realizaci dalšího rozhovoru. Mimo nutnosti dodržet postup, o kterém je více psáno v následující kapitole, se do délky sběru dat promítla také chřipková epidemie, která propukla v zimních měsících na přelomu roku 2016 a 2017. Nejprve se dotkla několika kontaktovaných respondentů a poté i mě samotné. V tomto období došlo zhruba ke dvoutměsíčnímu zpoždění procesu sběru, zpracování a analýzy dat.

Tab. 1: Přehled délky jednotlivých rozhovorů v minutách

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Délka rozhovoru	85	73	80	53	85	47	66	78	50

Nejdelší rozhovor trval 85 minut a nejkratší rozhovor 47 minut, díky čemuž byla průměrná délka rozhovoru 68 minut. Tři rozhovory se uskutečnily v zaměstnání respondentek, tři respondentky využily možnosti přijít do prostor v mém zaměstnání, se dvěma respondentkami proběhl rozhovor v jejich domácnosti a se dvěma respondentkami jsme využily prostoru zahrady u jejich domu.

6.3 Metody zpracování a analýzy dat

Cílem následující části je seznámit se s metodou, která byla použita ke zpracování a analýze dat. Metoda je v rámci této kapitoly popsána, je vysvětlen postup jejího použití a závěrem kapitoly je reflektována role výzkumníka, což je v práci s touto metodou jeden ze stěžejních principů.

Za metodu zpracování a analýzy dat byla v tomto výzkumu zvolena metoda Interpretativní fenomenologické analýzy. Šuráňová (2013) popisuje metodu IPA jako jeden z nástrojů, který lze použít v rámci kvalitativního výzkumu pro získání vhledu do zkušeností jiných osob či celých skupin. Smith et al. (2009), kteří se přístupem IPA systematicky a dlouhodobě zabývají (díky Jonathanu Smithovi byla IPA rozvíjena) popisují IPA jako metodu, díky které máme šanci nahlédnout do žité zkušenosti člověka včetně pochopení toho, jak je tato zkušenost utvářena. Ve zkratce se dá dojít k několika následujícím charakteristikám přístupu IPA (Fade, 2004; Larkin a Thompson, 2012, Smith et al. 2009).

- Výzkumné otázky se zaměřují na životní zkušenosti.
- Nejpoužívanějším nástrojem sběru dat je polostrukturovaný rozhovor.
- Respondent má roli experta, který udává směr rozhovoru.
- Výzkumník je v tomto přístupu chápán jako vítaný interpretační prvek.
- Podstatné je zachovat vazbu k původním konceptům.
- Práce s daty je postavena na detailním a opakovaném čtení textu.
- Analýza výzkumných dat spěje postupně k popisu témat a jejich propojení.

6.3.1 Východiska a postup IPA

IPA je založena na třech pilířích (fenomenologii, hermeneutice a idiografickém přístupu). Ač se může jevit spojení fenomenologie a hermeneutiky jako zvláštní a navzájem se vylučují, přístup IPA je důkazem, že i takovéto dva přístupy lze propojit. Podle Smithe (2004) je IPA přístupem, který kombinuje prvotní zkoumání zkušenosti jedince tak, jak ji vidí on sám a následnou práci výzkumníka s vlivem své vlastní zkušenosti a s interakcí, která mezi ním a respondentem probíhá. Třetím pilířem je idiografický přístup, což značí, že metoda IPA je zaměřena na konkrétního jedince a na jejich zkušenost. Fade (2004) vysvětluje rozdíly mezi klasickým fenomenologickým přístupem a mezi přístupem IPA, která z klasického fenomenologického přístupu čerpá.

V přístupu IPA je klíčová reflexe vlivu výzkumníka. To sice platí i pro klasický fenomenologický přístup, ale v něm jde v reflexi o to, aby byl vliv výzkumníka identifikován a vyloučen tak, aby nedocházelo k zanesení dat. V přístupu IPA probíhá reflexe také, rozdíl je však v tom, že vliv výzkumníka nemá být vyloučen, ale má být nedílnou součástí. Opakovaná reflexe je důležitá proto, aby i přesto, že je pohled výzkumníka důležitý, zůstala dominantní respondentova zkušenost, a aby bylo jasné, zda se nacházíme právě v této zkušenosti, nebo zda se jedná o interpretaci výzkumníka. Podle Kostínkové a Čermáka (2013) je subjektivita vlastně předností, protože jen díky ní máme možnost vstoupit do zkušenosti druhých i té své.

Smith et al. (2009) jsou toho názoru, že v IPA neexistuje správný a špatný postup při analýze dat. Dle nich je metoda IPA předurčena ke kreativité a k vytvoření vlastního stylu analýzy dat. Přesto doporučují základní obecný postup, který je vhodné využít zejména tehdy, je-li výzkumník v IPA začátečníkem.

0 - Nultá fáze: Reflexe zkušenosti výzkumníka: Tato fáze slouží k ujasnění si role, kterou hraje v samotném výzkumu výzkumník. Obsahem reflexe nejsou jen vlastní zkušenosti a jejich utváření, ale také motivace ke studiu tématu, které je předmětem výzkumu. Má reflexe je obsahem další podkapitoly.

1 – První fáze: Prvotní a opakované čtení přepisu: V této fázi se výzkumník snaží dostat na místo respondenta. K tomu pomáhá opakované čtení přepisu rozhovoru a jeho poslech. První rozhovor jsem pro bližší sepejetí s textem vytiskla, protože obecně se mi s papírovou formou pracuje mnohem lépe, ale nakonec jsem u dalších rozhovorů dala přednost elektronické verzi. Důvodem byla např. rychlost zpracování dat, přehlednost, snadná úprava změn či úspora papíru.

2 – Druhá fáze: Počáteční poznámky a komentáře: Cílem této fáze je vytvořit detailní poznámky, čehož docílí výzkumník naprostou otevřeností vůči datům. Dle doporučení autorů jsem dokument obsahující přepis rozhovoru zformovala do třech sloupců. Prostřední nejširší sloupec obsahuje samotný přepis rozhovoru, levý sloupec je určen pro poznámky a pravý sloupec slouží k dalšímu kroku analýzy. V této fázi analýzy jsem využila tedy levý sloupec.

3 – Třetí fáze: Rozvíjení vznikajících témat: Tato třetí fáze směřuje k redukci velkého objemu dat prostřednictvím formulace témat, která se z poznámek rodí. Nejde jen o přechod od detailu k celku, ale také od respondenta k výzkumníkovi. V tuto chvíli se uplatňuje princip tzv. hermeneutického kruhu. Počáteční celek se skrze analýzu stal částmi a v této fázi jednotlivé části utvářejí nový celek. Názvy témat by měly vyjadřovat vyšší úroveň abstrakce a pro autenticitu mohou být k jejich pojmenování využity výroky respondentů. V tomto kroku byl využit konečně i pravý sloupec. Pro představu realizace druhé a třetí fáze uvádím ukázkou mého postupu v přílohové části (viz Příloha č.5).

4 – Čtvrtá fáze: Hledání souvislostí napříč tématy: Pomocí tohoto kroku tvoříme z jednotlivých témat jakousi strukturu, která vzniká hledáním vztahů mezi jednotlivými tématy. Některá témata budou vyhodnocena jako nadřazená, z jiných vzniknou podtémata. V této fázi jsem pracovala s lístečky, na které

jsem napsala jednotlivá témata. To mi pomáhalo najít souvislosti a vytvořit tak strukturu každé zkušenosti. Během tohoto procesu došlo k přejmenování některých témat, nebo také k vynoření témat nových, která pod sebe zařadila již existující témata, jež se tak stala podtématy. Ukázka vzniklé struktury individuální zkušenosti prezentovaná formou seznamu je součástí příloh (viz Příloha č. 6).

5 – Pátá fáze: Analýza dalšího případu: Vracíme se opět na začátek procesu.

6 – Šestá fáze: Hledání vzorců napříč případy: Cílem šesté fáze je nalézt spojitosti mezi jednotlivými případy, díky čemuž dojde k propojení všech provedených analýz. V rámci této fáze dochází ke zobecnění v rámci výzkumného vzorku a k přechodu na teoretičtější úroveň. V tento moment jsem pracovala s vytvořenými strukturami jednotlivých zkušeností a znovu, prostřednictvím lístečků, jsem hledala témata a podtémata, která jednotlivé zkušenosti spojují. Lístečky použité v této fázi byly navíc označeny jmény respondentek, aby bylo patrné, či témata jsou ta společná.

6.3.2 Reflexe role výzkumníka

Výzkumník je v IPA přístupu nástrojem a hostem, který je pozván do světa respondenta, zatímco respondentovi náleží pozice experta na dané téma. K tomu, aby mohl výzkumník jako host efektivně působit, je potřeba, aby zrefletoval svou zkušenost s tématem, kterému se chce věnovat. V následujících řádcích je možné se dočíst, jak probíhala tato sebereflexe, z čeho vychází má zkušenost s otcovskou rolí a kým nebo čím byla olivněna.

Pro snazší a komplexní reflexi své zkušenosti jsem se pokusila sama sově odpovědět na otázky, které jsem měla připraveny pro respondentky. Vzhledem k mé bezdětnosti jsem však nemohla zodpovědět otázky spojené s otcovskou rolí mého partnera a můj vlastní vliv na otcovskou roli bylo možné reflektovat také pouze ve vztahu k mému vlastnímu otci. Obecně z mé sebereflexe vychází, že má zkušenost s otcovskou rolí je veskrze pozitivní a optimistická, protože přesto, že vidím ve svém okolí nefunkční otce, myslím si, že každý se může stát dobrým otcem, pokud na sobě bude mít chuť pracovat, a pokud mu to matka jeho dítěte umožní. Dále se také domnívám, že to, že otec chybuje ještě neznamená, že je špatným otcem. Důležité je z mého pohledu schopnost přiznat chybu, pokusit se jí napravit, nebo se z ní alespoň poučit. Můj pohled na otcovskou roli vychází zejména ze zkušenosti s mým vlastním otcem, se kterým jsem žila po celé své dětství a dospívání ve společné domácnosti. Nebyl pro mě jen partnerem pro hru, ale také autoritou. Vždy jsem ho obdivovala pro jeho manuální zručnost a byl pro mě hrdinou, protože kdykoli mi hrozilo nějaké nebezpečí, postaral se o mou ochranu. V posledním ročníku základní školy došlo k rozvodu mých rodičů a do dnešního dne obdivuji oba mé rodiče za to, jakým způsobem zvládli celou tuto náročnou životní událost vyřešit. Chovali se k sobě s úctou

a společně s námi se dohodli na střídavé péči. I přesto, že jsem byla na střední škole a vysoké škole ubytována mimo domov, o víkendu jsem poctivě střídala místa pobytu dle naší domluvy až do poměrně vysokého věku. Pokud se zaměřím na nějaké negativní stránky jeho osobnosti, zmínila bych asi hlavně jeho netrpělivost. Pokud se mu v něčem nedaří, je výbušný a nešetří pepnými výrazy a je schopný ztratit o celou věc zájem. Jak léta ubíhají, jsem schopna vnímat jeho negativní vlastnosti, zlozvyky či jeho přešlapy, ale přes všechny naše neshody či rozdílné názory je v našem vztahu patrné bezpečí. Díky vztahu, který si se mnou dokázal vytvořit v dětství a dospívání je pro mě i nadále otcem, na kterého jsem pyšná. Mimo toho si také uvědomuji, že na bezpečném klimatu naší rodiny a vztahu s mým otcem se nepodílel pouze on, ale podílela se na něm také má matka, která, jak si postupem času uvědomuji, sehrála v tomto ohledu velkou roli. Další mé zkušenosti s otcí pochází ze života mých známých a přátel a také z dob předchozího studia, kdy jsem se ve své bakalářské práci věnovala tomuto tématu. Výsledkem realizovaného výzkumu byly tři případové studie otců, kteří jsou ve své otcovské roli přítomni (Neradová, 2013). I tato aktivita jistě ovlivnila mou zkušenost s otcovskou rolí stejně jako to, že krátce na to jsem začala pracovat jako vedoucí nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Zde jsem se setkávala s dětmi a mladými lidmi, kteří zde řešili mimo jiné také vztahy se svými otcí.

Poslední částí reflexe role výzkumníka je uvědomění si skutečnosti, že nejen mé individuální zkušenosti a očekávání mohou ovlivnit výzkum, ale že určitý vliv může mít také má příslušnost k ženskému pohlaví a bezdětnost. Dovedu si představit, že ženy mohly mít tendence ke zkreslování reality ve snaze ukázat harmoničnost rodiny. Dále se také domnívám, že rozhovor dvou žen o mužích může probíhat ve zcela jiné atmosféře, než rozhovor ženy a muže o mužích. V kontaktu ženy s ženou bylo cítit jakési spojenectví, které bylo podpořeno například i vzájemným tykáním, což mi nabídla většina respondentek i přesto, že jsme se dříve nepotkaly, nebo se znaly jen velmi okrajově. Mimo pohlaví může hrát roli také skutečnost, že jsem bezdětná a nemám tedy s porovnáním otcovských rolí ještě žádné osobní zkušenosti. Jinak by mohl probíhat rozhovor matky s matkou. Žádná z žen se mě však na můj rodinný stav neptala a žádná nenarážela na můj věk.

Svou zkušenost s otcem tedy znám. Zajímá mě však, jak se na otcovskou roli dívají jiné ženy, které navíc mohou porovnat dvě otcovské postavy, a to postavu svého vlastního otce a postavu otce svých dětí, což u mě prozatím ještě není možné.

6.4 Etické problémy a způsob jejich řešení

V rámci práce na výzkumu bylo nutné brát v potaz možné etické problémy, které mohly během jeho realizace vyvstat. Níže jsou popsány konkrétní oblasti, které bylo potřeba dopředu ošetřit.

Mlčenlivost a anonymizování údajů

Respondentky byly ještě před započítím rozhovoru seznámeny s jednou z hlavních zásad výzkumu, kterou je mlčenlivost. Respondentkám bylo zaručeno, že jejich životní zkušenosti nebudou sdíleny pod jejich pravými jmény, ale že budou jejich údaje anonymizovány. Některé respondentky neměly problém ani s uveřejněním svých skutečných jmen, kvůli jednotnému přístupu jsem se však rozhodla údaje anonymizovat u všech respondentek.

Seznámení s výzkumem a informovaný souhlas

Před samotným započítím výzkumu byly potencionální respondentky o výzkumu informovány. K podpisu jim byl předložen informovaný souhlas, který obsahoval základní informace o výzkumném projektu (viz Příloha č. 2).

Dobrovolnost

Účast na výzkumu byla založena na dobrovolnosti. Potencionální respondentky nebyly k účasti na výzkumu nuceny a byl jim ponechán čas na rozhodnutí o vstupu do výzkumu. Pokud účast přislíbily a rozhodly se poté z výzkumu přesto odstoupit, bylo jim vyhověno a nebyly za odstoupení nijak sankcionovány.

Zapovězený okruh osob

Jedná se o osoby z mého nejbližšího okolí (zejména o nejbližší rodinné příslušníky). Téma týkající se otcovství vnímám jako citlivé a nechtěla jsem se dostat do jakéhokoli střetu rolí, nebo zbytečně riskovat zkreslování výsledků výzkumu vlivem snahy mě blízkých osob ukázat se v lepším světle.

Nezaujatost a otevřenost

Důležité bylo zaujmout nezaujatý postoj a zůstat otevřená jejich zkušenosti a všem tématům, která se v průběhu rozhovoru vynořovala. Respondentky jsem podporovala v jejich sdílení zkušeností a v případě jejich nejistoty je ubezpečovala v tom, že každá zkušenost je jedinečná, a proto také cenná. Potvrzení, že neexistuje správná nebo špatná odpověď potřebovala v určitý moment rozhovoru každá z respondentek.

7 VÝZKUMNÝ SOUBOR

V rámci metody IPA je doporučováno pracovat spíše s nižším počtem respondentů, protože dle Smithe et al. (2009) je prioritou zaměřit se na bohatost dat, přičemž dávají konkrétní doporučení ohledně velikosti vzorku pro výzkumníka, který se s IPA setkává poprvé (3-6 respondentů). Díky menšímu vzorku lze totiž snáze zaručit, že výzkumník nebude zahlcen velkým množstvím dat a nebude se v případech ztrácet. Dále bude schopen pracovat s detaily a udrží v mysli specifika jednotlivých případů, ale dokáže také vidět celkový kontext, díky čemuž by pro něj mělo být snažší zkušenosti jednotlivých respondentů porovnat. Ač výše uvedení autoři doporučují pro magisterské a diplomové práce pracovat se vzorkem čítajícím zhruba 3-6 osob, přesný počet respondentů stanovit předem nelze. Jedním důvodem je upozornění Smithe a Osborna (2003), kteří uvádějí, že přednost by se měla dát právě bohatosti dat před přesným počtem respondentů. Na druhé straně je nutné pamatovat také na nasycenost dat, která by měla určit, kdy je možné se sběrem dat skončit, na což upozorňuje například Miovský (2006). Podle něj jsou data teoreticky nasycena v momentě, kdy již nepřinášejí nic nového.

Při analýze rozhovoru se čtvrtou respondentkou jsem si začala všímat jistých podobností napříč případy. Současně se však objevovalo poměrně mnoho individuálních témat. V této fázi procesu sběru a analýzy dat bylo nutné soustředit se na nezaujatost a otevřenost všemu novému. Proto jsem postupovala dle doporučení a analyzovala každý rozhovor vždy poté, co došlo ke sběru dat, aniž bych přešla k realizaci dalšího rozhovoru. V některých okamžicích bylo náročné tuto otevřenost udržet. Čím více rozhovorů bylo uskutečněno a zanalyzováno, tím více vystupovaly napovrch podobnosti napříč případy, které mohly ovlivnit analýzu dalšího rozhovoru. Ve svůj prospěch jsem využila časový odstup mezi jednotlivými rozhovory. Čím větší odstup mezi zanalyzováním jednoho rozhovoru a realizací rozhovoru dalšího byl, tím méně jsem se cítila předchozími daty ovlivněna. Negativním důsledkem tohoto luxusu však bylo prodloužení doby sběru a analýzy dat, díky čemuž jsem se dostala do časového skluzu. Po sběru a analýze dalších čtyř rozhovorů jsem se dostala do situace, kdy společných témat přibývalo až postupně začala převažovat a po analýze devátého rozhovoru jsem se nakonec rozhodla sběr dat ukončit. Důvodem bylo splnění dolní hranice počtu respondentů stanoveného v zadání práce, časová tíseň vzniklá delší fází sběru a analýzy dat, narůstající zahlcenost výzkumnými daty, převážení společných témat nad tématy ryze individuálními a vědomí, že naprostému nasycení dat je obtížné v přístupu IPA a v rozsahu této práce dostat.

7.1 Kritéria výběru respondentů

Důležitým znakem, který má být dle Smithe et al. (2009) brán v potaz při výběru výzkumného souboru, je homogenita vzorku. To klade nároky na výzkumníka, protože na něm je, aby vybral respondenty, kteří dobře reprezentují zkoumaný fenomén. Z toho jasně vyplývá, že respondenti jsou do tohoto výzkumu získáváni cestou záměrného výběru podle předem stanovených kritérií pro jejich výběr.

Pro výběr výzkumného souboru pro tento výzkum byla stanovena následující kritéria. Prvním kritériem je **pohlaví respondentů**. Ve všech případech půjde o ženy. Aby bylo možné zjišťovat zkušenost s rolí otce v běhu času, budu se zajímat nejen o zkušenost s vlastními otci těchto žen, ale také o zkušenost s otci svých potomků. Z toho plyne, že dalším kritériem je **mateřství**. Žena účastnící se výzkumu tedy musí být matkou minimálně jednoho dítěte bez ohledu na jeho věk. Věkové rozmezí těchto matek bylo stanoveno na **20-45 let**. V tomto případě hovoříme o kritériu věkovém, které bylo zvoleno s ohledem na vývojové etapy podle Langmeiera a Krejčířové (2006), podle kterých se člověk ve věku 20-45 let nachází v období časně a střední dospělosti, kdy je klíčové zvládnout vývojové úkoly týkající se nezávislosti na rodičích, zodpovědnosti za svůj soukromý i profesní život, hledání a nalezení partnera a založení vlastní rodiny a výchovy dětí. Aby byla dodržena homogenita vzorku, bylo stanoveno další kritérium. Do výzkumu se mohou zapojit pouze ženy, v životě jejichž dětí působí (nebo působila) **pouze jedna otcovská postava**. Stejně kritérium je stanoveno i v případě otce ženy účastnící se výzkumu. Na závěr bych ještě ráda zmínila podmínku, kterou je, aby žena měla **všechny své děti s jedním mužem**. Tato podmínka slouží stejně jako předchozí dvě k tomu, aby bylo možné snáze porovnat obě otcovské postavy v životě ženy.

Co se kritérií obecně týká, jejich snahou bylo v tomto případě zajistit, aby se do výzkumného vzorku, pokud možno, dostaly ženy, které zastávají role matek v úplných a tradičních rodinách. Ač se to na první pohled zdálo jako jednoduchý úkol, opak byl pravdou. Velmi častou rodinnou situací byla situace, kdy žena neměla všechny své děti se stejným partnerem, díky čemuž by do hry vstupovalo několik otců. V několika případech se také stalo, že pokud žena splňovala kritéria ohledně toho, že její děti měly jednoho a stejného otce, ona sama měla otce dva. Sehnat tedy ženu, která má v obou generacích tradiční rodinu nebylo úplně jednoduché. Během sběru dat jsem přišla na několik dalších znaků, které mohly být stanoveny kritérii pro výběr výzkumného souboru a zaručovaly by

tak ještě větší homogenitu výzkumného souboru. Na toto úskalí však upozorňují i Smith et al. (2009) tím, když varují před stanovením příliš mnoha kritérií. Ohrožena je pak praktická stránka výběru, protože není jednoduché sehnat respondenty, kteří by kritéria splňovali a zároveň by byli ochotni se do výzkumu zapojit.

7.2 Metoda výběru respondentů

Pro výběr respondentů byla zvolena metoda sněhové koule (Snowball sampling), kterou Miovský (2006) pokládá za jednu z nejvíce používaných metod výběru respondentů v rámci kvalitativního výzkumu. Na počátku (v tzv. nulté fázi) jsem oslovila celkem osm žen, u kterých jsem předpokládala, že by mohly splňovat mnou stanovená kritéria. Tato fáze výběru tedy vyžadovala kombinace další strategie výběru, v tomto případě metodu záměrného výběru. V literatuře můžeme tento záměrný výběr nalézt také pod označením výběr účelový. Tato metoda spočívá ve stanovení určitých kritérií, které jsou pro náš výzkum důležité a na jejichž základě dochází k cílenému vyhledávání potenciálních účastníků výzkumu. Existuje několik variant záměrného výběru a pro toto šetření byla zvolena nejjednodušší varianta. Jedná se o prostý záměrný výběr, při kterém nejsou uplatňovány žádné další doplňkové strategie.

Potenciální respondentky jsem kontaktovala osobně, telefonicky nebo skrze sociální síť, a to buď na základě dřívějšího kontaktu se mnou, nebo na základě doporučení osob z mého okolí (kolegů v práci, přátel, rodiny či spolužáků z vysoké školy). Šest z nich se rozhodlo výzkumu zúčastnit a dvě účast na výzkumu odmítly kvůli nesplnění stanovených kritérií. Dodatečně také odstoupila žena, která účast nejprve přislíbila, ale její rozhovor byl nejprve několikrát odsunut kvůli zdravotnímu stavu, a nakonec definitivně zrušen kvůli jejímu pokročilému těhotenství a blížícímu se porodu. Z první generace oslovených žen se tak respondentkami stalo pět žen. Těchto pět žen nominovalo další tři ženy, díky čemuž jsem získala další tři respondentky. Touto skupinou druhé generace byla nominována ještě jedna žena, která se také do výzkumu zapojila.

Přehled všech žen zapojených do výzkumu je uveden v následující tabulce, kde uvádím i stručné demografické údaje (věk, počet dětí, dosažené vzdělání a velikost bydliště). Nejmladší ženě bylo 21 let, nejstarší 45 let a průměrný věk žen tak činil 30 let. Třetina žen byla matkou jednoho dítěte, třetina žen matkou dvou dětí a zbylá třetina žen měla tři děti. Celkem pět žen mělo vysokoškolské vzdělání a čtyři ženy měly vzdělání středoškolské. Ženy pocházely vesměs z menších obcí a měst do 5 000 obyvatel (7 respondentek), a zbylé dvě respondentky žijí ve městech s 15 000-20 000 obyvateli.

Tab. 2: Přehled základních údajů respondentek

	Věk	počet dětí	věky dětí			vzdělání	vel. bydliště
Barbora	21	1	1	-	-	SŠ	<3000 ob.
Tereza	38	2	12	6	-	VŠ	<20 000 ob.
Karolína	37	3	11	6	1,5	SŠ	<1000 ob.
Julie	28	1	2	-	-	VŠ	<5000 ob.
Simona	34	2	6	4	-	VŠ	<5000 ob.
Lucie	33	3	9	6	1,5	SŠ	<5000 ob.
Denisa	31	3	8	5	2	VŠ	<5000 ob.
Helena	36	1	5	-	-	VŠ	<5000 ob.
Anna	45	2	25	16	-	SŠ	<20 000 ob.

Více informací o rodinách jednotlivých respondentek jako je věk partnera, nebo vykonávané povolání je uvedeno při prezentaci individuálních zkušeností v následující kapitole, kde slouží pro představu o struktuře rodin jednotlivých žen.

8 VÝSLEDKY ANALÝZY DAT

Následující kapitola je věnována prezentaci výsledků výzkumné části diplomové práce a je rozdělena na tři podkapitoly. První podkapitola se věnuje zkušenostem jednotlivých žen. Obsahem druhé podkapitoly je porovnání jednotlivých zkušeností skrze prezentaci témat a podtémat. Jde tedy o určitou míru zobecnění v rámci výzkumného vzorku a hledání spojitostí a odlišností napříč jednotlivými zkušenostmi žen. Doplnkem je také porovnání odpovědí na některé vybrané otázky z rozhovoru. Poslední podkapitola se zabývá odpověďmi na výzkumné otázky.

8.1 Individuální zkušenosti s otcovskou rolí

Na tomto místě jsou prezentovány zkušenosti jednotlivých žen, jež jsou jakýmsi nástínem toho, jaká je zkušenost konkrétní ženy s otcovskou rolí, co tuto zkušenost ovlivnilo nebo ovlivňuje a jaký vliv na otcovskou roli žena přisuzuje sama sobě. Dá se říci, že je to souhrn všeho, čím konkrétní žena přispěla k zodpovězení výzkumných otázek. Cílem této podkapitoly je prezentovat jedinečnost jednotlivých zkušeností v jejich celistvosti. Každá zkušenost dostala zastřešující název, který byl vytvořen na základě stěžejní myšlenky zkušenosti. Prezentace každé zkušenosti je uvedena stručnou charakteristikou ženy a její rodiny, poté následuje přehled identifikovaných témat. Písmena, která jsou uvedena v závorce za tématy označují jejich příslušnost k okruhu, kterého se týkají: **A** = otec ve společnosti, **B** = vlastní otec, **C** = partner jako otec, **D** = vlastní vliv na otcovskou roli. Pod tímto přehledem témat je odstavec týkající se objasnění zastřešujícího názvu zkušenosti a prostoru, který byl během rozhovoru věnován jednotlivým okruhům a hloubce jednotlivých témat. Poté následuje obsah jednotlivých témat, který je doprovázen doslovnými citacemi respondentky. Tyto doslovné citace slouží nejen k lepší představě o zkušenosti respondentky, ale také, a to především k zajištění kredibility analýzy výzkumných dat. To uvádějí Smith et al. (2009), kteří se domnívají, že skrze tento postup se výzkumníkova interpretace stává věrohodnou. Protože je dle autorů nutné zřetelně odlišit části, které jsou doslovnými citacemi respondenta a části, jež jsou interpretací výzkumníka, zvolila jsem pro čitelnou reprezentaci vyjádření respondentek písmo o dva body menší, které je navíc zvýrazněné kurzívou. Přesto, že se jedná víceméně o jednotlivý text, jsou pro přehlednost prostřednictvím formátováním textu (tučné velké písmo) zvýrazněny ještě počátky popisu jednotlivých témat.

8. 1. 1 Zkušenost Barbory: *Otcovství na startu*

„Třeba kdybych měla tu zkušenost jako delší s tím otcem mých dětí, tak bych třeba jako mohla říct, kde to vážně uplně, kde to jako je dobrý ... Ale takhle je to dost těžký teda jako říct.“

Barbora, (21 let) žije ve společné domácnosti se svým partnerem Davidem (28 let) a se svou roční dcerou Veronikou, se kterou je momentálně na rodičovské dovolené. David pracuje v technickém odvětví a v současné době je jediným živitelem rodiny. Rozhovor s ní probíhal v klidné atmosféře a bez rušivých vlivů. Její zkušenost s otcovskou rolí reprezentuje následujících šest témat.

- 1) Krátká zkušenost s otcovskou rolí (D)
- 2) Tatínkova holčička (B)
- 3) Citová nevyrovnanost (B+C)
- 4) Řízení partnera (D)
- 5) Snaha zavděčit se všem (A+C)
- 6) Životní priority a vliv okolí (A)

Barbory zkušenost jsem souhrně pojmenovala názvem *Otcovství na startu*, protože její **KRÁTKÁ ZKUŠENOST S OTCOVSKOU ROLÍ** partnera se line celou její zkušeností a ovlivňuje její mínění o sobě jako o člověku, který má k tématu co říci. To můžeme vidět i na tématech týkajících se jejího partnera, která nejsou samostatná. Na pomoc jí nepřišlo ani srovnávání s partnery jejich kamarádek, protože zde mnoho matek není. Kolem věku se točí celé toto téma. Partnerův věk vidí také jako výhodu, protože má srovnání se svou kamarádkou, která má partnera o mnoho let staršího. Ten už nemá s dětmi tolik trpělivosti. Nejvíce čerpá Barbora ze zkušenosti se svým vlastním otcem, pro kterého byla vždy **TATÍNKOVA HOLČIČKA**. Z její výpovědi je cítit pýcha na tento status, ale zároveň také záchráněv pocitů viny, protože má pocit, že její narození mohlo ovlivnit již tak křehký vztah jejího otce s bratrem, kterého má její matka z prvního manželství. *„No, a já jsem se narodila ... a tam už to začlo jako dřít.“* V pubertě však otec začal žárlit na Barbořiny nápadníky a jejich do té doby téměř bezproblémový vztah se zhoršil. *„Nemoch si zvyknout na to, že už vlastně není jedinej chlap, že jo, v mým životě.“* Přestože Barboře otcův přístup nevyhovoval, je přesvědčená o tom, že to myslel dobře. K opětovnému zlepšení vztahu přispělo ve velké míře narození Barbořiny dcery, která *„je pro něj uplně jakovej smysl života“*. To, co spojuje obě otcovské postavy nazývá ona sama **CITOVOU NEVYROVNANOSTÍ**. U obou mužů Barbora vnímá, že za jejich citovou nevyrovnanost může nestabilní rodinné zázemí v dětství. Takto mluví

o citové nevyrovnanosti svého partnera: „Před vostatnima právě vypadá takhle jako milius, že prostě mouchy snězte si mě, ale jako doma to je úplně jinak.“ U jejího vlastního otce se citová nevyrovnanost projevuje hlavně choleričností, kdy je její otec schopen „jít přes mrtvoly.“ Ve své současné rodině vykonává Barbora funkci **ŘÍZENÍ PARTNERA**, kterou v podstatě převzala po své matce. Davidovi musí vše naplánovat a také ho musí do všeho „dokopat.“ Někdy ji to unavuje, ale přiznává, že její nároky na partnera většinou zůstanou nevyřčené, nebo jsou vznášené v náznacích a uvědomuje si, že mu k zapojení se možná nedává příliš prostoru. Co se týče společnosti, vidí Barbora, že otcové mají **SNAHU ZAVĚDČIT SE VŠEM**. Tím vzniká konflikt mezi rodinnou a pracovní sférou. Vzhledem k tomu, že partner musí rodinu živit, je jeho volba jasná – musí volit peníze a „rodinu strčit stranou.“ „To, co podle ní ovlivňuje otcovskou roli jsou **ŽIVOTNÍ PRIORITY A VLIV OKOLÍ**. Barbora si uvědomuje, že otec musí rodinu živit, ale sama dobře ví, že peníze nejsou vše. Podle ní by měl mít dobrý otec „v hlavě tu rodinu.“ Upozorňuje při tom na vrstevníky svého partnera, pro které ve většině případů není prioritou být otcem. Současně také hovoří o velkém vlivu pracovního kolektivu partnera. „Velmi často od něj slyším takový názory, který jako dřív jsem neslyšela, ale slyším je v práci u něj.“ Dle ní to velmi ovlivňuje jeho zapojení v rodině a jeho podobu otcovské role.

8. 1. 2 Zkušenost Terezy: Vzestupy a pády

„... naopak ten můj tatínek, který stál na tom zlatém místě, a možná byl i dokonce výš než můj manžel, tak z toho místa spadnul ... Zase si říkám, že to možná mělo přijít, že prostě na tom místě bych asi měla mít spíš manžela. Jako toho životního partnera.“

Tereza, 38 let má se svým manželem Danem (41 let) dvě děti. Dceru jménem Linda (12 let) a syna jménem Tadeáš (6 let). Společně žijí ve větším městě. Barbora pracuje jako učitelka a Dan v obchodním odvětví. Rozhovor probíhal za účasti syna, který však průběh rozhovoru nenarušoval. Zkušenost Terezy reprezentuje těchto sedm témat.

- 1) Můj tatínek a jeho pád (B)
- 2) Hrubý dojem na okolí (C)
- 3) Pevná opora (C)
- 4) Zkušenost učitelky (A+D)
- 5) Štěstí na lidi (D)
- 6) Rodina pro všechny (A+B)
- 7) Vlastní růst (D)

Terezinu zkušenost jsem souhrně označila jako *Vzestupy a pády*. Důvodem pro tento název byla přítomnost stavů, které lze označit jako vzestupy a pády. Netýká se to pouze jejího otce, který zažil pád v očích své dcery a manžela, který naopak stoupá v očích své ženy, ale také Terezy samotné, která v této souvislosti hovoří o svém vlastním růstu. Jak už jsem předestřela, důležitým Tereziným tématem je **MŮJ TATÍNEK A JEHO PÁD**. Tereza ke svému otci už od dětství vzhlížela. Byl pro ni klíčový zejména v oblasti vzdělání, do které se zapojoval nejen proto, že chtěl, ale také ze solidárnosti k matce, která byla učitelkou. I když pro ni byl stabilním prvkem, několikrát ji v jejím životě překvapil. Tato překvapení nazývá jako „výrazné momenty“. Otcova spontánnost pro ni byla v obvyklém pevném režimu něčím, co nečekala. Nakonec ale přišel otcův pád zapříčiněn Tereziným zklamáním z řešení jedné rodinné situace, na kterém však dokázala najít pozitiva (viz úvodní citát její zkušenosti). Při přechodu k jejímu partnerovi se dostáváme k tématu **HRUBÝ DOJEM NA OKOLÍ**. „*Jako manžel, otec nesmírně milující. Ale má jednu takovou vadu ... On to prostě nerad ukazuje na veřejnosti, takže ... na lidi může působit až třeba hrubým dojmem.*“ Tereza nechce, aby se kvůli lidem měnil, protože ví, že jeho nitro je členům rodiny v soukromí otevřené, ale nelze si nevšimnout, že toto jeho vyzařování označuje za vadu. Tereza objasňuje to, že nebyl vždy takový, a že se jeho povaha utvářela ve stínu životních událostí. Tereza znala Dana už dříve a měla ho v té době za „*bezprostředního volnomyšlenkáře, skoro až frajírka*“. Poté měl ale vážnou nehodu, která ho změnila. Pro Terezu je nejdůležitější vědomí, že se na něm může ve všem spolehnout, a proto se další téma jmenuje **PEVNÁ OPORTA**, která je vyjádřena jeho pevností a schopností zachovat chladnou hlavu v nečekaných situacích. Domnívá se, že je to i o mužském přístupu k životu, protože muži si věci tak neberou. Tereza ohledně své zkušenosti s otcovskou rolí čerpá také ze svého povolání, jehož se týká téma **ZKUŠENOST UČITELKY**. Tereza vidí, jak se doba změnila a porovnává své dospívání s dospíváním dnešních dětí. Myslí si, že kdyby vyrůstala dnes, byla by „*vyautovaná*“ z kolektivu. Naráží zde na přísný režim otce, který prosazoval. Už v té době si do ní kamarádky občas rýply a teď, z pohledu pedagoga to vidí ještě zřetelněji. Za podstatné považuje dále to, že má **ŠTĚSTÍ NA LIDI** a myslí tím hlavně rodinu a přátele. Ti všichni smýšlejí podobně jako ona, což je pro ni nesmírně důležité. Přesto, že toto téma není detailně rozpracované, přijde mi důležité ho zařadit mezi hlavní témata, protože tendence vysvětlovat mnoho pozitivních aspektů života štěstím na lidi se objevila pouze u ní. Podstatným tématem je také rovnocennost partnerů a ochota spolupracovat, díky čemuž může být celá její rodina označena jako **RODINA PRO VŠECHNY**. Svým rodičům je vděčná za to, že jí „*dali příklad do života*“, protože by jinak „*třeba nevěděla, jak ta rodina by měla fungovat, aby to bylo perfektní pro*

všechny.“ Jediné, co by si ještě přála, aby se to takto vyrovnalo i v ostatních rodinách. Posledním tématem je **VLASTNÍ RŮST**. Tereza vidí s odstupem času spoustu věcí jinak. Myslí si, že „*život je příliš krátký*“ na to, aby ho lidé trávili tím, že budou řešit malichernosti. Její zásadou efektivní komunikace je za žádných okolností druhého „*nesrážet*“. Původní strategii, kterou uplatňovala „*si do sebe otiskla*“ od své matky. „*Když prostě nastal nákej problém, tak ta moje maminka třeba tři dny nemluvila s tím tatínkem.*“ Časem však pochopila, že diskuze je mnohem funkčnějším řešením než tichá domácnost. Na závěr tohoto tématu ještě zmiňuje důležitou myšlenku své babičky, se kterou v podstatě souhlasí. „*... vždycky je to na tý ženě, jak to ustojí, a že žena to má v tomhle tom strašně těžký, protože toho musí zkousnout asi daleko víc.*“

8. 1. 3 Zkušenost Karolíny: Dva břehy otcovství

„... , že vlastně byl, že jo u porodu u Matěje, tam to bylo taky průšvihový, takže pak prostě mi přišlo, jak když se to v něm votočí o tři sta šedesát stupňů.“

Karolína, 37 let a její manžel Ondřej (40 let) žijí na malé vsi. Spolu mají celkem tři děti. Nejstaršímu Matějovi je 11 let, prostřední dceři Elišce 6 let a nejmladšímu synovi Lukášovi je 1,5 roku. Karolína před nástupem na rodičovskou dovolenou pracovala jako obchodní zástupce a Ondřej podniká ve finanční sféře. Rozhovor probíhal v klidné atmosféře, kterou přerušila pouze jednorázová zvědavost jednoho z dětí. Toto je pět témat reprezentující Karolíny zkušenost.

- 1) Příprava na život (B)
- 2) Táta jako lepší člověk (B)
- 3) Ztráta pohledu dítěte (B)
- 4) Otcovství před a po (C)
- 5) Balancování mezi omezováním a svobodou (D)

Karolíninu zkušenost jsem souhrně pojmenovala **Dva břehy otcovství**, a to z důvodu častého výskytu dvou polarit v její zkušenosti (rozdíl ve vnímání otce a matky, rozdíl ve vnímání otce v dětství a nyní, vnímání otcovské role manžela v čase, balancování svého přístupu k manželovi). Nejvíce prostoru věnovala Karolína tématům, která byla spojena s jejím vlastním otcem. Prvním takovým tématem je **PŘÍPRAVA NA ŽIVOT**. Na dětství má Karolína mnoho vzpomínek a další se jí jako „*střípky*“ vybavují během rozhovoru. Mluví hlavně o společných manuálních činnostech s otcem, které dle jejího názoru náleží spíše mužům. Toho se z ní také otec snažil udělat, protože „*měl vysněného prvního kluka*“. Vzhledem k tomu, že má dvě dcery, tak ze starší Karolíny se ho pokusil „*postupně tvarovat*“. Svě dětství

popisuje jako spokojené, ale nezapomene zmínit i negativní nádech, který otcův přístup měl, a to bylo pro Karolínu „v uvozovkách buzerování.“ Karolína zde naráží na to, že vše muselo být podle otcových představ, které nebylo jednoduché vždy naplnit. S otcem však i přesto trávila více času než s matkou, o čemž pojednává téma **TÁTA JAKO LEPŠÍ ČLOVĚK**. Pokud hovoří Karolína o otci, říká „*naš taťka*“, pokud mluví o matce, říká „*ta mamka*“. Pokud si vzpomene na rodinný konflikt, jako strůjce si vybaví matku, které se taťka podle jejích slov „*nezavděčil*“. Nutno říci, že situace byla pro matku dle Karolíny složitá, protože stavěli rodinný dům a otec pomáhal i ve svém rodném domě. V tu chvíli projevuje Karolína pochopení pro nálady své matky. „*Von tak něk lítal z jednoho hnízda nebo z jednoho místa do druhého a nikde neudělal nic pořádně jo.*“ S tím souvisí další téma **ZTRÁTA POHLEDU DÍTĚTE**. Nyní již vidí všechny „*extrémy*“, které se pojí s otcovým pracovním nasazením, a které jako dítě vidět nemohla. Jedná o ožehavé téma, protože kvůli strachu o otcovo zdraví se v rodině utvořilo jakési spojenectví žen. „*... že já budu prostě jakoby befeľovat na tom, befeľuje na tom mamka, aby přibrzdil, befeľuju na tom já, ségra do toho začíná taky mluvit ...*“ Karolína po otci spoustu vlastností zdědila, snaží se ho chápat, ale ví, že cesta extrému není tou správnou. Na to se snaží pamatovat i při výchově svých dětí, protože přesto, že na dětství vzpomíná v dobrém, uznává, že její hlavní činností byla „*disciplína a práce*“. Nechce, aby její děti zanedbávaly povinnosti, ale ráda by, aby si dětství také užívaly. V souvislosti s Karolininým manželem jako otcem došlo na téma, které popisuje jeho **OTCOVSTVÍ PŘED A PO**. Jedná se o zlomový okamžik v tom, jak Karolína vnímala a vnímá svého partnera jako otce. Období před charakterizuje Karolína slovy „*kamarádi a fotbal*“. Změna Ondřejova přístupu k rodině se odehrála v důsledku vážného onemocnění a pozdější ztráty člena rodiny, kdy začal „*dávat rodinu na prvním místě.*“ Ondřej byl také s jejich prvním potomkem na rodičovské dovolené. V té době to bylo podle Karolíny „*tabu*“ a Ondřej se za to i „*styděl*“ přesto, že se tak společně dohodli a na rodičovskou dovolenou šel dobrovolně. Jeho tehdejší stud však nikdy více neprobírali. Posledním tématem v Karolinině zkušenosti je **BALANCOVÁNÍ MEZI OMEZOVÁNÍM A SVOBODOU**. Udržovat tento balanc v požadavcích na svého manžela byla věc, kterou se musela Karolína naučit. Nyní má pochopení pro manželovi aktivity, ale ne vždy tomu tak bylo. Karolína ví, že si ho „*tak něk jako by vymodelovala k obrazu svému*“, ale nezapomíná ani na to, že i on má svou vůli, a že kdyby nechtěl, nikdy se tak nestane. Hodně mluví také o komunikaci a o tom, že je potřeba, aby si žena řekla o to, co potřebuje. Absenci této komunikace pozoruje ve svém okolí a myslí si, že se jedná o hlavní zdroj problémů, čemuž se vůbec nediví, protože chápe, že není možné naplňovat očekávání, o kterých nemá člověk vůbec tušení.

8. 1. 4 Zkušenost Julie: *Moci se dotknout otce*

„Že dnešní chlapi jsou víc v kontaktu sami se sebou, jsou víc jako schopný emoci. ..., že třeba jako vidím to na Adamovi voproti třeba mému tátovi, že je schopnej víc jako prožívat asi i tu roli toho táty.“

Julie, 28 let žije na malém městě ve společném domácnosti se svým manželem a synem a je povoláním sociální pracovník. Manželovi Adamovi je 30 let a pracuje jako zdravotnický záchranář. Společně mají syna Filipa, kterému jsou 2 roky. Rozhovor probíhal v klidné atmosféře. Její zkušenost ilustruje šest následujících témat.

- 1) Autoritativní otec jako nedotknutelný bůh (B)
- 2) Kontakt s emocemi (C)
- 3) Péče o sebe sama (D)
- 4) Snaha otce dát to nejlepší (B+C)
- 5) Generační názorový střet (A)
- 6) Nároky společnosti a (ne)svoboda otce (A)

Moci se dotknout otce je název, který souhrně reprezentuje Juliinu zkušenost s otcovskou rolí. Dotekem je zde myšlen kontakt a vliv na otcovskou postavu, což se týká zejména témat pojednávajících o jejím nedotknutelném otci a také o manželovi, kterého se naopak dotknout lze. O jejím otci pojednává téma **AUTORITATIVNÍ OTEC JAKO NEDOTKNUTELNEJ BŮH**, které ilustruje její odpor vůči představám otce o trávení jejího volného času, díky čemuž došlo ke „zboření jeho světa“. K uklidnění došlo až po delším čase, který byl vyplněn střety, hádkami, donucováním ze strany otce a Juliiným „řvaním a pláčem“. Poté následovaly ostřejší střety, které byly zapříčiněny otcovým chováním vůči matce. Všechny tyto události se nakonec dostaly na Juliinu individuální terapii, kterou Julie vnímá společně s narozením syna a novou rolí jejího otce jako „obrovský milník“. Trochu ji uklidňuje i to, že stářím se otcova agrese „otupuje“. Myslí si ale, že díky tomu, co si každý neseme ze své rodiny, nemůže být nikdo dokonalým rodičem. Co však může ke zdokonalování přispět je **KONTAKT S EMOCEMI**, v čemž vyniká právě Juliin manžel, který je podle Julie schopný velké sebereflexe. To, co u něj Julii schází je pevnější postoj v dodržování pravidel a hranic, i na tom ale společně pracují. To, že se její manžel do všeho zapojuje nesouvisí jen s jeho povahou, ale také s následujícím tématem s názvem **PÉČE O SEBE SAMA**. Julie se totiž nezdráhá říci si o pomoc a nesnaží se za každou cenu vše zvládnout sama. Za prvé chce ukázat svému synovi, že jeho táta se zapojuje do péče a pomoci tak dalším generacím v uchopování rodičovských rolí, a také potřebuje opečovat

sama sebe. Podle Julie se tu krásně ukazuje **GENERAČNÍ NÁZOROVÝ STŘET**. Změny, které se ve společnosti odehrávají jsou dle Juliina názoru dílem žen, protože změnou své role mění i roli otcovskou. Nárůst aktivity otců v rámci rodiny je podle ní hlavním znakem rozdílů mezi generacemi, kdy otec již není jen „pasivním živatelem, ... kterej občas přijde a uhodí jako blesk a teda rozsekne jako situaci.“ Druhá strana barikády si myslí, že „tátové jako vyměkli, a že prostě jako ted' vlastně už to nejsou ty pořádný chlapi“. Naštěstí se pozvolna daří měnit i pohled předchozí generace, zejména žen, které obdivují fungování současných otců. V tématu **NÁROKY SPOLEČNOSTI A (NE)SVOBODA OTCE** Julie vyjadřuje názor, že to, že je kladen důraz na aktivitu otce v rodině ještě neznamená, že otec je v uchopování své role svobodný. Představy společnosti se sice změnily, ale jejich tlak nepolevil. „Jo, že zase ten táta ... asi nechce být se vidět jako nějaká puška se zástěrou, že jo, která jako někde cídí prach ...“ Přeje si, aby společnost viděla a akceptovala rozdíly a uvědomila si, že i když jsou rodiče rozdílní, tak jsou rovnoprávní. Myslí si, že to je cesta k tomu, jak dát mužům svobodu v uchopení otcovské role. To, co pojí obě její otcovské postavy vyjadřuje téma **SNAHA OTCE DÁT TO NEJLEPŠÍ**. Pro Julii její otec nepředstavoval jen autoritu, se kterou musela bojovat, ale byl také člověkem, který se snažil zajistit pro rodinu ty nejlepší podmínky. Tuto jeho stránku dokáže ocenit a je to věc, kvůli které si svého otce váží, a díky které si dokáže vzpomenout na dětství jako na hezké období svého života.

8. 1. 5 Zkušenost Simony: Na kolotoči pocitů

„... pro mě je to fajn, to vidět a, ale ... my už se nevrátíme zpátky. To už nejde. No a беру to jako jeho chybu. Já jsem byla dítě, já jsem, ... jako co jsem měla dělat?“

Simona, 34 let žije se svým manželem Petrem (36 let) v malé obci v rodinném domě. Pracuje jako sociální pracovník a její manžel Petr je vychovatelem. Spolu mají dvě děti. Staršímu synovi Markovi je 6 let a mladší dceři Alžbětě 4 roky. V průběhu sdílení její zkušenosti se vynořilo celkem sedm témat reprezentující její zkušenost s otcovskou rolí.

- 1) Otce si člověk nevybírání (B)
- 2) Když chce rodič zabít druhého rodiče (B)
- 3) Vynoření citů (B)
- 4) Úroveň dvou žen (C)
- 5) Vlastní cesta a stavba bariér (C)
- 6) Já jako komplikace (D)
- 7) Tlak a nároky společnosti (A)

Simony zkušenost jsem souhrně nazvala *Na kolotoči pocitů*. Důvodem bylo typické kolísání mezi pocity, které popisovala nebo přímo prožívala napříč sdílením své zkušenosti. Rozhovor probíhal v klidné atmosféře bez jakéhokoli vyrušení. Nejzásadnějším tématem v její zkušenosti bylo téma **OTCE SI ČLOVĚK NEVYBÍRÁ**. Simona poukazuje na to, že volbu otce neměla ve svých rukou a tvrdí, že svého otce „už dávno neřeší“, jak si ale ukážeme v tématu s názvem Vynoření citů, otec v ní stále vzbuzuje mnoho různých emocí. Simoně přijde, jako „*kdyby měl dvě osobnosti*“. Na jednu stranu je to „*v zásadě hodnej člověk, ale taky umí být pěkně hnusnej a zlej*“. Veškeré negativní projevy však adresoval pouze matce, tak na sebe Simona vzala roli jejího ochránce. Několikrát se pokusila sama sebe překonat a s otcem si promluvit. Podle Simony „*se k němu ale nedá dostat*“. Téma, které s tímto velmi úzce souvisí dostalo název **KDYŽ CHCE RODIČ ZABÍT DRUHÉHO RODIČE**. Celé se to stalo v době, kdy Simona dospívala a podle Simony tuto přelomovou událost zapříčinilo vzepření se matky otcovým zákazům. V důsledku toho se pak doma odehrála scéna, kterou Simona popisuje následovně. „*... a on začal prostě tohle vykřikovat. Že až se vrátí, že jí zabije, a tak jako fakt jako agresivní*.“ Tuto pro ni traumatickou událost se svým otcem nikdy neprobírala, ale tato vzpomínka je dodnes velmi živá a připomíná Simoně ztracenou důvěru v otce. Simona si také uvědomuje to, že někdy u jejího otce dochází k **VYNOŘENÍ CITŮ**. Začalo to po vážném onemocnění Simoniny matky, kdy kvůli otcově strachu ze ztráty manželky došlo k velké změně v jeho chování. Jeho změna se promítla i do chování vůči dětem, protože jako dědeček funguje podle Simony velmi dobře. Za typické také považuje styl vyjadřování citů. Většinou Simoně něco přinese a Simona si čas od času dovolí vidět tyto projevy lásky, ale „*je to strašně těžký jako po třiceti letech hledat nějakou cestu k němu*“. Přesto, že má za sebou psychoterapeutický výcvik, v rámci nějž si otcovské téma zpracovávala, vyplouvaly během rozhovoru napovrch různé pocity. Naprosto jinou zkušenost má Simona se svým manželem, což ilustruje téma **ÚROVEŇ DVOU ŽEN**. Pro Simonu je pozitivní už jen to, že její manžel je obrovským protikladem jejího vlastního otce. Označuje ho za mateřského otce, který se od prvního okamžiku zapojoval do všech činností. Někdy má však pocit, že musí ale vynahrazovat to, co by jim měl otec dávat mimo péče. „*Mě to někdy štve, že by moch víc předat*.“ Přesto, že je na svého manžela pyšná, existuje jedna oblast, která jí dělá starosti, a tou se zabývá další téma s názvem **VLASTNÍ CESTA A STAVBA BARIÉR**. Jde o rozdílné názory mezi manželi v některých otázkách výchovy dětí. „*On je věřící a jakoby v tom někdy to je asi ten kámen úrazu*.“ Simona nastiňuje, že se jedná o nahotu a intimitu v nukleární rodině. Pro Simonu teď bude klíčové dospívání dětí, při kterém se může vynořovat mnoho otázek týkající se intimity. Má obavy, jak toto období její manžel vlastně

zvládne. Podle ní to ale neměl nikdy jednoduché, protože si musel sám vytvořit svou cestu otcovství, a to díky tomu, že většinu rodičovského chování se naučil od své matky (otec hodně pracoval), která položila základy jeho pečovatelské stránky otcovství. Když mluví Simona sama o sobě, utváří se téma **JÁ JAKO KOMPLIKACE**. Nechce být nevděčná, ale zároveň nechce, aby její rodina ustrnula a vrací se ke své matce a jejím neexistujícím požadavkům na Simony otce. Simona mluví o tom, že Petr je k jejím představám hodně tolerantní, ale že nedávno už se proti ní také ohradil. Simona si uvědomuje, že pozitivní na jejich vztahu je, že se ve svém růstu a chuti k němu s Petrem podporují navzájem. „*Já myslím, že jako rostem vedle sebe strašně krásně jako ... a to je právě dobrý, ... stejně! Rostem úplně v tom rodičovství stejně.*“ Posledním tématem její zkušenosti je téma **TLAK A NÁROKY SPOLEČNOSTI**, které jsou podle Simony na otce obrovské. Podle ní je otec „*ten, kdo se stará, aby ta rodina přežila*“. Zároveň se po něm chce, aby se více angažoval v rodině, což je podle Simony skoro nemožné skloubit. Pozitivní změny vnímá u žen, které měly opačnou cestu než muži. Od plného věnování se dětem se dostaly do pracovní sféry tím, že mají například částečné úvazky. „*Ale najednou už i ty muži vlastně cejtěj, že by mohli bejt s tou rodinou víc.*“

8. 1. 6 Zkušenost Lucie: Ztracená a znovunalezená podpora

„... nebýt ty podpory, tak to nefunguje, nedělám to, co dělám, jsem opravdu ta matka na mateřské, žena v domácnosti, a určitě tam není ta seberealizace, která tam je no.“

Lucie, 33 let žije na malém městě v domě rodičů manžela Luboše (31 let). Ve společné domácnosti s nimi žijí ještě tři jejich děti. Nejstaršímu Tomášovi je 9 let, prostřední dceři Aleně 6 let a nejmladšímu synovi Martinovi 1,5 roku. Lucie pracuje jako lektor a Luboš jako elektrotechnik. Rozhovor probíhal za přítomnosti jejich dvou mladších dětí, kterým se Lucie musela věnovat. Identifikováno bylo šest následujících témat.

- 1) Otec jako podpora rodiny (C)
- 2) Uzavřenost otce ve vlastní bublině (C)
- 3) Nefunkční otec (B)
- 4) Střet generací (A)
- 5) Strach můžů z otcovství (A)
- 6) Ženy jako činitel angažovanosti (D)

Tato zkušenost dostala zastřešující název **Ztracená a znovunalezená podpora**. To proto, že téma podpory se táhne celou Luciinou zkušeností. Téma **OTEC JAKO PODPORA RODINY** se týká hlavně manžela Lucie. Je to z toho důvodu, že právě on je výše zmiňovanou

a důležitou podporou, kterou Lucie ve vztahu se svým vlastním otcem nikdy nepoznala. O to více si ji teď váží, přičemž si myslí, že dobrý otec by to měl „mít v hlavě srovnaný“. Natáží tak na priority, které by měl mít otec jasně seřazené. Není to jen o přinášení peněz domů a „ženo, ty se postarej“, ale také o tom, aby si udělal čas na děti. Lucie nezapomíná ani na nadstavbovou podporu, za kterou je svému manželovi vděčná, díky čemuž se může seberealizovat skrze aktivity, které ji dělají radost. Mimo pozitivních zkušeností zmiňuje také ty méně pozitivní, a to v tématu **UZAVŘENOST OTCE VE VLASTNÍ BUBLINĚ**. Její děti touží po tom trávit s tátou čas, o což se ale dělí s Lucií, ale ne s tatínkem, „protože jako tátou už zazdili, protože táta sedí u počítače“. Nejvýraznější jsou tyto touhy u nejstaršího syna, který porovnává to, jak s dětmi tráví čas rodiče jeho spolužáků. Lucie naznačuje, že se to děje od té doby, co jsou děti větší a domnívá se, že „už neví, co s nima“. Lucie naznačuje určité problémy s tím, že jako dítě otcovskou roli řádně nepoznala a neví tedy, co teď od ní očekávat či neočekávat, o čemž pojednává téma **NEFUNKČNÍ OTEC**. O tom, že vztah s jejím otcem nebyl ideální jsem se dozvěděla až během rozhovoru. K tématu se nevyjádřila odmítavě, ale byla cítit její snaha nezabíhat do detailů. Postupně jsme došly k tomu, že detaily ani neexistují, protože od určitého věku se se svým otcem nevidala, což hodnotí jako pozitivní. „No! Tak moje vzpomínky na otce jsou docela jednoduchý. Agresivní alkoholik.“ V jejím případě ani žádný vztah s otcem utvořit nebylo možné, protože její vzpomínky se týkají toho, jak její „máma lítala ode zdi, ke skříni a zpátky“. Otcovskou postavu jí nahrazoval děda, který ji vychovával velmi „rázně“. Naučil ji spoustu praktických věcí, ale nikdy nebyl tím, kterému by se mohla třeba svěřit. Co se týče společnosti, vynořilo se u Lucie téma **STŘET GENERACÍ**, který zažívá na svou vlastní kůži. Matka jejího manžela Luboše je podle ní „ukázkovej příklad“. Manžel se do péče o děti zapojuje, což jeho matka nedokáže pochopit a označuje ho za „podpantofláka“. Lucie si ale myslí, že otcové dnes obecně více uplatňují svou vlastní vůli v tom, jak chtějí v rodině působit. Lucie tvrdí, že i muž se dokáže postarat o děti tak, jako žena. Podle ní je k tomu žena sice předurčená od přírody, ale to neznamená, že to v sobě nemá i muž. Jen „to musí v sobě najít.“ Proto se dostává k druhému tématu, kterým je **STRACH MUŽŮ Z OTCOVSTVÍ**, který ona sama vnímá. Jejich úkolem je „popasovat se s tou rolí“, což nemusí být vždy jednoduché. Co podle ní stojí za tímto strachem? Roli v tom prý hraje to, že muži mají stále „zakódovanou roli živitele“. Lucie se svým manželem o tom nemohli moc přemýšlet, protože je její těhotenství překvapilo po velmi krátké známosti. Přesto se zakódovanost živitelské role projevila i u něj. „První jeho bylo: Jak já vás uživím?“ Posledním tématem je **ŽENY JAKO ČINITEL ANGAŽOVANOSTI**. Lucie je přesvědčená o tom, že ženy mají vliv na to, zda se muž v rodině angažuje či ne.

Nemluví o tom, že by měly ženy muže k něčemu dotlačit, ale že by jim měly „dát prostor, aby vůbec tím tátou mohl být.“ Domnívá se, že mnoho žen to má nastaveno takto: „Já jsem přece ta od tý domácnosti a ty se mi do toho neplet!“ Nezapomíná ani na očekávání, ta chápe ale negativně. Bojí se očekávání, protože nebudou naplněna, tak raději žádná nemá.

8. 1. 7 Zkušenost Denisy: *Dcery si berou svý otce*

„Jak se říká, že si dcery berou svý otce, tak u mě to teda platí ze všim všudy. Maj i stejný vlastnosti, jak ty dobrý, tak ty špatný. Uplně vždycky kolikrát říkám: „No to je úplně jsem si fakt vzala svýho tátu jako!“ I tím podnikáním, jak jsou zničený ... Náš táta byl potom už taky.“

Denisa, 31 let žije společně se svým manželem Patrikem (52 let) na menším městě. Společně mají tři syny. Nejstaršímu Patrikovi je 8 let, prostřednímu Vojtovi 5 let a nejmladšímu Tomášovi jsou 2 roky. Denisa je na rodičovské dovolené s nejmladším synem a Patrik podniká ve stavebním odvětví. Rozhovor probíhal za přítomnosti nejmladšího syna, který po Denise vyžadoval pozornost a tok rozhovoru tak místy narušoval. Denisa se však s tímto vlivem vypořádala velmi dobře. Následuje šest témat, která ilustrují její zkušenost.

- 1) Tatínčínek (B)
- 2) Máma hlavou rodiny (B)
- 3) Živitelská role (A+C)
- 4) Starší otec (C)
- 5) Krotitelka (D)
- 6) Změna názoru s rolí rodiče (D)

Denisinu zkušenost jsem souhrně nazvala *Dcery si berou svý otce*, přičemž název pochází přímo z jejích úst. Denisa se totiž domnívá, že u ní to platí ve stu procentech. O svém otci mluví s nefalšovanou láskou a říká o sobě, že je **TATÍNČÍNEK**. Přes velkou lásku, kterou ke svému otci Denisa chová nezapomíná přiznat, že ne všechny jeho děti by na něj musely mít stejný názor. „Já jsem ho ještě zažila jako tátu, kterej nás furt vozil někam na výlety a takovýhle ... Potom brácha mladší, ten je o šest let, a to už byl táta takovej nervní ...“ Ona sama má však na dětství překrásné vzpomínky, které se pojí hlavně se společnými zážitky. Svého otce považuje také za dobrého vypravěče, který ji dokázal svým vyprávěním vždy okouzlit. Co se týče tíhnutí k otci, vnímá ho Denisa i u svých dětí. „Ale jako kluci jsou taky tatínčinci. Já říkám: Já Vás vodnosim, já Vás porodim prostě, já vás vodkojim. A voni jenom: Táto, táto!“ Název dalšího tématu zní **MÁMA HLAVOU RODINY**. Na tomto tématu je vidět zajímavý protiklad týkající se autority.

Ač Denisa vnímá osobu otce obecně jako představitele autority, v jejich rodině tomu tak nebylo, což na několika místech rozhovoru zdůrazňuje. Tělesné tresty realizoval otec, ovšem právě na základě matčina podnětu. Máma podle Denisy řídila celou rodinu a dbala na to, aby ona ani její sourozenci nikdy neviděli otce například pod vlivem alkoholu. Denisa se také věnuje tématu s názvem **ŽIVITELSKÁ ROLE**. Denisa si totiž myslí, že většina otců tuto roli stále zastává. To spojuje i s tím, že tradiční dělení rolí je podle ní přirozenější. Důležité je poznamenat, že nevyklučuje to, že by se otcové dokázali o dítě postarat. Názor proti slýchává, ale nesouhlasí s ním, protože díky předchozímu manželství svého muže ví, že se o děti dokáže postarat a vychovat je. V živitelské roli, kterou její manžel zastává vidí určitou výhodu v tom, že mu vlastně poskytuje volnost. Z její výpovědi je však patrné, že řešení financí je u nich častým tématem. Na to navazuje to, že Patrik je **STARŠÍ OTEC**. Cítí, že věkem a zkušenostmi ztratil velkou míru trpělivosti, což se odráží na jeho přístupu k dětem. „... *to co třicetiletému tátovi nevadí, tak jemu prostě vadí.*“ Jako problematické vnímá také to, že místo, aby si Patrik užíval toho, že má děti již odrostlé, pustil se do druhého rodičovského kola. Čas od času se najde někdo, kdo si ho kvůli tomu dobírá. „*Voni si z něj dělaj srandu, kdy bude čtvrtý nebo jako prostě mu řeknou třeba: Hhhh, kolik Tě dětí máš vlastně? Deset nebo jedenáct?*“ Denisa se v něm pokouší naopak vzbudit hrdost: „*Tak bud' hrdej, že máš tolik dětí?! Voni ti ve skutečnosti záviděj, že seš jako takhle plodnej!*“ Denisa tvrdí, že podle okolí je prý Patrik „*podpantofláč.*“ Sama tuhle teorii vyvrací, protože kvůli jeho vyššímu věku už ho není možné tolik ovlivnit, což pro ni někdy znamená mnohá trápení přesto, že je na svého manžela pyšná, protože je pro děti vzorem a je velmi zodpovědný. Co z toho však pro Denisu plyne? Že si někdy připadá jako **KROTITELKA**. Vidí v sobě svou matku, která měla pod kontrolou celou rodinu. Mimo toho, že je často iniciátorem řešení, snaží se ještě, aby její manžel řešil situace v rodině rozumně. Někdy ji to stojí mnoho sil, ale s výsledkem je nakonec spokojená. Ač je tedy krotitelkou, je také určitým empatickým článkem rodiny a vnáší do ní mírová řešení. Někdy si připadá i jako „*fúrie*“. Tomu je tak v momentě, kdy cítí, že potřebuje od manžela podporu. „*Patriku, tak a tohle běž do toho pokoje vyřídit Ty. Prostě tohleto nenechávej na mě, tohleto má bejt vysloveně jako role otce, tohleto maj řešit otcové, ne já.*“ Denisa přiznává, že s věkem vidí vše jinak, a proto jsem následující téma nazvala **ZMĚNA NÁZORU S ROLÍ RODIČE**. U Denisy se toto téma prolíná celou její zkušeností s otcovstvím, potažmo obecně s rodičovstvím. Nyní již chápe věci, kterým v dětství nerozuměla. „*My jsme vždycky tý mámě říkali, proč s náma nešla. ... teďko, když má člověk vlastní děti, tak mi došlo.*“ Podobnou strategii teď uplatňuje sama, přičemž vnímá posun i v názorech týkajících se výchovy dětí.

8. 1. 8 Zkušenost Heleny: *Tradice na ústupu*

„Otec? Tak to jsou spíš takový ty tradice, že jo ... živitel rodiny a podobně, ale to je takový jako už nevím no, jestli není takový už hodně zkosnatělý jako v týdle době to takhle nazývat, ale dřív to tak bylo.“

Helena, 36 let má se svým manželem Zdeňkem (40 let) dceru Kateřinu, které je 5 let. Manžel podniká v elektrotechnickém odvětví a Helena působí jako lektor a vědecko-výzkumný pracovník při vysoké škole. Rozhovor probíhal v klidné atmosféře a nebyl ničím narušen. Z rozhovoru s ní vzešlo celkem šest témat.

- 1) Kultura jako nepřítel přirozenosti (A)
- 2) Rozpad nukleární rodiny (A)
- 3) Otec jako představitel tradic (B)
- 4) Měkkej tatínek (C)
- 5) Nejsem feministka, ale ... (A+D)
- 6) Naivita žen (D)

Pro souhrné označení Heleniny zkušenosti jsem použila název *Tradice na ústupu*, protože Helena ve své zkušenosti velmi často srovnává tradiční a moderní přístup. Nejvíce prostoru bylo věnováno tématům pojících se se společnostmi, které se tak staly tématy stěžejními. První téma nese název **KULTURA JAKO NEPŘÍTEL PŘÍROZENOSTI** a Helena v něm poukazuje na naší moderní civilizaci, která řeší věci spíše kulturně přesto, že v sobě máme nějaký „přírodní prázáklad“. Helena si dokonce myslí, že kultura to přírodní v nás „zašlapává“. Negativní postoj má ke všemu, co je vytvořeno uměle, což ukazuje na konkrétním příkladu s nastavením komunistického režimu. „Prostě bylo jasně daný, že ty budeš dělat matko tohle, ty budeš otče dělat tohle, děti ty nesměj todle, todle, todle. Jo, že to bylo všechno strašně moc jako nalajnovaný.“ Za velký milník považuje pád režimu, který měl za následek uvolnění. Jediné, z čeho má Helena strach je to, aby se vše neuvolnilo až příliš a nedošlo k naprosté ztrátě hranic. Dalším identifikovaným tématem je **ROZPAD NUKLEÁRNÍ RODINY**. V tomto místě sama sobě pokládá otázku: „Jako kde je vlastně jako pravda? Jak by měla vypadat rodina nebo je to dobře jako zůstat v rodině, kde se někdo necejtí dobře?“ Vnímá, že v dnešní době má často přednost individuální štěstí a trvalé manželství není uznáváno, protože je bráno spíše jako oficialita. Snaží se poukázat na to, že tak by to ale být nemělo, a že svatba jako rituál má smysl závazku pouze pro toho, kdo chce svůj vztah povýšit. Když se Helena dívá do minulosti na svého otce, vzniká téma **OTEC JAKO PŘEDSTAVITEL TRADIC**. Vysvětluje, že její otec takovou roli zastával, protože u nich v rodině byly role rozděleny tradičně (otec

byl živitelem a výchova a péče patřily převážně matce). Otce označuje za „zvednutej prst“ a má ho spojeného s jistou mírou agresivity. Také zastával roli řidiče, která byla pro mobilitu rodiny klíčová. Protože byl také řidičem autobusu, znamenalo to pro Helenu zajímavé zážitky, o čemž mluví jako o schopnosti otce „přijít s něčím, co jiné děti neměly“. Helena si také myslí, že nebýt otce, zavládla by v jejich rodině anarchie, protože by v ní chyběla „mužská složka“. Tu postrádá ve své nové rodině, čímž se dostává k tématu **MĚKKEJ TATÍNEK**, kterým podle ní její manžel je. Ze své původní rodiny měla očekávání, že i u nich v rodině zastane autoritativní složku muž, ale bohužel se tak nestalo a Helena je dotlačena, aby tuto roli zastávala ona, přičemž je z této převrácenosti rolí zoufalá. Podle svých slov „vychovává dceru i manžela“. Toto její přání reprezentuje téma **NEJSEM FEMINISTKA, ALE ...**, skrze které vysvětluje, že by byla ráda, aby se role vyvážily, protože tuto nerovnováhu vnímá jako nepravdělnost vůči ženám. Uvědomuje si, že otcové za to nemohou, protože jsou „utažený na materiál“. Řešení vidí v úlevě otcům, kteří by tak mohli získat kapacitu pro úlevu matek. O pomoc si snaží říkat, ale má to s manželem těžké, protože mu na vše musí připravit plán a harmonogram. Mimo to se také sama sebe ptá: „Jak můžu jako žena radit otci?“ Tím se Helena dostává obecně k vlivu žen na otcovskou roli a dochází k tomu, že ženy jsou ve svém očekávání někdy velmi naivní, a proto nese poslední téma název **NAIVITA ŽEN**. Uznává, že naivní byla i ona. „Pak jsem si jako třeba myslela, i když to je jako hodně naivní, že většinou když se to dítě narodí, tak to trochu jako tím člověkem hejbně, že jakoby taky se diametrálně votočí, což se taky nestalo.“ Myslí si, že v tom není sama, že leckterá žena má v těhotenství a ranném mateřství o otcovství naivní představy. Přesto má mnoho kamarádek, kde otcové fungují přirozeně a ptá se sama sebe, co by mohlo změnit fungování jejího manžela. Celé téma uzavírá opět tím, že jakákoli myšlenka na změnu je naivní představou, protože někdo otcovskou roli do vínku dostane a někdo ne.

8. 1. 9 Zkušenost Anny: Na počest mého tatínka

„... byl to muj jako vzor a dodneška prostě táta ... uměl řešit problémy jo. On uměl řešit problémy s tím, že mě třeba jako vyslech. ... dobrej otec. Dobrej chlap.“

Anna, 45 let žije ve větším městě společně se svým manželem Pavlem (53 let) a jejich dvěma dětmi. Starší dceři Lucii je 25 let a mladšímu synovi Jiřímu je 16 let. Anna pracuje jako vedoucí pracovník v provozním odvětví a její manžel podniká v dopravním odvětví. Anna měla omezenou dobu, kterou mohla rozhovoru věnovat, což mohlo ovlivnit jeho hloubku. Výsledkem sdílení její zkušenosti je šest prezentovaných témat.

- 1) Muži se odjakživa ctíli (A)
- 2) Emancipace tatíneků (A)
- 3) Byl to můj tatínek (B)
- 4) Dítě starších rodičů (B)
- 5) Strach z nevyhnutelné ztráty otce (B)
- 6) Důraz na svobodu (C+D)

Při sdílení Anniny zkušenosti s otcovskou rolí dostal nejvíce prostoru její vlastní otec, což je také důvodem toho, proč zastřešující název její zkušenosti zní **Na počest mého tatínka**. Stěžejním názorem Anny, který také s jejím otcem souvisí je, že **MUŽI SE ODJAKŽIVA CTÍLI**. Přesto, že cítí různé změny ve společnosti, myslí si, že muž by měl být tím, ke kterému se vzhlíží, a který se ctí. To neplatí pouze u jejího otce, ale také o jejím manželovi. Poukazuje na to, že její manžel nevykonává tradiční ženské domácí práce a poukazuje na vliv jeho rodiny. „*Von měl dvě sestry starší. On byl nejmladší ... jako se kolem něj skákalo jo, jakože klučíček se narodil třetí a myslím si, že si to přines i jako do tý rodiny.*“ Přiznává, že tento jeho model přijala. K tomu má také jednu nepříjemnou zkušenost, kdy se jednou svěřila své matce s určitými trablemi v manželství. Nejen, že jí matka neporadila, protože „*chlap se ctí za každých okolností*“, ale navíc za jejím manželem zašla a snažila se mu domlouvat. Nyní vnímá, že se ve společnosti probíhá něco jako **EMANCIPACE TATÍNKŮ**. Sama mluví o tom, že takový model nezažila a myslí si, že na otce to klade mnohem větší nároky, než jaké na ně byly kladeny v minulosti. Domnívá se, že všechno je to dobou, že muži „*vic šlapou*“. Obecně si také myslí, že se „*roděj tvárnější chlapi*“. Podle ní je to takto správné, protože „*když jsou teda děti, tak určitě nejsou jenom tý maminky.*“ Zmiňuje také vliv mechanizace práce a rozvoje informačních a komunikačních technologií. Doba jejího otce byla hodně o manuální práci, kdy se otcové vraceli domů více fyzicky unavení a nebyl tak prostor pro jejich větší angažovanost. Co se týče jejího otce, dostáváme se k tématu s názvem **BYL TO MŮJ TATÍNEK**. Pro Annu reprezentuje postava otce lásku, protože se s ní její táta hodně mazlil. Na svém tátovi oceňuje to, že „*byl klidnej proti mámě*“, a že byl „*vtipný a zábavný*“. Nemyslí si, že by mezi ní a matku nebyla láska, ale nebyla rozhodně tak projevovaná jako od otce. Nutno říci, že přesto, že jí matka nedávala lásku najevo tělesným kontaktem, byla pyšná na svého manžela, který to dělal a chlubila se tím. „*Von ten Vlád'a, to von ty holky miluje, voni se po něm válej.*“ Velký vliv na její zkušenost má také to, že Anna byla **DÍTĚ STARŠÍCH RODIČŮ**. „*... už mě jako nechtěli, tak si mě nechali, takže já jsem byla takovej jako ... Že jsem mezi to vltla ... Tak asi byl mezník to, že jsem se narodila já, já jsem byla ten mezník.*“ V této

souvislosti řešila záviděla spolužačkám jejich mladší rodiče a aktivity, kterých se s nimi účastnili. Její rodiče jí připadali „moc vobyčejný“ a fascinovali jí rodiče, kteří byli „městský“. Domnívá se ale, že to nebylo dáno ani tak věkem, jako spíš tím, že už byla třetím dítětem, které museli rodiče zabezpečit. Podle sebe „už tak jako proplouvala“. Téma věku bylo pro Annu podstatné ještě v jedné souvislosti s otcem a tou je **STRACH Z NEVYHNUTELNÉ ZTRÁTY OTCE**. Toto téma je jedno z nejsilnějších, které se během sdílení zkušenosti vyskytlo. Anna s ním přišla naprosto spontánně při otázce na to, jak si myslí, že se bude vztah s jejím otcem nadále vyvíjet. „... a hlavně nechci to ... tam přijít a třeba jít za ním a von tam jako ... já se úplně toho bojím, úplně děším jako. Bojím se ... ale ten čas už nastal, jako už to bude, to jako se nezastaví.“ Tohoto okamžiku se bojí tolik, že při jeho zmínce větu raději nedokončila. Emoce spojené s tématem nebyly nějak prudké, ale její tón hlasu se změnil a již nebyl tak praktický a vysvětlující. Naopak, praktický a vysvětlující tón bylo možné zaznamenat u tématu **DŮRAZ NA SVOBODU**. Pro Annu je podstatné to, že si se svým manželem vyjdou vstříc. Každý tráví čas po svém, což Anně vyhovuje. Individuální aktivity Anny vznikly jako výplň volného času bez manžela, který trávil hodně času s kamarády. Annu zvali vždy také, manželky ostatních mužů tam byly též přítomné, ale Anně „ta hospoda nikdy nic neříkala“. Několikrát se dostala se svými kamarádkami do výměny názorů, kdy ony tvrdí, že by jejího muže nechtěly. V tom má Anna naprosto jasno, protože to, co nevadí doma jim by zase naopak vadilo jí.

8.2 Společná témata napříč zkušenostmi

Druhá podkapitola se zabývá spojitostmi vyskytujícími se napříč individuálními zkušenostmi. Za společná témata byla považována taková témata nebo podtémata, která se vyskytla ve zkušenosti alespoň jedné třetiny respondentek. Pro přehlednost jsou spojitosti prezentovány jako podtémata sjednocená do **šesti hlavních zastřešujících témat**:

1. Generační střet	4. Projevy citů
2. Tlak společnosti	5. Tok času
3. Stopy původní rodiny	6. (Bez)Mocná žena

Každé téma je nejprve uvedeno ilustrativní doslovnou citací jedné z respondentek a odstavcem pojednávajícím o jeho obsahu. Dále následuje tabulka, kde jednotlivé řádky patří názvům podtémat a sloupce jednotlivým respondentkám (písmena jsou počátečními písmeny křestních jmen respondentek). Zatržené pole (✓) označuje výskyt podtématu ve

zkušenosti dané ženy a proškrtnuté pole (-) značí naopak jeho nepřítomnost. Čísla v závorce za názvy podtémat ukazují počet žen, u jejichž zkušenosti se podtéma objevilo, díky čemuž si čtenář může udělat obrázek o významnosti jednotlivých podtémat v rámci celého výzkumného vzorku. Jednotlivá podtémata jsou dále popsána stejně, jako u prezentace individuálních zkušeností a obsahují nejen obecný popis tématu, ale také konkrétní výroky žen představené doslovnými citacemi.

8. 2. 1 Generační střet

Julie: „*Já si myslím, že tam bude hodně generační střet fakt v tom, jak to vidí třeba moje generace a jak to vidí generace jejich rodičů.*“

Toto téma pod sebe zahrnuje tři podtémata, která jsou u respondentek hojně zastoupena. Ženy poukazují na proměny, které lze zaznamenat, pokud porovnávají svou generaci a generaci svých rodičů, případně prarodičů. Rozdíl není podle nich vidět pouze v názorech společnosti, ale také v chování mužů a v požadavcích žen.

Tab. 3: Společné téma č. 1 – Střet generací

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Vyšší nároky žen (7)	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
Priority a vůle muže (7)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-
Boření mýtů (8)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓

- **Vyšší nároky žen**

Respondentky vnímají velký generační rozdíl v nárocích žen na muže. Myslí si, že ony samy chtějí po svých partnerech jako otcích mnohem více, než chtěly jejich matky a babičky po otcích. Některé respondentky o tom hovoří takto konkrétně a vidí ve svých vyšších požadavcích touhu zajistit pro sebe a své děti větší zapojení otce, a některé o tom mluví spíše v rovině obecné.

Barbora: „*Takže my jsme si v podstatě v týhle době zvykly na to, že by nám mohli ty chlapi taky pomáhat ... Dáváme jim na bedra asi hodně ...*“

Anna má stejný pohled, a to i přesto, že nemá takovou zkušenost ani ze své původní rodiny, ani ze své nové rodiny, vidí tento trend u současných matek. „*No já si myslím, že je na ně kladeno víc nároků než dřív. ... Dneska když tak já jim závidím těm mladejm holkám, když ty kluky přitáhnou k rodinám s tím, že fungujou, že třeba přijdou z práce a jdou ještě s děťma ven a hrajou si.*“

Obecně se dá říci, že respondentky velmi dobře znají svůj záměr, kterým je zapojení obou rodičů v rodinných záležitostech bez ohledu na to, zda se tak u nich doma dělo či ne.

Karolína: „*Já nevím, jestli prostě jsem měla nějakou jakoby vizi už od prostě už z takovýho toho pubertálního ... jakoby si představuješ toho svýho jakoby vyvoleného. ... Ale prostě já sem chtěla vždycky mít rodinu, aby v tý rodině byli zapojený voba dva.*“

Simona: „*Tak já nevím, co chtěla moje mamka po něm, ale přijde mi, že nikdy mu to nedokázala jako říct dost jasně nebo se ho bála, ale třeba já toho otce mejch dětí, tak já mu říkám, co chci.*“

- **Priority a vůle muže**

Velký mezigenerační rozdíl nevidí respondentky pouze v požadavcích žen, ale také na straně mužů. Podle respondentek dnes otcové mnohem více uplatňují svou vlastní vůli v tom, jak působit v rodině a nejsou pouhou loutkou společnosti nebo žen.

Lucie: „*A přitom ten chlap jakoby chce. Jo, není to vo tom, že já bych ho tam do toho dotlačila, ale on prostě ze svý vůle chce.*“

Podle žen je také důležité, co je pro muže prioritou, protože právě jeho hodnotový žebříček určí, jak moc se bude v rodině angažovat a zda to bude z donucení, nebo zda to bude akt jeho vlastní vůle. Podle respondentek by měla být hlavní životní prioritou otce rodina.

Barbora: „*Rozhodně by měl mít jakoby v hlavě tu rodinu. Že znám spoustu případů, kdy by to prostě nefungovalo, že by ten chlap jako otec nefungoval. Ať už třeba, že není vyzrálý, nebo jako, že má jiný priority ...*“

Karolína: „*Tak hlavně musí to mít srovnaný, co chce, že jo. Co je pro něj prioritou. Může mít já nevím čtyři děti, ale furt prostě na prvním místě bude mít kamarády a takový jo, takže ideální otec prostě ten, kterej to má v hlavě srovnaný a ví co chce a, nebo ví, že ta rodina je na prvním místě.*“

- **Boření mýtů**

Při otázce na to, zda respondentka někdy slyšela o nějakých mýtech spojených s otcovskou rolí, nebo zda se s nimi setkala, odpověděla polovina respondentek nejprve odmítavě. Většina z nich však poté, na jiném místě rozhovoru, mýty týkající se otcovské role vyvracela, aniž by je identifikovala jako mýty, nebo je vyvracela v momentě, kdy jí byly nabídnuty ke zhodnocení. Druhá polovina respondentek přišla s vyvracením mýtů bezprostředně po mé otázce.

Lucie: „*No, co se dost často točí tak nějak kolem mě, tak máma je na výchovu a táta na děláni kravin. To je takový, jakože táta je na ty blbosti a chichi chachacha, máma si to má srovnat.*“

Barbora: „Většinou se vlastně říká, že si jako dcery hledaj svý otce, typy svých otců, ale já si myslím, že v tomhlectom případě to tak není teda.“

Simona: „Mě napadl mýtus, že by mohl bejt fakt jako jak jsme říkala já, že chlapi jsou ty siláci, to je prostě mýtus, to tak není, že jo.“

Julie: „Tak já si myslím, že právě jeden velkej mýtus je ta role toho jako toho přísnýho táty, kterej prostě teda zasáhne, když už to dítě ňák fakt jako zlobí, nebo má ňáký průser ve škole a tak. A potom možná mýtus toho otce, kterej právě jako sedí na tom gauči s tím pivem, když kolem něj ta ženuška jako kmitá, to si myslím, že už je taky jenom mýtus.“

Za podstatné považují to, že se ve výzkumném vzorku nenašla respondentka, která by si myslela, že by se otec nedokázal o dítě postarat. Ženy otcům v tomto ohledu důvěřují.

Anna: „..., když někdo třeba říká: ‚Já bych nemohla na tejděn vodject, von by se nepostaral.‘, tak zase jako z dětství si vzpomínám, tak máma byla v lázních, taky se postaral.“

Denisa: „... takhle co mám příbuzný nebo takhle, tak stejně přiznávaj, že by to prostě bez těch manželek nezvládli tu výchovu těch dětí. A Patrik by jí zvládnul s přehledem.“

Přesto, že se v tomto výzkumném vzorku objevily ženy, které otcovské mýty spíše vyvracejí, došlo také v několika málo případech k vytváření mýtu samotnou respondentkou, a to i v případě, že v předchozím případě respondentka jiný mýtus vyvracela. Vytváření mýtu bylo ve všech případech, až na jeden, nevědomé.

8. 2. 2 Tlak společnosti

Barbora: „Jako já si myslím, že každěj po nich chce všechno, že jo. Zaměstnavatel třeba jako po nich chce tu práci, že jo, oni se chtěj zavděčit prostě všem podle mě. I tý manželce třeba.“

Téma týkající se tlaku společnosti bylo ve zkušenosti žen také výrazně zastoupeno (jedno z podtémat se objevilo dokonce ve zkušenosti všech devíti žen).

Tab. 4: Společné téma č. 2 – Tlak společnosti

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Role živitele (9)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
(Ne)Svoboda otců (6)	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓

Zahrnuje pod sebe dvě podtémata, která pojednávají o tlaku společnosti, který je vyvíjen na muže, což pak ovlivňuje podobu jejich otcovské role. Ženy vnímají tento tlak jako velmi silný a poukazují na to, že pro muže není jednoduché dostat všem požadavkům, které na ně společnost klade.

Simona: „*To mi tam zní hodně no, že vlastně, ta společnost je tlačí spíš k tomu ne, aby byli s děma nebo něk ukazovali tu roli otce doma, ale vlastně jsou spíš pryč, aby ta rodina mohla fungovat.*“

Ženy často zmiňují těžkosti spojené s otcovskou rolí, a i když tento tlak vnímají spíše jako negativní, nese v sobě toto téma také pozitivní rovinu, která se týká otcovských práv.

- **Role živatele**

Jak můžeme vidět v tabulce výše, všech devět respondentek má se zkušeností s otcovstvím spojenou živitelskou roli. Respondentky si také myslí, že otec je ten, kdo má hlavní zodpovědnost za finanční zajištění rodiny a přesto, že v tématu výše hovoří o mezigeneračních rozdílech, zde se všechny shodují na tom, že této oblasti se tento rozdíl netýká. Respondentky vnímají živitelskou roli jako mužské břemeno. Šanci na toto zlepšení vidí ve svém nástupu do zaměstnání pro rodičovské dovolené, ale cítí, že jde jen o jednu z mnoha částí celku.

Barbora: „*Prostě ten stát to nastavil tak, že jako by to normálně neutáhl, kdyby jako nedělal i přesčasy a takhle jako. Možná až budu pracovat, tak to bude lepší, že ty přesčasy dělat ...*“

Denisa: „*... vidím, jak on má strašnou starost jakoby s tím, s tím užitvím tý rodiny ... Že vidím, jak se mu furt jako v hlavě jenom jako přemítá vo tom, jak tu rodinu uživit.*“

Julie: „*Pak určitě to maj náročný v tom, že když je ta ženská na mateřský, tak to táhnou finančně a maj spoustu starostí s tím, aby prostě tu rodinu uživili, že fakt je to často na jejich bedrech a ... prostě nesou tu tíhu fakt toho živatele.*“

Za významnou považují skutečnost, že ženy vnímají nejen to, že otec jako muž nebyl živitelské role zproštěn, ale navíc mu k ní přibyly role další, které se pojí s jeho angažovaností v rodině a s péčí o děti. Rády by mužům ulevily, čímž by pomohly i sobě.

- **(Ne)Svoboda otců**

Tereza: „*... už se o nich více mluví, už mají různé výhody i ... počínaje prostě účastí u porodu, teď je nově, že si mohou nárokovat u zaměstnavatele ty dny volna, když si přivezou manželku domu, můžou jít na rodičovskou dovolenou ... Myslim si, že teďko už je to ta společnost prostě už ty otce vnímá i jako právě ten vztah k rodině.*“

Z pohledu respondentek se sice klade čím dál větší důraz na otcovská práva, ale na druhou stranu se s těmito právy pojí také společenský tlak, který z některých práv může dělat spíše povinnosti. Jedna věc je, co by otcové chtěli a co je jim naoko umožněno a druhou věcí je to, co dělat musí a k čemu jsou nakonec tlačeni.

Barbora: „... někdy je to vopravdu pro ně složitý, že jo jako, oni se chtějí zavděčit jednomu i druhému, ale někdy to prostě nejde, takže si musej vybrat. A to si myslím, že ta volba pro ně je dost těžká teda.“

Julie: „No a pak si myslím, že ty chlapi konečně dostanou tu svobodu si jako to otcovství pojmout po svém, aniž by se do toho snažili bejt jako tlačený, ale aniž by prostě jako zase měli jenom fakt tu roli toho, kdo vydělává ty peníze.“

Na druhé straně jsou však v očích respondentek otcové svobodnější než ženy, protože nejsou tolik vázáni na domácnost, péči o děti, díky čemuž mají čistší hlavu.

Denisa: „... vodjede si ráno do tý práce, ... přijede si v podstatě, kdy chce ... já jako matka musím myslet na všechno prostě. No, jako to jsou takový drobnosti, jak člověk musí myslet, kdy maj děti výlety, kdy jsou třídní schůzky, ...“

Helena: „Ten otec, ten jako to má jednoduchý v tom, že ráno vlastně vodjede, přijede večer. víceméně všechno je zařízený. Tak je to takovej pořád takovej vnitřní stres trošku jo, takovej neklid. Jo, pořád myslet, pořád přemejšlet nad tím, co je potřeba udělat, není potřeba udělat.“

Anna má tuto otcovskou svobodu spojenou s očekáváním společnosti. „A tak furt vod toho, co lidi existujou, tak to bylo vždycky tak, že když ten chlap prostě bouchne do stolu a zmizí na dva dny, dejme tomu, tak ví, že ta matka prostě, tam to tak je, že se postará. Naopak jako já si myslím, že my ženský to nedokážem, protože možná stoprocentně víme, že to nemůžeme udělat. Nebo se to vod nás neočekává. Vod ženský se neočekává, že pude do baru a přijde ráno. Jako když už je matka.“

8. 2. 3 Stopy původní rodiny

Tereza: „Protože si myslím, že jsem tím asi takhle byla vychovávána já. Stejným, velice podobným způsobem byl vychováváný i můj manžel svými rodiči.“

Velmi silným tématem se ukázalo být téma týkající se původní rodiny. To v sobě zahrnuje celkem pět podtémat, je tedy nejrozvětvenějším tématem ženské zkušenosti s tím, že dvě podtémata se navíc vyskytla napříč zkušenostmi všech respondentek. Ženy hovoří jak o vlivu své rodiny, tak o vlivu rodiny partnera. Toto téma má velký přesah, protože sahá až ke kořenům toho, jak byli původní rodinou formováni jejich rodiče, čímž se ženy dostávají až ke svým prarodičům.

Julie: „Jednak jsme každej jako pokřivený z tý výchovy těch našich rodičů, že se to jako nese generace po generaci. Takže každej si nese náky svoje traumata z dětství, který se pak do toho jeho rodičovství promítaj.“

Ženy v tématu často zmiňují sílu vlivu původní rodiny a poukazují na částečnou bezmocnost vůči těmto vlivům. Skrže toto téma vysvětlují různé události, které se kolem nich děly nebo ještě stále dějí.

Tab. 5: Společné téma č. 3 – Stopy původní rodiny

	B	T	K	-J	S	L	D	H	A
Přejaté vzorce (9)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Silné citové zabarvení (9)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Autoritativní výchova (7)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-
Choleričnost a agrese (5)	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	-
Obrana matky (3)	✓	-	-	✓	✓	-	-	-	-

- **Přejaté vzorce**

Všech devět respondentek vyjadřuje názor, že velký vliv na jejich zkušenost s otcovskou rolí, stejně jako přímo na podobu samotné otcovské role, má původní rodina, která dle nich formovala i jejich očekávání od otcovské role. To, jak to bylo v rodině nastaveno sloužilo podle nich jako vzor pro budoucí život dětí. Toto podtéma se objevilo napříč zkušenostmi všech devíti žen. Ženy, které byly spokojeny s přístupem svého vlastního otce a nastavením ve své původní rodině doufaly, že podobně bude přistupovat i jejich partner k jejich dětem, a že si tento model přenesou i do své nové rodiny. To se týká například Anny, Denisy nebo Terezy. Ženy, které byly naopak velmi nespokojeny s přístupem svého vlastního otce a s nastavením v jejich rodině, což se týká například Simony a Julie, si do života vybraly muže, kteří s největší pravděpodobností budou uplatňovat odlišný přístup.

Anna: „*To mamce jsem sedla večer na klín, to si pamatuju jako dítě a vona mě: ‚Jojo, já musím támhle!‘, hned mě vodložila. Ona na to nebyla, ale vona na to nebyla tím, že vona už si to přinesla ze své rodiny zase.*“

Simona: „*Ten prostě nikdy pečující nebyl a není. Neumí to vůbec. Neuměl by přebalit dítě, neumí nakrmit dítě, neumí prostě vůbec jako takovýhle věci. A myslím si, že možná je to spojený s tou generací ... Když o tom mluvěj třeba babičky, tak říkaj: ‚Ne, ty tátové se nestarali, ty byly prostě jinde.*“

Karolína: „*Já jsem měla toho tatku toho puntičkáře, tak tak něk už jsem to nechtěla mít ... Takže taky jako hodně si nesu z té rodiny jo.*“

- **Silné citové zabarvení**

Pojítkem ve zkušenosti žen je také silné citové zabarvení, které je spojeno s postavou vlastního otce a jež poukazuje na povahu jejich vztahu. Pět žen (Barboru, Terezu, Karolínu, Denisu a Annu) pojí velmi pozitivní vztah s jejich otcem. Tyto ženy hovoří o otci a o vztahu s ním s pýchou.

Anna: „Tak láska, protože táta se s náma hodně mazlil ... Já jsem se do patnácti let po něm válela, to byl muj tatínek.“

Denisa: „Já ho mám strašně ráda! Strašně jako. Já jsem byla vždycky tatínčinek hroznej ...“

Druhou část respondentek (Julii, Simonu, Lucii a Helenu) pojí naopak spíše negativní citové zabarvení jejich vztahu s otcem.

Lucie: „Tak moje vzpomínky na otce jsou docela jednoduchý. Agresivní alkoholik. A když jsem byla ve školce, fakt jakoby moje vzpomínky na to dětství, jak moje máma lítala ode zdi ke skříni a zpátky.“

Simona: „To vlastně já říkám: ‚Lidi se ho báli.‘, já to nevím, já jsem se ho bála. Já jsem se ho bála celý dětství, jsem se bála, prostě že přijde a bude křičet, přijde opilej. Ale nevím, jak to měli ostatní lidi.“

Co se týče tohoto výzkumného vzorku, neobjevila se tak respondentka, která by měla ke svému otci neutrální vztah, nebo takový vztah, který by postrádal výraznější emoce jako jsou například bezmezná láska, obdiv, opovržení nebo strach.

- **Autoritativní výchova**

Tento styl výchovy se objevil u zkušenosti sedmi z celkového počtu devíti respondentek. Simona s Julií jdou například proti tomuto stylu a snaží se ve výchově svých dětí uplatňovat odlišný přístup, zatímco Helena tento výchovný styl u svého partnera jako otce velmi postrádá. Názory na tento styl výchovy se tedy u respondentek velmi různí bez rozdílu, zda byly takto vychovávány či ne, a zda jim tento styl vyhovoval nebo nevyhovoval.

Simona má autoritu spojenou spíše se strachem, protože její otec byl autoritativní složkou v tom ohledu, že vydával zákazy a stanovoval to, co se smí a nesmí. „... někdy takovej ten co zakazuje ty věci ... Si vzpomínám, když jsem přišla jako malá holčička, namalovala jsem si nehty, ... fixou! Nevím, co mu na tom tak vadilo jo, a prostě šel a drhnul mi to silou. Mě to hrozně bolelo. ‚Nebudeš si malovat nehty!‘“

Julie má na autoritativní přístup poměrně vyvážený pohled. Proti autoritě svého otce sice bojovala, ale to plynulo spíše z jejího spojení s agresí a cholericností. „... takže prostě byl i jako na nás přísněj, takovej hodně autoritativní, ale ... ale dokad' jsme byli malý, tak to nějak jako fungovalo. Já jako na dětství s ním mám docela jako dobrý vzpomínky, že ... on byl takovej jako, že byl hodně přísněj, ale spíš v tom smyslu jakože se nás snažil držet v nákejch mantinelech.“

Ráda bych zmínila ještě střípek ze zkušenosti **Heleny**, která se svého otce v dětství bála, ale jeho přístup jí teď chybí u jejího partnera při výchově jejich dcery. „... jako pro mě by to byla výhoda, jo, kdyby ten muj manžel byl větší autorita, ale jako tady to trošku jako je, že jako spíš jsem ta autorita v tý rodině já ohledně tý dcery, taková ta zlá složka. Ale jako vždycky byl ten otec dominantnější a očekávala jsem to jakoby i v tý své rodině.“

- **Cholericnost a agrese**

Pět žen z výzkumného vzorku sdílelo svou zkušenost s otcovskou cholericností nebo agresí v původní rodině. Jedná se přitom ve všech případech o ženy, které také sdíleli to, že jejich otec byl autoritativním článkem rodiny. Z toho plyne, že žádná z respondentek, která nemá zkušenost s autoritativní výchovou otce také nezahrnuje do své zkušenosti s otcovskou rolí cholericnost nebo agresí otce. Zároveň tedy pouze dvě ženy, které byly přísně vychovávány nemají zkušenost s otcovou cholericností nebo agresí.

Ve většině případů, které ženy popisovaly šlo o nezvládání otcovských nálad, křik, výhrůžky a slovní agrese. Fyzickou agresí zmínila pouze Lucie, která má vzpomínky na fyzické násilí otce na matce.

Julie: „*Jo, že má sklon bejt cholerickéj a jít hned jako do vzteku a agrese a tak. ... on byl takovej despo ... on měl takovej jako despotickéj jako pohled na to.*“

Simona: „*A on prostě to vůbec jako, protože on byl vždycky ten boss, on to tam prostě vykřičel na všechny a nikdo si nedovolil mu vlastně pořádně nic říct.*“

Toto podtéma pojí nejvýrazněji právě Lucii, Julii a Simonu, kterých se otcovská agrese dotkla ze všech pěti respondentek nejvýrazněji. Podstatné je však to, že se jich otcovská agrese nedotýkala přímo, protože k nim se otcové hrubě chovali velmi zřídka, ale že se dotýkala jejich matky, o čemž je poslední podtéma tohoto společného tématu.

- **Obrana matky**

Toto podtéma, kterým je myšlena slovní obrana matky, spojuje Julii, Simonu a Barboru.

Přesto, že **Barbora** nemusela svou matku bránit jako dítě, dělá to v současné době, kdy si myslí, že má na otce jako jeho holčička velký vliv. „*A jako tohleto, jak jsem asi jeho holčička, tak tohleto prostě zafunguje. Ten vztah jakoby to dost jako ovlivní, že řeknu: ,Tati, dost, prostě takhle jako ... za tohleto mamka přece nemůže, tak prostě nemůžeš takhle na ní rvát.*“

Oproti tomu Julie a Simona mají zkušenost s obranou matky v období dospívání, kdy si začaly všimnout hrubého chování otce a matčiny pasivity. Berou to tak, že na sebe vzaly roli matčina obránce, protože matka sama sebe bránit nechtěla nebo neuměla.

Julie: „*Já si myslím, že právě vo to víc, jak máma vždycky jenom sklapla jako pusy, když to tak řeknu a radši se s tím smířila, než aby byl ten konflikt, tak vo to víc já jsem šla do toho konfliktu vždycky. Já jsem se to vlastně naučila dělat jako i za tu mámu. Jo, že jsem se pak vlastně montovala i do situací, který by se mě třeba přímo netýkaly, protože jsem měla pocit, že ta máma se sebe neumí zastat, a že já jsem ten, kdo se jí musí zastat.*“

Simona: „Mamka prostě submisivní, ta si prostě někam potichu si tam seděla a nic. A mě to vždycky vadilo, jak jako ona si to nechá líbit všechno, ubližovat si a psychicky se fakt jako nechá takhle tyranizovat, ... a já jsem jí vždycky bránila. To byl jako náš velkej konflikt s tatškou.“

Obě respondentky označují tuto společnou zkušenost za jádro konfliktu s jejich otcem, který má následky na podobě jejich vztahu do současnosti. Obě uznávají, že agrese a cholericnost jejich otce se během času postupně otupují, ale na tuto etapu, která jejich vztah negativně poznamenala, je pro ně těžké zapomenout.

8. 2. 4 Projevy citů

Helena: „... většinou když se to dítě narodí, tak to trošku jako tím člověkem hejbně, že jakoby taky se diametrálně votočí, což se taky nestalo a prostě jakoby ten manžel je taková jako pragmatická osobnost, která prostě ty věci bere hrozně jako realisticky. Jo, že všechno se dá vypočítat.“

Následující téma se věnuje citovým záležitostem spojeným se zkušeností žen s otcovskou rolí. Je tvořeno třemi podtématy, která, jak napovídají čísla za názvy podtémat, tvoří silná pojítka mezi jednotlivými zkušenostmi žen.

Tab. 6: Společné téma č. 4 – Projevy citů

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Otcovské city (9)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Láska k vnoučatům (6)	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
Vynoření vlastních citů (9)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

První dvě podtémata se týkají projevoování citů otců směrem k dětem. Zahrnuty jsou v nich jak city otců respondentek, tak city jejich partnerů. Vidíme, že druhé podtéma se týká dokonce statusu prarodiče, které ale podle respondentek s otcovskou rolí velmi úzce souvisí a tvoří též významný aspekt jejich zkušenosti. Třetí podtéma se týká citů samotných respondentek, protože každá z nich během sdílení své zkušenosti sdílela pocity, které se k otci, partnerovi a zkušenostem s nimi váží.

- **Otcovské city**

Toto podtéma spojilo všechny zkušenosti respondentek. Nutné je však již na počátku říci, že toto podtéma je o otcovských citech obecně, tedy jak o těch projevovaných, tak i o těch neprojevovaných a postrádaných.

S otcovskými city je spokojená například **Barbora**, která hovoří nejen o otcovských citech, které jí dával najevo její otec, ale také o citech svého partnera, které projevuje jí i jejich dceři. „*Že mě má strašně rád a dává mi to hodně najevo. Ať mě i malý. Dává nám to šíleně najevo a toho si na něm vopravdu vážím.*“

Pro Annu a Denisu je důležitou součástí jejich zkušenosti s otcovskou rolí mazlení a láska. Tu jim otec projevoval, díky čemuž s ním měly velmi blízký vztah. Julie a Simona mají otcovské city naopak spojené spíše se svým partnerem jako otcem. Se svým vlastním otcem takovou zkušenost nemají a myslí si, že on své city k nim vyjadřoval spíše tím způsobem, že je zajistil materiálně, a že se vždy snažil dát jim to nejlepší. Co se týče Lucie, ta otcovské city postrádá úplně, protože s nimi žádnou zkušenost v důsledku jejího vztahu s otcem nemá.

Julie: „*Chtěl nám dát všechno, ... Takže vlastně všechn ten čas, co byl v té práci, tak to bylo vlastně jako pro nás, abysme prostě měli na jídlo, že jo, abysme měli na oblečení.*“

Simona: „*Já si myslím, že vlastně v zásadě je i dost jako citlivej, ale neumí ty věci, ... dát jinýmu ten cit moc neumí, ani dětem, ani ženě, ale někdy se to jako vynořuje.*“

Velkým tématem jsou city také pro **Terezu**, jejíž manžel je dává najevo pouze v soukromí. To na něj na veřejnosti vrhá špatný stín, s čímž se musí Tereza vyrovnávat. „*A ta společnost si možná někdy o něm myslí, že je to morous, slyšela jsem i názor jako že despota, ale opak je fakt pravdou. Ale já mu do toho zase nechci náh jako, aby se kvůli tomu měnil před lidma, protože já si myslím, že on ty city dává prostě najevo jenom tak, jako když jsme sami.*“

Zdá se, že pro ženy je citová vazba dětí a otců důležitým aspektem, protože se objevila napříč zkušenostmi všech respondentek. Ženy, kterým byly otcovské city projevovány je pokládají za důležitý aspekt jejich vztahu a ženy, kterým naopak city projevovány nebyly, nebo které vidí, že otec jejich dětí též tyto city neprojevuje je postrádají a snaží se hledat situace, kdy projevy citů mohou alespoň na chvíli zahlédnout.

Helena: „*... tak vlastně on se snaží potom ten vztah s tou dcerou jako šperkovat že jo. ... takže je fakt, že teďkon jí udělal jako originální takovou tu lanovku, takovou na ten ocelovej provaz, a to je fakt, že teda jako je king. A já nevím dělej lupiče a pašeráky a stopovanou ...*“

- **Láska k vnoučatům**

U šesti respondentek dostala ve zkušenosti s otcovskou rolí důležitost také role dědečka. Pět respondentek hodnotí novou roli svého otce velmi pozitivně a někdy ji dokonce berou jako druhou šanci pro projevení otcovských citů, z čehož mají radost a svým dětem takové zážitky přejí.

Barbora: „... to je prostě jako pro něj úplně jak nový smysl života bych řekla. Jako všechno pro ni dělá že jo, vyrábí jí houpačky a tak dále.“

Simona: „Jo, mě přijde že tam právě možná to, co jako neudělal u nás, tak teď jako začíná, začíná asi prožívat. Přeju to oběma stranám.“

Julie: „... voni mají nádherný vztah. Filipěk ho jako má hrozně rád a jako můj táta ten by pro něj jako udělal všechno.“

Druhou stranu mince této zkušenosti zažívá například **Helena**. Ta není se svým otcem v jeho roli prarodiče spokojená a poukazuje na jeho obecné nastavení k dětem, které se dotklo už jí samotné a teď se dotýká i její dcery. „... von není takovej klasickej dědeček, protože tím jak vlastně von si ani neužíval s náma s dětma, tak si ani neužívá s vnoučatama jo. Von to prostě podle mě neumí. Von se to nenaučil. Ta jejich komunikace no, to je taková slabá, takže většinou jako třeba Kačenka ta za ním přijde a: ‚Dědo, nepřečteš mi pohádku?‘, a takhle. A děda jako ani moc nechce, takže ... Jo, je to takový, nechci říkat, že ten vztah je oficiální, ale je takovej ... není takovej jako hlubokej.“

• Vynoření vlastních citů

Výrazné podtéma v tomto tématu se týká opět citové oblasti a tentokrát je řeč o vynoření vlastních citů během sdílení zkušenosti. S tímto jevem jsem se setkala u všech žen, což jen zesiluje významnost citů ve zkušenosti žen s otcovskou rolí. Na tomto podtématu můžeme vidět, že otcovská role vzbuzuje v ženách emoce a je pro ně důležitou rolí v jejich životě.

Zkušenost Terezy a Julie se propojila dojetím, které obě dvě respondentky ke svému překvapení zažily.

Tereza: Asi ... ne, mě to překvapovalo v tom, že i když to člověk jakoby ví, tak až když to řekne nahlas, tak si to jakoby uvědomí. Já mám jako ... asi sem prdlá, ale prostě mám jakoby slzy v očích, že si to člověk jako uvědomí, co má.

Julie: Ježíš, už to na mě jde! A to jsem čekala, že to bude úplně v jiný části ... No a jako je úžasnej! Nejúžasnější na světě. On je jako skvělej táta!

Karolínu a Annu zase spojil strach, který má společného jmenovatele a tím je zdraví jejich otců. U Karolíny z důvodu jeho přepínání sil a u Anny kvůli jeho vysokému věku.

Karolína: „Já mám prostě strach z toho, že on se jednou voddělá tímleťim, že on je prostě furt v jednom kole jo, neumí si odpočinout, neumí si tu práci tak nějak rozvrhnout, on prostě všechno dělá za běhu jo.“

Anna: „... každej telefon, kterej mám vod mojí mámy, tak se vždycky bojím, že už se něco stalo, protože on už opravdu je hodně nemocnej ... Spíš čekám, že se připravuju na to, že ten táta tady nebude každým dnem, nebo měsícem jako, že to skončí. ... Bojím se ... ale ten čas už nastal, jako už to bude, to jako se nezastaví.“

Helenu a Denisu zase spojuje určité zoufalství z nemožnosti ovlivnit otcovskou roli jejich partnera.

Helena: *No, to je takovej jako měkkej tatínek a ... No, akorát je to takový, jakože vlastně já jsem pořád ten, kdo já nevím, jako tam křičí nebo řekne: ‚A už ne, už tohle se nesmí!‘ Jo, a to mě nebaví. ..., ale je to takový, že pak já vychovám i jí, vychovám jeho. Já říkám: ‚Hele Zdeno, to nejde! Nejde, aby ta holka prostě ti tady ...‘ Se koupou a vona celou hodinu řve. Já říkám: ‚To nejde! Nejde!‘“*

Denisa: *„... prostě je pozdě, abych ho nějak jako přetvořila, on má prostě vlastní hlavu, má vlastní zkušenosti ... jako, třeba si všichni lidi tady u nás si myslí, že jako je to nějak podpantoflác prostě, že když si nabrnknul vo dvacet let mladší v uvozovkách jako kočku, takže určitě co řeknu, to von udělá. Vůbec! Kdyby ty lidi věděli, jak já se trápím!“*

Lucie přesto, že o vlastním otci příliš nemluvila, tak vyjádřila lítost nad tím, že neměla takového otce, jakého by si přála. *„A je pravda, že mi to chybělo. No jakoby prostě že ten táta chybí, ta máma nikdy nedokáže nahradit všechno. ... já jsem vlastně tátu viděla, jako by s mamkou jsme ho naposledy viděly v nějakým devadesátým? No a pak možná ještě o rok pozdějc, vyloženě náhodou, od té doby ticho po pěšině, nikdo o něm nic neví ani jakoby jeho rodina.“*

Záchvěv pocitů viny se vynořil u **Barbory**, která vnímá, že svou existencí ovlivnila vztah mezi svým otcem a bratrem. Na to poukazuje i zlepšením jejich vztahu po svém odchodu z domova. *„A ten vztah jako s mym bráchou a mym otcem se zlepšil. Ale jenom z toho důvodu, že já už nejsem doma. Že už tam nemu mě tak často, že jo, tudíž musí s nim vycházet.“*

Nejvíce pocitů se vynořilo během sdílení zkušenosti se **Simonou**, ve které téma otcovské role vyvolává mnoho emocí. *„My už se nevrátíme zpátky. To už nejde. No a беру to jako jeho chybu. Já jsem byla dítě, já jsem, ... jako co jsem měla dělat? Jo? Nic jsem neuměla prostě.“/„Udělal to nejlíp jak uměl, to mám i z toho výcviku, prostě on to fakt jinak neuměl ... Takže zase jako jo, odpustila jsem mu v tomhle tom, že to neuměl jinak prostě no./„Hmmm, já jsem trochu rezignovala. Jako nemám chuť s nim navazovat ... Mám pocit, že mi jako nic moc nedal v životě, a že si to jako nezaslouží. Je to sice drsný, ale jako mám pocit, že fakt si nezaslouží abych se snažila.“*

8. 2. 5 Tok času

Karolína: *„... už to neberu z toho dětskýho pohledu jakoby jo, že třeba neřeším, nesedne si se mnou, nepřečte, nepopovídá si se mnou třeba jako v dnešní době už to tak nějak neřeším to už je mi ... ale spíš беру tak nějak to, že prostě by se měl šetřit a takový a nevyslechne mě jo, že prostě na to kašle.“*

Samostatné téma utvořila podtémata týkající se běhu času. Téma se týká především věku otce (ať už vlastního otce nebo partnera jako otce), ale zahrnuje i věk samotných žen. Téma je tvořeno pouze dvěma podtématy a přesto, že nepatří mezi nejvýznamnější témata, má důležité místo ve zkušenosti žen, protože v rámci něj respondentky poukazují na to, že jejich zkušenost se neustále vyvíjí a mění.

Tab. 7: Společné téma č. 5 – Tok času

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Stáří otce (7)	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Změny ve vnímání (6)	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-

Téma je tvořeno pouze dvěma podtématy a přesto, že nepatří mezi nejvýznamnější témata, má důležité místo ve zkušenosti žen, protože v rámci něj respondentky poukazují na to, že jejich zkušenost se neustále vyvíjí a mění.

- **Stáří otce**

Více jak dvě třetiny respondentek má do své zkušenosti s otcovskou rolí zakomponované hledisko věku otce. Podle nich je podstatné, kolik je otci let, protože od toho se odvíjí jeho angažovanost v rodině a v péči o děti. Za nejvíce ilustrativní považují zkušenost Denisy a Barbory, protože tyto ženy kladou velký důraz na věk otce a každá se na to může podívat jinými očima. Denisa totiž svého partnera označuje za starého otce, kdežto Denisa ho označuje za otce mladého. I když má každá jiný pohled, společně se spolu s ostatními ženami shodnou na tom, že věk hraje v tomto případě velkou roli.

Denisa: „No je fakt, že je to jako trošku starší jako už otec no. A to si říkám kolikrát prostě, že je výbornej otec, vopravdu, výbornej, ale bohužel je vidět, že už je starší prostě. Jako má strašně málo trpělivosti s těma dětma. Jako už už nezvládá asi to, co by třicetiletý ...“

Barbora: „... jako myslím si, že to je ještě takovej mladej věk na tátu jakože ... Horší je, když už ty otcové jsou třeba čtyřicetiletý. Si myslím, že už jako tolik ty nervy na ty děti nemaj a že už pak všechno dovolujou, že jo, že jako už chtěj mít prostě klid a jako takhlenc pořád vim, že se jako bude zúčastňovat tý výchovy.“

Pro Annu je věk v její zkušenosti také podstatný, protože její otec už je starý, což ovlivňuje podobu jejich vztahu a vzájemné interakce. Podobnou zkušenost má Karolína, jejíž otec si odmítá přiznat, že už na některé věci nestačí a nechce zvolnit své pracovní tempo. Julii, Simonu a Helenu zase spojují změny, které se se stárnutím jejich otců nebo událostmi v jejich životě dějí. Otec Julie a Simony se procesem stárnutí stává klidnějším a otec Heleny naopak nevrlejší.

Julie: „Já to jako na ňom vidím, že tím, jak von stárne, tak některý ty vlastnosti, ta jako agrese a ta jako choleričnost, že se jako otupuje. ..., že už není takovej cholerik jako bejval.“

Helena: „Ale jako tím, jak je starší, tak už je takovej jako nevrlejší, což jakoby je asi normální tendence. A ten vývoj tam samozřejmě je, jo, protože už jako nebaví ho práce jo, jako chodil celej život do práce.“

- **Změny ve vnímání**

Ve spojení s tokem času se vyskytlo ve zkušenosti žen ještě jedno společné podtéma a tím jsou změny vnímání, ke kterým dochází u samotných žen. Vnímají, že jejich pohled na rodičovství a otcovskou roli mění. Je to nejen následek stárnutí jich samých, ale také následek různých událostí v jejich životech. Některé se zmiňují o mateřství, které proměnilo jejich názory, zejména ty na pevnou výchovu a stanovování hranic dětem, jiné hovoří o sebezkušenostním výcviku nebo individuální terapii.

Tereza: „*Asi prostě ten člověk se fakt vyvíjí, dneska už to vidím úplně jinak no. ... No myslím si, že teď jsem právě i já, že jsem dělala strašný chyby tím, že jsem reagovala špatně. A dneska to vidím jako úplně zbytečný.*“

Barbora: „*Ale zpětně si vybavuju, že jsem ráda za to, že můj táta byl takovej, jaký byl. Protože třeba kamarádky už na základce mohly dát příklad na diskotéky, mohly u někoho přespávat ... Ale můj otec se jako by snažil mě chránit, tudíž jako v podstatě mě nepouštěl takhle jako velmi často jako ostatní a zpětně vim, že je to dobře. Prostě že že věděl, proč to dělá teda.*“

Julie: „*Že jsem šla do terapie, abych si ten vztah jako vyřešila. No, teď to mám tak jakože jsem si zpracovala, že se nezmění, že jsem dokázala něco přijmout, že se nezmění, že nemá cenu s tím bojovat, a že jsem si jako dokázala nastavit hranice tak, aby mě to něco jako negativně nezraňovalo, nepřinášelo mi to nějak velkej stres do života.*“

8. 2. 6 (Bez)Mocná žena

Lucie: „*... myslím si, že z velkým částí je to o tom, jak si to ta ženská nastaví. ... Protože spousta těch ženských to má takovýto jako: „Já jsem přece ta od tý domácnosti a ty se mi do toho nepleť!“*“

Posledním společným tématem se stalo téma spojené s vlivem žen. Dá se říci, že ženy si svůj vliv uvědomují a k ovlivnění otců používají různé strategie. Důležitá je pro ně jejich konkrétní zkušenost, kdy při otázce na svůj vliv popisují podrobně to, jak otce svých dětí nebo svého vlastního otce ovlivňují, ale na dotaz, kdo může otci případně pomoci už sami sebe, nebo ženu obecně, nezmiňují.

Tab. 8: Společné téma č. 6 – (Bez)Mocná žena

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Řízení a organizování (4)	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	-
Důraz na podporu (7)	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓
Vyrovnanost (4)	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓	-

Pod toto téma by mohlo spadat ještě podtéma Vyšší nároky žen, které bylo nakonec zařazeno do tématu Generační střet, protože bylo spojováno spíše s generačními rozdíly.

- **Řízení a organizování**

Čtyři respondentky mají zkušenost s tím, že muž v rodině musí být řízen, aby vše fungovalo tak, jak má. Některé takovou zkušenost získaly od své matky, po které tuto roli převzaly a některé z nich si tuto roli vytvořily nezávisle na tom, jak to fungovalo v jejich původní rodině. Po své matce převzaly řídicí roli Barbora a Denisa. U Barbory se řízení projevuje hlavně organizováním aktivit a u Denisy řídicí role zahrnuje řízení rodinné komunikace směrem k větší empatii ze strany otce.

Denisa: „*To si myslím, že u nás to bude stejně, jako to bylo u našich no, že mě si asi taky budou děti pamatovat spíš jako tu, co to musí trochu krotit, protože Patrik ztratí brzo nervy a radši za sebou zavře dveře nebo takhle a já to tam pak musím rozumně krotit no.*“

Nezávisle na své matce si řídicí roli vytvořila Helena a Karolína. Ty mluví o jakýchsi schématech a návodech na péči. Helena si myslí, že bez nich by její partner fungovat nedokázal a Karolína v tom zase spatřuje podporu pro partnera.

Helena: „*... prostě je potřeba asi těm chlapům to je potřeba jako nalajnovat každé ten tejdén a říkat: ,Potřebuju, jestli by si aspoň nevyfluxoval, jestli by si neudělal tohleto, támhleto.*“

Pro Helenu a Barboru je toto plánování aktivit velkou zátěží. Touží po vlastní iniciativě partnerů, ale zároveň jim k ní nedávají příležitosti z přesvědčení, že rodina nepoběží tak, jak je potřeba.

- **Důraz na podporu**

Pro sedm z devíti respondentek je u otcovské postavy podstatná podpora poskytovaná ženě. Touto podporou myslí jak otcovskou podporu pro dceru, tak partnerskou podporu pro partnerku. Pět z těchto sedmi žen hovořících o podpoře cítí, že ji dostává a dvě ženy po ní touží, protože pocítují její nedostatek. Touha po podpoře spojuje zkušenost Barbory a Heleny, které musí vše organizovat, přičemž podporou myslí partnerovu aktivitu a vlastní iniciativu, aby na nich neležela většina tíhy zodpovědnosti za běh rodiny. Mimo praktické podpory, kterou jsem zmiňovala nyní hovoří ženy hlavně o podpoře psychické. Řeč je tedy především o jakési jistotě, pocitu bezpečí, vědomí, že za nimi jejich otec nebo partner stojí, a že se na něj mohou obrátit. Bez ohledu na to, o jaký typ podpory jde, jde pro ženu o důležitý ukazatel dobrého otce.

Lucie: „... podpora rodiny, podpora partnerky. Určitě je to i v té podpoře, protože vždycky ten chlap byl ten, který by se měl zastat té své ženy.“

Julie: „... potřebuju vopečovat sama sebe, že prostě nechci být jako v roli, že nechci jako to nést všechno sama. Jo, že určitě je v tom i náký moje jako nastavení právě těch hranic.“

- **Vyrovnanost**

Respondentky by si přály, aby došlo k větší vyrovnanosti mezi tím, co musí v rodinných záležitostech zvládat matka a co otec. Toto společné podtéma se objevilo u čtyř žen, které mají pocit, že žena je na rodinné záležitosti stále ještě tak trochu sama. Nejzřetelněji je tato touha vidět u Heleny a Barbory.

Helena: „... já chodím do práce, on chodí do práce. Tím pádem je potřeba rozdělit si půlku těch věcí navíc. V tom bych já spatřovala takovej ten ideál jo, aby to celý nepadalo jenom na tu matku. ..., že ta společnost by měla dát ... vytvořit nákej model, že tě otcům se jako trošku uleví, tím pádem i těm matkám. A vlastně tím, jak eště dneska pořád víceméně platí takový ... taková ta role tý matky, že jakoby všechno zařizuje, zajišťuje, nakupuje, vaří a tak dál, tak to si myslím, že je jakoby ta přítěž. Jo, protože pak když začne chodit do práce, tak vlastně dobrý, ale jí vlastně k tý práci eště zůstane to všechno kolem.“

Z výpovědi Heleny je patrné, že by potřebovala nějaké systémové řešení, které by uvolnilo mužům ruce. Stejně o tom mluví také Barbora a zmiňuje nastavení státu, nebo Simona, která dává za příklad ženy, které více pronikly do pracovního prostředí, což je cesta, kterou by obráceným směrem mohli absolvovat muži.

8. 2. 7 Porovnání odpovědí na vybrané otázky z rozhovoru

V následujících tabulkách je uveden přehled nejčastějších odpovědí na několik vybraných otázek, které byly respondentkám položeny při rozhovoru (spojení slova otec, ideální otec, výhody a nevýhody otcovské role, vliv ženy). I zde lze nalézt spojitosti napříč jejich zkušenostmi, což pomáhá ještě více dotvořit obrázek ženské zkušenosti s otcovskou rolí. Opět uvídám spojitosti, které se objevily alespoň u jedné třetiny žen. Pod tabulkou se nachází stručný popis spojitostí a také příklady dalších odpovědí respondentek.

- **Co Vás napadne, když se řekne otec?**

Respondentky si nejčastěji spojily slovo otec s postavou svého vlastního otce. Hned za ním nejčastěji jmenovaly nutnost zajištění rodiny, a také to, že otec je součástí rodinného celku a zastupuje v něm mužský element.

Tab. 9: Spojitosti v asociaci se slovem otec

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Vlastní otec (5)	-	✓	✓	✓	-	-	✓	-	✓
Zajištění rodiny (4)	✓	-	-	-	✓	✓	-	✓	-
Součást rodiny, ploditel (3)	-	-	✓	-	✓	-	-	✓	-

Vlastního partnera si se slovem otec spojila pouze jedna respondentka (Julie), přičemž například dvě respondentky (Karolína a Anna) naopak dodávaly, že svého partnera si ve spojení se slovem otce nevybaví, protože není jejich vlastním otcem. Mimo toho se také dvakrát objevilo spojení s oporou a podporou ženy i celé rodiny (Lucie a Tereza), nebo také s láskou a tělesným kontaktem (Denisa a Anna).

- **Jak vypadá podle Vás ideální otec?**

Čtyři respondentky si myslí, že ideální otec neexistuje. Tři z nich však následně dodávají, že je to takový otec, který si udělá čas pro svou rodinu. Třetina žen se shodla na tom, že ideálním otcem je jejich partner, a že je to takový člověk, který umí naslouchat.

Tab. 10: Spojitosti v představě ideálního otce

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Neexistuje (4)	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	-
Partner (3)	-	✓	✓	-	✓	-	-	-	-
Čas pro rodinu (4)	✓	-	✓	✓	-	✓	-	-	-
Naslouchání (3)	-	-	-	✓	✓	-	-	-	✓

Pouze jedna respondentka (Anna) si myslí, že ideální otec má dobrou práci a měl by dokázat rodinu uživit. Dále by měl mít charisma a umět zastat matku. Podle Heleny by měl mít ideální otec také zdravý rozum a měl by přispět k vyrovnanosti rodičovských rolí. U Lucie se vyskytl názor, že ideální otec by se předně neměl stydět za to, že otcem je. Vlastního otce označila za ideálního také pouze jedna respondentka (Denisa).

- **V čem to mají podle vás otcové jednoduché a v čem složité?**

Otcové vedou podle žen svobodnější život, protože nejsou tolik vázáni k dítěti. Díky tomu se méně dostávají do nepříjemných situací a místo povinností zajišťují spíše zábavu.

Tab. 11: Spojitosti ve vnímaných výhodách otcovské role

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Svoboda, čistší hlava (5)	-	✓	✓	-	-	-	✓	✓	✓
Více zábavy s dítětem (3)	-	-	✓	✓	-	✓	-	-	-

Mezi další otcovské (resp. mužské) výhody patří také absence těhotenství a porodu, což zmínily dvě ženy (Barbora a Denisa).

Za jedinou otcovskou nevýhodu, která byla identifikována jako společná pro zkušenost více než jedné třetiny žen bylo označeno uživení rodiny. Tato jedna nevýhoda je však vnímána jako velice silná. V dalších dvou případech uvedly respondentky nutnost popasovat se s otcovskou rolí (Lucie a Simona). V jednom případě byl zmíněn také méně úzký vztah s dětmi v důsledku čehož mají otcové stíženou cestu ke svým dětem (Tereza). Absenci nevýhod otcovské role zasazuje do své zkušenosti Karolína.

- **Máte Vy jako žena nějaký vliv na otcovskou roli?**

Dvě třetiny žen se shodly na tom, že podobu otcovské role ovlivňují svými požadavky, které na otce mají. Pět žen používá k ovlivnění otcovské role také otevřenou komunikaci, která je podle nich zásadní i pro podobu partnerské komunikace a pro celkové rodinné fungování. Čtyři ženy dávají partnerovi prostor pro otcovství, třetina respondentek využívá pochvaly a třetina respondentek klade důraz na svobodu otce, který potřebuje čas také sám pro sebe. Respondentky hovoří pouze o vlivu na otcovskou roli svého partnera.

Tab. 12: Spojitosti ve vlivu žen

	B	T	K	J	S	L	D	H	A
Požadavky a řízení (6)	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
Otevřená komunikace (5)	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	-	-
Prostor pro otcovství (4)	-	-	✓	✓	✓	✓	-	-	-
Pochvaly (3)	✓	-	✓	✓	-	-	-	-	-
Svoboda (3)	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓

Na těchto strategiích se v podstatě shodují a pouze dvě z nich používají odlišné strategie. Barbora na svého partnera působí skrze kuchyň a pečení a Helena skrze udávání rad.

8.4 Odpovědi na výzkumné otázky

- **HVO: Jakou zkušenost mají ženy, které se již staly matkami, s otcovskou rolí?**

Z analýzy získaných výzkumných dat vyplývá, že postava otce je pro ženy důležitou postavou jejich života, která v nich vzbuzuje výrazné emoce. Tyto emoce se během sdílení zkušenosti s otcovskou rolí vynořují a dotváří atmosféru kolem ženiny zkušenosti. Ženy považují za podstatné zejména to, že otcové mají stále hlavní zodpovědnost za zajištění rodiny, což je podle nich jedinou nevýhodou, kterou otcové mají. Co se týče výhod, které s sebou otcovská role nese, vnímají ji ženy ve větší svobodě otců. Protože nejsou na rodinu tolik navázáni, mají více času na aktivity mimo ni. Mimo toho jsou otcové v jejich očích spíše zdrojem zábavy než povinností, což do jejich života nepřináší tolik negativních situací týkajících se výchovy. V ženské zkušenosti má také významné místo podpora, kterou od otcovské postavy očekávají, přičemž nemluví pouze o podpoře finanční, která se pojí s živitelskou rolí, ale také o podpoře citové a o podpoře týkající se praktických záležitostí. Ženy vnímají, že otcové se v rodinných záležitostech angažují čím dál více, což na ně klade ale větší nároky ohledně sladování oblasti práce a rodiny. Ženy mají zkušenost také s tím, že u otců stoupá míra, v jaké mohou uplatňovat svou vlastní vůli. I přes tento posun je dle nich patrný tlak společnosti, který nezeslábl, ale pouze změnil svou podobu.

Nejčastěji uváděnou první myšlenkou, která se v ženině zkušenosti objeví při spojení se slovem otec je právě postava vlastního otce a zodpovědnost otce za zajištění rodiny. Ideálního otce nehledají, hovoří spíše o dobrém otci, který se vyznačuje skladbou svých priorit, na jejichž vrcholu stojí rodina. Ze své vlastní zkušenosti také odvozují, že v rodině je zapotřebí autoritativní přístup. Co však dle nich místo v rodině mít nemá, je jeho spojení s choleričností a agresí vůči ostatním členům rodiny. Za podstatné ve své zkušenosti ženy považují také otcovské city, které ukazují na povahu vztahu mezi otci a jejich dětmi. Pokud byly ženám otcovské city projevovány, opěvují je a pokud jim projevovány nebyly, hovoří o zklamání, které plynulo z nedostatku otcovských citů nebo nevhodného způsobu jejich vyjadřování. Ve svých zkušenostech ženy boří mnohé mýty spojené s otcovskou rolí, které dle nich ilustrují názory předchozí generace. Někdy však i ony samy mýty vytvářejí, aniž by si toho byly vědomy. Velmi často se při sdílení zkušenosti s otcovskou rolí vracejí ve vzpomínkách do své původní rodiny a vybavují si záblesky z dětství. Při popisování své zkušenosti s otcovskou rolí jsou velmi konkrétní a dávají důraz na příklady ze života. Otcovská role jejich otce se poté protíná s rolí prarodiče, která pak podle žen slouží jako druhá šance pro vynoření otcovských citů.

- **DVO1: Jaký pohled mají tyto ženy na vlivy působící na jejich zkušenost s otcovskou rolí?**

Za jeden z nejvýznamnějších vlivů, který působil a stále působí na zkušenost žen s otcovskou rolí je pokládána původní rodina a z ní přejaté vzorce chování. Tento vliv pokládají ženy za těžko ovlivnitelný, ale i přesto se o jeho změnu, pokud mají potřebu, snaží. Za další významný vliv považují ženy společenské změny týkající se rodiny a otcovské role. Ty vnímají rozporuplně, protože na jednu stranu dostávají otcové více pozornosti a získávají více práv, ale na straně druhé jsou do využívání svých práv mnohdy tlačeny, nebo nemají k jejich využití příležitost s ohledem na tíhu živitelské role. V této souvislosti dochází ke generačnímu střetu, kterého jsou ony samy účastny. Svou stranu barikády vnímají jako tu správnou, protože mohou vidět otcovskou roli v jiném světle skrze porovnání dvou odlišných generací otců.

Na jejich zkušenost působí také plynutí času a změny přicházející vlivem stáří. Ty vnímají jak u své osoby, tak u obou otcovských postav svého života. Velmi často srovnávají svou zkušenost s otcovskou rolí před nějakou konkrétní událostí a po této události. Jejich zkušenost se mění buď změnou jejich vlastního pohledu, která plyne z toho, jak ony samy stárnou, nebo jak dochází k jejich osobnostnímu rozvoji, nebo také z přímé změny chování a přístupu k rodině u vlastního otce nebo partnera jako otce. V tomto ohledu jsou významným činitelem děti respondentek, protože jejich příchodem na svět došlo dle žen k pozitivním změnám i ve vztahu otec-dcera. Pokud byl tento vztah již předtím hodnocen jako pozitivní, je pak v tomto směru ještě více posílen. Významným činitelem v utváření jejich zkušenosti bylo také srovnávání s otcem vrstevníků, a to zejména v dětství a dospívání, přičemž své otce pokládají ve srovnání s jinými otci za mnohem přísnější. Ač některé otce svým vrstevníkům záviděly, uvědomují si smysl, jaký měla tato příinnost pro jejich život a zkušenost s otcovskou rolí. Tyto dopady vidí nejen ve vzpomínkách na dětství, ale také v současném životě, pokud některé své vrstevníky potkávají.

- **DVO2: Jak vnímají ženy tyto ženy svůj vlastní vliv na otcovskou roli?**

Ženy vnímají, že jako zástupkyně současné generace mají výrazně větší vliv na otcovskou roli, než měla generace předchozí, přičemž svůj vliv označují jako cílený. Ženy mají za to, že na současné podobě otcovské role mají velkou zásluhu, protože nepřijímají obecně platné normy rodinného fungování od předchozí generace, ale tvoří si samy svůj model podle toho, jak to vyhovuje jim samotným. Jejich zkušenost s otcovskou rolí

z dětství v tom sehrává významnou roli, protože funguje buď jako model hodný následování, nebo jako model, kterému se ženy chtějí naopak vyhnout. U otců pozorují mnohem větší angažovanost v rodinném životě, což je dle nich důsledkem toho, že si jako ženy říkají o podporu a o vyrovnanost rolí tak, aby v rodině docházelo ke spravedlivějšímu rozdělení činností a k bližšímu vztahu mezi otcem a dětmi. Ženy dále vnímají, že jejich vliv na otcovskou roli je pozitivní, a že muži jsou navíc změnám přístupnější. Tuto mužskou přístupnost a nárůst ženských požadavků vidí jako navzájem se ovlivňující jevy, které jsou typické právě pro jejich generaci. Mimo požadavků mají dobrou zkušenost také s otevřeným způsobem komunikace. K tomu se navíc snaží dávat otcům prostor, kterým myslí dát otcovi možnost zapojit se do rodiny a nebránit mu v této angažovanosti, a zároveň mu poskytnout volnost, kterou i vysoce angažovaný muž potřebuje. Přes svůj vliv na otcovskou roli si uvědomují, že nejsou všemocné, a že některé oblasti nestačí ovlivňovat pouze skrze ženy. Toto poselství by rády předaly dalším generacím, kterým chtějí ukázat, že matka nemusí být v rodinných záležitostech osamocena, protože má vedle sebe partnera, se kterým se může vzájemně podporovat.

9 DISKUZE

Lidská zkušenost se vyznačuje velkou dávkou individuality, navzdory které můžeme při hlubším pohledu do jednotlivých zkušeností nalézt určité podobnosti. Jinak tomu nebylo ani ve výzkumu této diplomové práce, jejímiž ambicemi bylo získat vzhled do zkušenosti žen s otcovskou rolí za účelem rozšíření úhlu pohledu na tuto roli. Definovány byly také dílčí cíle, které vyjadřují zájem o pohled žen na vlivy působící na jejich zkušenost s otcovskou rolí včetně vnímání svého vlastního vlivu. Do účasti na výzkumu byly vybrány pouze ženy, které se již staly matkami, a to za účelem možnosti porovnání zkušenosti se dvěma otcovskými postavami (vlastní otec ženy a partner ženy jako otec jejich společných dětí), což mohlo bezesporu ovlivnit výsledky tohoto výzkumu. Domnívám se totiž, že zkušenost matek a zkušenost bezdětných žen s otcovskou rolí se bude lišit. Toto tvrzení se zakládá na názoru žen zapojených do tohoto výzkumu, které vnímají, že se jejich zkušenost s otcovskou rolí postupem času mění. Za důležitý přelom přitom považují mateřství, které jejich zkušenost s otcovskou (resp. rodičovskou) rolí posunulo na jinou úroveň. Tuto proměnu ilustrovala také jistota jednotlivých žen, s jakou o otcovské roli a své zkušenosti s ní hovořily. Z mého pohledu projevovaly mladší respondentky a zároveň matky mladších dětí v mnohem větší míře obavy z toho, zda budou umět odpovídat na otázky týkající se otcovství.

Do výzkumu se zapojilo devět žen. Barbora, jejíž zkušenost s otcovstvím je na startu, Tereza mluvící o vzestupech a pádech, Karolína představující dva břehy otcovství, Julie pojednávající o doteku s otcem, Simona zažívající kolotoč pocitů, Lucie se svou ztracenou a znovunalezenou podporou, Denisa, v jejichž očích si dcery berou své otce, Helena s názorem, že tradice se daly na ústup, a nakonec Anna dělící se o svou zkušenost na počest svého tatínka. Za pomoci metody interpretativní fenomenologické analýzy se pak tyto individuální zkušenosti prostřednictvím osoby výzkumníka propojily, díky čemuž bylo identifikováno šest společných témat reprezentujících zkušenost žen s otcovskou rolí. Jsou jimi: Generační střet, Tlak společnosti, Stopy původní rodiny, Projevy citů, Tok času a (Bez)Mocná žena.

Výsledky a jejich platnost

Nejprve bych chtěla říci, že vzhledem ke zvoleným metodám a velikosti výzkumného vzorku nelze výše uvedená společná témata (stejně jako ostatní výsledky) považovat za obecně platná a reprezentující zkušenost všech žen v populaci, což nebylo ani cílem tohoto výzkumu, který je spíše sondou do ne zcela probádané oblasti. Stejná situace

se týká také platnosti výsledků napříč časem, protože v důsledku vyvíjející se zkušenosti nelze pokládat její podobu za univerzálně platnou v průběhu času, což naznačují právě i samotné respondentky. Práce tedy předkládá sdílenou zkušenost v konkrétním čase a v konkrétním kontextu. A nyní k jednotlivým aspektům ženské zkušenosti.

V první řadě se ženy domnívají, že jsou účastnicemi *generačního střetu*. Dalo by se říci, že každá generace může sama sebe pokládat za revoluční, což může vyvolat dojem, že ženy tuto svou zkušenost s probíhajícím generačním střetem přeceňují. Jeho existenci však potvrzují například také výsledky sociologického výzkumu Podoby otcovství v ČR, podle kterých je možné současné období označit za období přechodu od tradičního k modernímu otcovství (Friedleanderová, 2010). Na to, že se otcové současné generace ocitají na přelomu ukazuje skutečnost, že ač otcové přijímají některé aspekty moderního otcovství, stále ještě v podstatné míře uplatňují aspekty také z tradičního modelu, přičemž moderní otcovství reprezentují aktivní otcové, kteří pochází z mladší generace, mají vyšší stupeň vzdělání, jsou častěji přítomni u porodu svých dětí, uplatňují liberální styl výchovy a pochází z větších měst, a naopak tradiční otcovství reprezentují méně aktivní otcové, pocházející ze starší věkové kategorie, mající nižší stupeň vzdělání, kteří se méně účastní porodu svých dětí, uplatňují přísnější výchovný styl a pochází z menších měst a vesnic. Fafejta (2012) tvrdí, že pro reformu takové silné sociální instituce, jakou otcovská role bezesporu, je zapotřebí nejen odvahy sociálních aktérů a času, ale také změn ve společnosti, které mohou tuto reformu podpořit.

Zdá se tedy, že dnešní otcové se vlivem generačního střetu dvou modelů ocitli na rozhraní. Takováto situace může vyvolávat krizi mužství (potažmo otcovství), o které pojednává mnoho autorů (Badinter, 2005; Baskerville, 2004; Zimbardo & Coulombová, 2016; Zoja, 2017). S tímto názorem se ztotožňují také američtí rodiče. Názor, že současní otcové jsou v krizi zastává podle Glenna a Whitehead (2009) celkem 93 % matek (n = 1553). Co se týče otců (n = 819), ti se v tomto ohledu vyjádřili též pozitivně, a to v celkem 91 % procentech (Glenn & Popenoe, 2006). Velkému zájmu se toto téma těší také v oblasti vysokoškolských kvalifikačních prací, kdy poslední takovou práci do sbírky přispěla Svobodová (2017), jež se na tuto krizi dívá v souvislosti s absencí otce, sociálními sítěmi a pornografickým průmyslem. Zde vnímám zásadní rozdíl mezi laděním výše zmiňovaných pramenů a mezi výsledky mnou předkládaného výzkumu, protože respondentky hovoří o tomto přerodu otcovství v pozitivním slova smyslu, načež se generační střet snaží využít ve prospěch všech zúčastněných. Nutno dodat, že přímá otázka ohledně krize otcovství nebyla ženám položena a pokud by položena byla, mohlo by to

mnohé změnit. Žádná z respondentek nemluvila o krizi ani spontánně, ale zdůrazňováno bylo nelehké postavení otců ve společnosti. Pokud tedy budeme generační střet v našem případě pokládat za reprezentanta této krize, najdeme pozitivní náhled žen. Dalo by se to vyložit také tak, že respondentky toto období nemusí vnímat jak krizi samotnou, ale jako období jejího řešení, ve kterém vidí příležitost, jak vrátit otce zpět k dětem. Některé respondentky totiž zmiňovaly, že své požadavky na otce berou také jako vklad do budoucích generací. Smysluplnost této snahy lze najít například v tvrzení, že synové, kteří vidí, že se jejich otcové zapojují do domácích prací a do každodenní péče o děti, budou s větší pravděpodobností do stejných činností také zapojeni a budou v tomto ohledu akceptovat rovnost pohlaví (Levtov et al., 2005). Respondentky si uvědomují, že rodina a rozdělení rolí v ní je pro děti vzorem, na což klade důraz mnoho autorů věnující se otcovské roli (Bakalář, 2002; Biddulph, 2007; Johson, 2013; Zimbardo & Coulombová, 2016; Zoja, 2017). V rámci tématu generačního střetu dochází také k boření některých mýtů spojených s otcovskou rolí. Navzdory tomu však ženy nevědomě vytvářejí náhradní mýty, které jsou často obměnou mýtů původních. Zdá se, že i ženy čeká mnoho práce při formování sociální insituce otcovství, na což narážela již před mnoha lety Whitehead (1996), která vidí budoucnost otcovství ve spolupráci otců s matkami.

S generačním střetem souvisí také **tlak společnosti**, který je dle žen na otce nepřiměřeně vyvíjen a činí je nesvobodnými v uchopování své role. U nás na to upozorňuje Fafejta (2016), jehož slova v podstatě respondentky potvrzují, když tvrdí, že společnosti již nestačí, aby se otec angažoval v rodině pouze jako živitel. Otcovství se tak dle jeho názoru dostává do schizmatu, které může způsobit to, že otec nezvládne dostát ani jedné ze svých rolí. Ženy si tento tlak uvědomují, ale připadají si vůči jeho působení bezmocné a otce stále vnímají spíše jako živitele, což je podtéma, které se objevilo u všech respondentek. Tomu odpovídá i zjištění Friedleanderové (2010), přičemž živitelskou dimenzi označuje za klíčovou také Dudová (2008). Podle ní je tato tradiční dimenze otcovství stále pokládána za samozřejmost, o čemž pojednává také Nielsen (2012). I v tématu týkajícího se tlaku společnosti můžeme nalézt odkazy na generační rozdíly, protože se ukazuje, že otcové, kteří zastávají tradiční pojetí své role mají tendenci trávit v zaměstnání více hodin na úkor času stráveného s rodinou (Huffman, Olson, O' Gara & King, 2014). Friedleanderová (2012) poukazuje na vnější bariéry vyšší míry zapojení otce v rodině, které jim staví do cesty stát a zaměstnavatelé, což koresponduje s názorem žen z našeho výzkumu. Je však na místě říci, že otcové jsou v našich podmínkách s přístupem zaměstnavatele spíše spokojeni (nespokojenost uvedlo pouze 12 % otců) a jsou

pasivní ve využívání otcovských benefitů, pokud je firmy vůbec nabízejí (Friedleanderová, 2010). Novější údaje z našeho prostředí přinesl panelový výzkum Sociologického ústavu AV ČR (2016), který se dotazoval občanů České republiky (n = 8205) starších 18 let na to, co je pro ně důležité při výběru zaměstnání. Na druhé příčce se umístila právě možnost sladit práci a rodinu, se kterou souhlasilo 62 % respondentů bez ohledu na pohlaví. Při pohledu na rozdíly mezi pohlavími dojdeme k výsledku, že u žen se usadilo sladění práce a rodiny na druhém místě (70 % žen) hned po jistotě zaměstnání, zatímco u mužů dostalo sladění třetí příčku (53 % mužů) po volbě jistoty zaměstnání a dobrého finančního ohodnocení. Tento výzkum však nelze plně porovnat s výzkumem Friedleanderové (2010), protože do výzkumu nebyli zahrnuti pouze otcové a potenciální otcové. Na podporu otců v této oblasti upozorňují i Behson a Robbins (2016), kteří dávají konkrétní doporučení pro změny ve veřejné politice a u zaměstnavatelů, na jejichž nutnost upozorňují právě i respondentky z našeho výzkumu. Ještě bych ráda uvedla výsledky výzkumu, který v sobě zahrnuje data od 7692 pracujících otců z celkem 48 zemí, který přinesl zjištění, že otcové vnímají vliv své práce na sladění rodiny ve stejně vysoké míře jako matky (Hill, Hawkins, Mårtinson & Ferris, 2003). Z pohledu respondentek i výše citovaných výzkumů je patrná naléhavost věnovat této oblasti více pozornosti. Zároveň bych chtěla upozornit, že respondentky mohou v tomto ohledu budovat mýtus, když tvrdí, že otcové jsou v jistém ohledu oproti ženám svobodnější, protože mají možnost zorganizovat si čas dle sebe díky tomu, že nemají primární zodpovědnost za děti. Na tento mýtus naráží Nielsen (2012), která stejně jako výše citované výzkumy dokládá, že i muži mají starosti se sladěním svého času, který budou věnovat práci, rodině a také svému volnému času, o čemž se tyto výzkumy většinou nezmiňují. Vystává tedy otázka: Otcové snad netouží po volném čase?

Co se týče třetího společného tématu s názvem *Stopy původní rodiny*, není nutné o něm dle mého názoru dlouze diskutovat. O vlivu původní rodiny toho bylo napsáno mnoho a to, že se téma ve zkušenosti žen objevilo pro mě nebylo překvapujícím zjištěním zvláště, ptám-li se na zkušenost s otcovskou rolí a na postavu vlastního otce. Tomuto vlivu (zejména vlivu otce na dceru) se věnuji podrobně v teoretické části této práce a zde zdůrazním jen některá zajímavá dílčí zjištění. Mezi ně počítám například to, že ač si vůči vlivu původní rodiny připadají ženy bezmocné, snaží se ho buď posílit (pokud jim nastavení v rodině vyhovovalo), nebo proti němu bojovat (pokud byly s nastavením v rodině nespokojené). Ženy se přitom zaměřily zejména na výchovné působení svého otce, kdy sdílely svou zkušenost s autoritativním přístupem. K repertoáru otcovské autority se vyjadřuje Dudová (2008), jež pokládá tento repertoár za tradiční přesto, že dochází k jeho

oslabování. Friedleanderová (2010) upozorňuje, že tento přerod, který může mít vliv na oslabování autoritativní role u otců je možné vidět i na výsledcích již několikrát citovaného výzkumu. Otcové se v rámci něj nedokázali shodnout na to, zda byl měl být otec v rodině autoritou, nebo partnerem a kamarádem pro dítě. U respondentek našeho výzkumu bylo pro spokojenost či nespokojenost s tímto typem výchovy klíčové spojení s cholericností a agresí. Pokud byl otec přísný, ale milující, hodnotí ženy jeho přísnost pozitivně a hovoří o potřebném nastavování hranic. V momentě, kdy se otcova přísnost spojila s cholericností a agresí, a s absencí projevů otcovských citů, bylo hodnocení žen opačné. Toto jejich hodnocení je v souladu s některými poznatky týkající se požadovaného ideálu otce. Nenalezneme zde požadavek na autoritativní přístup ve formě agrese, ale můžeme nalézt požadavky na autoritativní přístup ve formě přísnosti, pevnosti a stanovování hranic dětem (Floyd & Morman, 2006; Leták, 2011; Rosenberg & Wilcox, 2006). Ve třech případech reagovaly ženy na otcovskou agresi dokonce obranou své matky, která otcovo chování mlčky snášela. Tímto tzv. převrácením rolí se zabývají ve své studii Mayselless, Bartholomew, Henderson a Trinke (2004). Podle nich může převrácení rolí nastat nejčastěji v rodinách, kde je narušena rovnováha hranic mezi rolemi rodičů a dětí. Nejčastěji se tak děje v krizových situacích, jako je například rozvod rodičů, domácí násilí nebo vážné onemocnění jednoho z rodičů. Obranu matky lze v tomto případě za převrácení rolí považovat, protože dítě je stavěno do její pozice z důvodu její neschopnosti adekvátně reagovat. Ženy jsou navíc k tomuto převrácení rolí náchylnější než muži s tím, že mnohem častěji dojde k převrácení jejich rolí ve vztahu k matce (Mayselless et al., 2004).

Dalším tématem, na které bych se ráda v diskuzi zaměřila jsou *otcovské city*. Všechny ženy z výzkumného vzorku je pokládají za podstatné, touží po nich a pokud cítí, že jim otcovská láska nebyla projevoována přímou cestou (např. fyzický kontakt, objetí, povzbuzení), hledají ji v jiných situacích (např. mnoho času stráveného v zaměstnání kvůli finančnímu a materiálnímu zajištění rodiny, věnování praktických materiálních darů, společné pracovní aktivity, ochrana skrze pevnou výchovu apod.). Zdá se, že city jsou ve spojení s otcovskou rolí pro ženy důležité, což potvrzuje mnoho autorů zabývajících se vztahem mezi otcem a dcerou (Biller, 1994; Johnson, 2013; Leman, 2008; Preuschhoff, 2007; Nielsen, 2012). Důraz přitom kladou hlavně na zdravou fyzickou náklonnost (Johnson, 2013; Wright, 1998). V našem výzkumném vzorku však o této zdravé fyzické náklonnosti nemluvila žádná z žen. Nutno říci, že na otcovské city kladou důraz i samotní otcové, kteří díky tomu mohou hodnotit své působení v rodině méně pozitivně, než ho vidí jejich partnerky (Fuhrmans et al., 2004). Autoři tento rozdíl

v mužském a ženském hodnocení vysvětlují rozdílnými koncepty otcovské role, přičemž muži byli v rámci tohoto výzkumu zaměřeni kvalitativně (na budování a udržení vztahu s dítětem) a ženy kvantitativně (na množství stráveného času s dítětem). Tyto koncepty nejen, že se liší napříč pohlavími, ale dokonce se mění v běhu času, na což upozornila studie, jejímiž autory jsou Banchevsky a Park (2016). Studie se zaměřila na porovnání toho, jak vypadá typický otec a jak vypadá typická matka v běhu času od roku 1950 do roku 2050 (šlo tedy o výzkum stereotypů ve vnímání sociálních rolí). Výsledky ukázaly, že otcovské roli je postupem času přisuzováno čím dál více typicky mateřských vlastností, zatímco těch otcovských ubývá. U matky je tato tendence opačná (otcovské vlastni ji přibývají), ale přitom neztrácí nic ze své mateřskosti. To koresponduje s vnímáním respondentek z našeho výzkumu, které mají zkušenost s pečujícími otci a vnímají tento model jako běžný, a dokonce žádaný oproti generaci svých rodičů či prarodičů. K touze dcer po otcovských citech došla také Nielsen (2006), která identifikovala, že sblížení otců a dcer může bránit matka, která nechce přijít o své výjimečné postavení ve vztahu k dceři. Důležitost otcovských citů pro dcery se objevila také ve výzkumu Bradáčové (2016), kde respondentky popisovaly specifické způsoby projevů otcovské lásky (zejména společné aktivity). V rámci našeho výzkumu bylo také zjištěno, že ženy vnímají city svého otce směrem k jeho vnoučatům jako neprojevené otcovské city, a vnoučata tedy jako druhou šanci pro jejich projevení. Přesto, že dochází ke změně jeho role, pro ženy zůstává i nadále otcem s otcovskými city. Zdá se tedy, že obě strany o blízkost a vyjadřování citů stojí, což považují za pozitivní zjištění.

Ve zkušenosti žen se také objevilo ve spojení s otcovskou rolí hledisko věku, a to v rámci tématu *Tok času*. Jak muž stárne, mění se vlivem jeho získaných zkušeností přístup k životu, a tím pádem i k otcovství stejně, jako se může měnit jeho povaha (některé rysy slábnou, některé se dle žen naopak zesilují). Objevují se názory, že vlivem věku angažovanost otců slábne, zatímco mladí otcové jsou na vrcholu své angažovanosti. Když se však podíváme na rostoucí trend odkládání založení rodiny do pozdějšího věku a na reprodukční plány mužů, kterým se věnovaly Kyzlinková a Šťastná (2016), znamenalo by to, že angažovanost otců by tedy měla obecně v populaci spíše klesat, což se zdá se neděje. V tomto ohledu přinesli zajímavou studii Belsky, Hancox, Sligo a Poulton (2012), kteří se snažili zjistit, zda věk rodičů ovlivňuje jejich rodičovské působení. Pracovali se společenským předpokladem, že pokud je mezi vlastním dětstvím a následným rodičovstvím delší časový úsek, nepřenášíme si do něj tzv. dědictví mezigeneračního přenosu. To by znamenalo, že čím je rodič starší, tím méně vlivu svého vlastního dětství

a předchozí generace přenáší i do výchovy svých vlastní dětí. Tento předpoklad se však nepotvrdil. Věkovými rozdíly v otcovství se zabývaly i některé diplomové práce. Například Ždárková (2015) porovnávala, jak se otcovská role konkrétních mužů vyvíjela v období ranné a střední dospělosti. Otcové dle sebe získali v běhu času větší životní nadhled, otcovské zkušenosti a došlo ke změně jejich hodnot. Dále se také zvýšil čas, který trávili se svými dětmi, což přineslo pevnější citové pouto, ale také více liberálnosti a nedůslednosti. Co se týče jejich otcovství v období ranné dospělosti, to bylo charakterizováno podstatně nižší mírou společně tráveného času (v důsledku velkého pracovního vytížení kvůli zabezpečení rodiny). Mimo toho se otcové označovali v té době také za více přísné, impulzivní a netrpělivé. Podobnou tendenci vykazovali také otcové v práci Žluvové (2013), která se zaměřila na fenomén otcovství po padesátce. Ve své práci došla k paradigmatickému modelu, který ukazuje na to, že se jednalo o otce, kteří zakládali v tomto věku druhé rodiny po rozvodu svého prvního manželství, a ve srovnání s původní rodinou se v péči o dítě nyní angažují mnohem více, což si také náležitě užívají. Tyto výzkumy tak nekorespondují se zkušeností respondentek, které v několika případech tvrdily, že stářím angažovanost otce klesá. Ačkoli ženy vnímají vliv věku často protichůdně, jistých změn si všímají, a proto bych považovala za podnětné zaměřit se na dynamiku těchto změn a jejich možné příčiny.

Respondentky se také shodují, že se pokouší otcovskou roli ovlivňovat svými vlastními silami. Některým se to daří více, některým méně, proto jsem související téma nazvala *(Bez)Mocná žena*. Svůj vliv hodnotí jako záměrný a týká se především otcovské role partnera. Chtějí, aby se zapojil do rodinného života, jak jen je to možné, k čemuž používají různé strategie. Podle výsledků studie Pedersen (2012) žádají ženy otce o pomoc v momentě, kdy jsou přetížené a potřebují ulevit. Domnívám se, že v tom se zkušenost žen z našeho výzkumného vzorku rozchází, protože ty naopak vyžadují pravidelné otcovské zapojení tak, aby vůbec nedocházelo k tomu, že jsou vyčerpané. Jde tedy o jakýsi preventivní postoj, o předcházení situacím, kdy žena musí o pomoc prosit. Samozřejmě se s těmito situacemi setkávají, snaží se je ale eliminovat. Nejrozšířenější strategií, kterou ženy používají je řízení skrze požadavky, návody a harmonogramy. Často čerpají ze své původní rodiny, kterou se buď inspirují, nebo se chtějí fungování, jaké v ní zažily, vyvarovat. Co se týče snahy vyvarovat se některých rodičovských chyb, ty byly nalezeny také v rámci výzkumné studie Cunninghama a Skillingstead (2015), kteří hovořili se studenty o vlivu rozvodu rodičů na jejich přístup k partnerským vztahům. Tito mladí dospělí věří, že jejich rodiče jim předali skrze svůj rozvod vzor, kterému se snaží vyhnout.

Obávají se, že jeho vlivem nemají některé dovednosti či vlastnosti, které by jim pomohly jejich vztahy udržet. Zároveň jsou skeptičtí k celoživotnímu udržení manželství a málo důvěry dávají i ve své vlastní vztahy. Přesto, že naše respondentky, s výjimkou jedné z nich, nepochází z rozvedených manželství, můžeme i u nich pozorovat tendenci vyhnout se vzorům, které hodnotí jako negativní. Mimo řízení otců využívají ženy k ovlivnění otcovské role také otevřenou komunikaci, kterou považují za klíč ke všemu. Často mluví o zvědomování, o partnerském přístupu, o vyrovnanosti a o potřebě podpory. Tomuto tématu se ve své práci věnovala Brožová (2010), které identifikovala čtyři způsoby, jakými ženy ovlivňují roli svých partnerů. Jedním z těchto způsobů byla právě forma a kvalita komunikace ve vztahu, což potvrzuje i zkušenost žen. Ve výzkumném vzorku se navíc neobjevila žena, jejíž zkušenost by zahrnovala nedůvěru v otce a jeho schopnosti. Naopak, všechny ženy měly s otcovským zapojením dobré zkušenosti a toužily, aby jejich rodina fungovala takto nadále, nebo aby se zapojení otce ještě zvyšovalo.

Metodologické otázky

Nyní bych ráda diskutovala některé metodologické otázky tohoto výzkumu. V první řadě jde o stanovená kritéria, která měla zajistit homogenitu výzkumného vzorku. Přesto jsou součástí výzkumného vzorku respondentky, které mohou homogenitu určitým způsobem narušovat. Jedná se například o Lucii, která nevyrostala se svým vlastním otcem po celé své dětství. Takové kritérium totiž nebylo definováno. Další respondentkou, která se odlišuje od ostatních je Anna, která má jako jediná z výzkumného vzorku již plnoletého potomka. Domnívám se, že v jejím případě by pomohlo, kdyby byl výzkumný vzorek větší a výběr probíhal stratifikovaně dle věku tak, aby zajistil účast více takových žen. Další věc, kterou bych chtěla zmínit je volba metody polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ interview je v rámci metody IPA nejvíce používán a mě jako výzkumníkovi tato metoda též velmi vyhovovala. I přesto si však dovedu představit vedení rozhovoru nestrukturovanou formou, kde by byl jeho směr a průběh ovlivněn ve větší míře samotnými respondentkami. Polostrukturovaná varianta však pomohla dát rozhovoru jakýsi řád, díky čemuž bylo možné pak data snadněji a přehledněji analyzovat. Také podmínky některých rozhovorů mohly ovlivnit získané výsledky. Většina rozhovorů probíhala v soukromí a v klidné atmosféře, některé ženy však v době rozhovoru měly na starost své děti, což mohlo ovlivnit jejich pozornost a schopnost soustředit se, nebo ochotu vyjadřovat se před nimi k některým choulostivějším tématům. Vzhledem k tomu, že šlo většinou o menší děti, je tato skutečnost naštěstí spíše nepravděpodobná.

Také bych ráda ve stručnosti diskutovala vliv své vlastní osoby, kterému jsem se věnovala již v reflexi role výzkumníka. I na tomto místě bych chtěla zmínit, že můj věk, rodinný stav a příslušnost k ženskému pohlaví ovlivnili nejen průběh rozhovorů, ale také proces analýzy a interpretace dat. Jinak by zřejmě probíhal rozhovor, který by vedl muž, nebo který by vedla žena, jež je matkou, což by se promítlo také do analýzy a interpretace dat. Z hlediska metody IPA je však výzkumníkův pohled vítaným prvkem, proto neupozorňuji na chybu, ale na přirozené zkreslení, jehož podoba se mění právě s osobou výzkumníka a jeho životní zkušeností. Svou zkušenost s otcovskou rolí hodnotím vesměs jako pozitivní, což se mohlo na výsledcích výzkumu odrazit. Odraz mé zkušenosti se objevil také ve skladbě kapitol teoretické části práce, kde pojednávám o otcovské roli jako o roli komplementární k mateřské. Samozřejmě si uvědomuji, že je to pouze jedna z perspektiv, jak lze na rodičovské role nahlížet. Nutno říci, že respondentky o komplementaritě rodičovských rolí nehovořily, přičemž u otce a matky poukazovaly spíše na biologické rozdíly, než na rozdíly týkající se výchovy a péče o dítě. Z mého pohledu je komplementarita rodičovských rolích přínosná, pokud se oba rodiče rovnocenně zapojují do veškerých činností, kdy každý rodič přináší do této činnosti svůj osobitý vklad (rozdílný přístup ke hře, rozdílný způsob komunikace atd.), z čehož vyplývá, že přínos komplementarity rolí nespatřuji v pouhém stereotypním rozdělení činností mezi matku a otce. Dobře to vystihla respondentka Julie, podle které její syn vidí, že o něj pečují oba dva rodiče, i když každý jinak.

Přínos a dalším směr výzkumu

Přínos této práce spatřuji zejména v rozšíření úhlu pohledu na otcovskou roli, která byla doposud studována převážně z perspektivy otců a dětí. Práce mi také pomohla obohatit můj pohled na otcovskou roli o další cenné zkušenosti, které mohou být použity v rámci práce s klienty. Pro otce může být práce přínosem ve vyjasnění si svého přístupu k dceři, pro matku zase v uvědomnění si svého vlastního vlivu na otcovskou roli a vztah otec-dítě. Skrze tuto práci je také možné poukázat na důležitost projevování otcovských citů, a podpořit tak otce v tom, po čem možná sami touží. U žen vnímám důležitost zaměřit se na jejich zkušenost s otcovskou rolí nejen v momentě, kdy už jsou matkami, ale také v momentě, kdy jsou ještě bezdětné, což může působit jako prevence v oblasti ženského vlivu na podobu otcovské role. V tomto ohledu považuji za podnětné věnovat se ženské zkušenosti s otcovskou rolí nadále, a to třeba právě u žen, které se ještě nestaly matkami, přičemž je možné zaměřit se také na porovnání těchto dvou skupin.

10 ZÁVĚRY

Tato práce nabízí nahlédnutí do zkušenosti devíti žen, kterou mají s otcovskou rolí. Z ryze individuálních střípků jednotlivých zkušeností se vynořila společná témata, která reprezentují ženskou zkušenost a dovolují nám nahlédnout na otcovskou roli z jiné perspektivy, než tomu bylo doposud.

Zkušenost žen s otcovskou rolí v tomto výzkumu vystihují následující zjištění:

- Ženy vnímají, že v souvislosti s otcovskou rolí probíhá generační střet, kterého jsou ony samy účastníkem, kdy bojují proti tradičním názorům a mylným přesvědčením generace svých rodičů či prarodičů.
- Ženy cítí, že na otce je současnou společností vytvářen tlak, který je matoucí. Chce se po nich, aby byli stále hlavními živiteli rodiny, a k tomu se navíc v rodině plně angažovali. Otcové jsou tak v uchopování své role nesvobodní a jedinou svobodu jim podle žen zajišťuje absence primární odpovědnosti za péči o dítě, díky čemuž si mohou uspořádat svůj den tak, jak uznají sami za vhodné. Přesto podle žen uplatňují ve větší míře oproti předchozím generacím svou svobodnou vůli.
- Zkušenost žen s otcovskou rolí je ovlivněna zejména vztahem s vlastním otcem. Tento vztah je silně citově zabarven a je spojen se zážitky z dětství, nebo událostmi z dospívání. Ženy mají zkušenost s autoritativním přístupem ve své rodině, který hodnotí dle toho, zda byl spojen s láskou a podporou, nebo cholericností a agresí.
- Ženy kladou velký důraz na otcovské city. Do jejich zkušenosti patří jak city vyjadřované, tak i ty nevyjadřované a postrádané. Ženy, kterým nebyla láska projevována skrze fyzickou blízkost, hledají projevy otcovské lásky v jiných okamžicích (materiální zabezpečení, společně strávený čas, dary atp.). Vztah svého otce se svými dětmi vnímají jako šanci pro vynoření nevyjádřených otcovských citů přesto, že se změnila otcova role na roli prarodiče. Při sdílení zkušenosti se vynořují i ženské city spojené s postavou otce (radost, obdiv, naděje, dojetí, strach, smutek, zklamání, vztek, rezignace atp.).
- Důležitým hlediskem zkušenosti žen je tok času. Ženy vnímají, že čas mění mnohé (nejen otcovskou roli a její podobu, ale také jejich náhled na ni a výslednou zkušenost). Podstatné změny tedy způsobuje buď věk otce, události, které v životě přicházejí, nebo osobnostní vývoj žen samotných.

- Ženy používají několik strategií pro záměrné ovlivnění otcovské role, zejména otcovské role partnera. Mimo řízení skrze návody a harmonogramy uplatňují také otevřenou komunikaci, pochvaly a poskytování svobody. Otcům a jejich schopnostem důvěřují a dávají jim pro vyjádření jejich otcovství prostor. Snaží se otce podporovat a samy touží po podpoře a vyrovnanosti v rozdělení činností v rodině a domácnosti.
- Ženy nehovoří o ideálním otci, ten dle nich neexistuje, nebo znamená pro každého něco jiného. Hovoří však o dobrém otci, který se vyznačuje tím, že má jako hlavní prioritu svou rodinu, které věnuje čas, a které naslouchá.

Na závěr lze tedy shrnout, že pro zkušenost žen s otcovskou rolí stál modelem jejich vlastní otec, který položil základy jejich zkušenosti. Ve stínu tohoto modelu se ženská zkušenost vyvíjí a formuje i nadále, protože ženy se buď jeho modelem inspiroují, nebo se mu snaží naopak vyvarovat. To klade na otcovskou postavu nemalé nároky.

SOUHRN

Předkládaná magisterská diplomová práce se zaměřuje na získání vhledu do zkušenosti žen, které se již staly matkami, s otcovskou rolí. Téma bylo zvoleno s cílem doplnit problematiku otcovské role o další pohled, protože doposud bylo na otcovskou roli nahlíženo převážně z perspektivy otců a dětí.

Teoretická část práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola pojednává o otcovské roli v kontextu rodiny, o proměnách této role a její variabilitě. Druhá kapitola se zaměřuje na některé jevy spojené s otcovskou rolí. Jsou jimi otcovský ideál, otcovská nepřítomnost, mýty spojené s otcovskou rolí a krize otcovství. Třetí kapitola se zaměřuje na fenomény ženství a mužství, dále na specifika vztahu otce a dcery, a na vzájemný vliv těchto dvou osob. Kapitola čtvrtá je spojovacím mostem mezi teoretickou a výzkumnou částí, protože představuje dosavadní výzkumné aktivity na poli této problematiky. Teoretická část staví jak na práci tuzemských, tak zahraničních autorů. Pracuje s konceptem otcovství jako sociální instituce a jejího schizmatu (Fafejta, 2012, 2016), dále mapuje vývoj této role dle Zoji (2017) a poukazuje na důležitost otce v rodině (Corneau, 2007, 2012), přičemž staví na komplementaritě rodičovských rolí. Co se týče otcovského ideálu, mýtů a krize, využívá jak literatury odborné (Nielsen, 2012; Zimbardo & Coloumbová, 2016), tak literatury populárně naučné (Novák, 2009, 2013). V části věnované vztahu otce a dcery je vycházeno z Teorie rodiny jako sociální dělohy Chvály a Trapkové (2009, 2014), kde je pozornost věnována zejména sociálnímu porodu dcery. Důraz je dále kladen na komunikaci ve vztahu otec-dcera (Biddulph, 2013; Johnson, 2013). Část věnující se vlivu žen na otce je zpracována zejména dle Nielsen (2001, 2006, 2012) a pracuje i s fenoménem Gatekeepingu (Allen & Hawkins, 1999). Spojovací kapitola věnovaná výzkumům prezentuje výsledky studie, jež přinesli Glenn a Whitehead (2009), kteří zkoumali hodnocení otcovské role matkami v americké společnosti. Z českého prostředí jsou citovány zejména vysokoškolské kvalifikační práce, a to zejména takové, které jsou zaměřeny na vztah mezi otcem a dcerou, jeho pozitivní aspekty a na vliv ženy na otcovskou roli.

Výzkumná část práce nabízí pohled do zkušenosti devíti žen, které se již staly matkami, s otcovskou rolí. K tomu byla použita metoda Interpretativní fenomenologické analýzy (IPA), která nabízí jak možnost individuální pohledu na žitou zkušenost, tak možnost propojení těchto žitých zkušeností. Pro získání dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Pro výběr výzkumného souboru byla stanovena kritéria

pohlaví, věku a rodinného uspořádání. Respondentem tohoto výzkumu se tak mohla stát pouze žena ve věku 20-45 let, která je matkou minimálně jednoho dítěte, které vychovává se svým partnerem v úplné rodině, přičemž partner ženy je jedinou otcovskou postavou v životě dítěte. Tuto podmínku jediné otcovské postavy musela splňovat také samotná žena v rámci své původní rodiny. K výběru respondentek byla použita metoda sněhové koule. Z každého rozhovoru byl pořízen zvukový záznam, díky jemuž byly jednotlivé rozhovory doslovně přepsány. Za pomoci postupu metody IPA byly přepisy opatřeny nejprve poznámkami, které se pak sdružovaly do témat. Mezi těmi byly následně hledány vazby, které utvořily schéma každé individuální zkušenosti. Vzniklá schémata pak byla opět podrobena analýze, a to za účelem identifikace témat, která spojují jednotlivé zkušenosti. Jsou jimi: Generační střet, Tlak společnosti, Stopy původní rodiny, Projevy citů, Tok času a (Bez)Mocná žena. Výsledky jsou prezentovány jak na úrovni individuálních zkušeností, tak na úrovni těchto společných témat.

Výsledky výzkumu ukazují, že ženská zkušenost s otcovskou rolí je spojena s výraznými emocemi, které plynou zejména ze vztahu s vlastním otcem. Ze své vlastní zkušenosti také odvozují, že v rodině je zapotřebí autoritativní přístup, který však nesmí být spojen s choleričností a agresí. Ženy se velmi často vrací do své původní rodiny a vybavují si záblesky z dětství. Otcovská role jejich otce se poté protíná s rolí prarodiče, která pak podle žen slouží jako druhá šance pro vynoření otcovských citů. Za stále přetrvávající nevýhodu otců považují ženy zodpovědnost otce za zajištění rodiny. Výhodu vidí naopak v jejich větší svobodě. Vnímají také, že otcové se v rodinných záležitostech angažují čím dál více, což na ně klade ale větší nároky ohledně sladění oblasti práce a rodiny. V této souvislosti dochází ke generačnímu střetu, kterého jsou ony samy účastny. Svou stranu barikády vnímají jako tu správnou, protože mohou vidět otcovskou roli skrze porovnání dvou odlišných generací otců. Ideálního otce nehledají a hovoří spíše o dobrém otci, který se vyznačuje skladbou svých priorit, na jejichž vrcholu stojí rodina. Ve svých zkušenostech boří mnohé mýty, někdy je však samy vytvářejí, aniž by si toho byly vědomy. Na jejich zkušenost působí také plynutí času a změny přicházející vlivem stáří. Ty vnímají jak u své osoby, tak u obou otcovských postav svého života. Co se týče svého vlastního vlivu, vnímají ženy samy sebe jako vlivnější, oproti generaci svých matek nebo babiček. Svůj vliv považují za cílený. Jejich zkušenost s otcovskou rolí z dětství v tom sehrává významnou roli, protože funguje buď jako model hodný následování, nebo jako model, kterému se ženy chtějí naopak vyhnout. U otců pozorují mnohem větší angažovanost v rodině, což je dle nich důsledkem toho, že si jako ženy říkají o podporu

a o vyrovnanost rolí. Mimo požadavků mají dobrou zkušenost také s otevřeným způsobem komunikace. Přes svůj vliv na otcovskou roli si uvědomují, že některé oblasti nestačí ovlivňovat pouze skrze je samé. Toto poselství by rády předaly dalším generacím, kterým chtějí ukázat, že matka nemusí být v rodinných záležitostech osamocena, protože má vedle sebe partnera, se kterým se může vzájemně podporovat.

Tato zjištění mají jistá omezení, protože vzhledem ke zvoleným metodám a velikosti vzorku nemohou být považována za univerzální. Jejich omezení spočívá také v časovém kontextu, protože lidská zkušenost není neměnná. Další významnou proměnnou je také role výzkumníka, která má vliv nejen na průběh rozhovorů, ale také na samotnou analýzu a interpretaci dat. Tento jev je však v přístupu IPA vítaným prvkem a stává se tak přirozeným zkreslením. Přínos této práce spatřuji zejména v rozšíření úhlu pohledu na otcovskou roli, která byla doposud studována převážně z perspektivy otců a dětí. Práce mi také pomohla obohatit můj pohled na otcovskou roli o další cenné zkušenosti, které mohou být využitelné při práci s klienty. Práce může pomoci jak otcům ve vyjasnění si svého přístupu k dceři, tak matkám v uvědomnění si svého vlastního vlivu na otcovskou roli a vztah otec-dítě. Za prospěšné považuji také poukázání na důležitost projevení otcovských citů. Dále se doporučuji zaměřit na zkušenost bezdětných žen s otcovskou rolí, což může pomoci k dalšímu rozšíření pohledu, k možnosti porovnání výsledků této práce a jako možná prevence v oblasti ženského vlivu na podobu otcovské role.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- Allen, S. M., Hawkins, A. J. (1999). Maternal gatekeeping: Mothers' beliefs and behavior that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 199-212. 10.2307/353894
- Badinter, E. (2005). *XY. O mužské identitě*. Praha: Paseka.
- Bakalář, E. (2002). *Průvodce otcovstvím aneb Bez otce se nedá dobře žít*. Praha: Vyšehrad.
- Banchefsky, S., Park, B. (2016). The „new father“: Dynamic Stereotypes of Fathers. *Psychology of Men & Masculinity*, 17 (1), 103-107. doi: 10.1037/a0038945
- Baskerville, S. (2004). Is there really a fatherhood crisis? *The Independent Review*, 8 (4), 485–508. Získáno 15. března 2017 z databáze Business Source Complete.
- Behson, S., Robbins, N. (2016). *The effects of involved fatherhood on families, and How fathers can be supported both at the workplace and in the home*. Příspěvek prezentován na setkání Family policies and the 2030 Sustainable Development Agenda, New York. Získáno 3. srpna 2017 z <http://www.un.org/esa/socdev/family/docs/egm16/BehsonRobbins.pdf>
- Belsky, J., Hancox, R. J., Sligo, J., Poulton, R. (2012). Does being an older parent attenuate the intergenerational transmission of parenting? *Developmental Psychology*, 48 (6), 1570-1574. doi: 10.1037/a0027599
- Benjamin, J. (2016). *Pouta lásky: Psychoanalýza, feminismus a problém dominance*. Praha: Portál.
- Biddulph, S. (2007). *Mužství: Jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál.
- Biddulph, S. (2013). *Tajemství výchovy dívek*. Praha: Portál.
- Biller, H. (1994). *The father factor: What you need to know to make a difference*. New York: Pocket Books.
- Bílý, J. (26. 6. 2015). Co si chlapi nepřiznají. *Pátek, Magazín Lidových novin*, 6-12.
- Bradáčová, K. (2016). *Vztah mezi otcem a dcerou z pohledu mladých dospělých dcer*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.

- Brožová, E. (2010). „*Jsi otcem*“. *Vliv partnerek na formování otcovské identity* (Nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.
- Burgess, A. (2004). *Návrat otcovství: Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota.
- Coates, E. E., Batsche, C. & Lucio, R. (2011). Conceptualizing fatherhood: Maternal perceptions of responsible fathering. *Psi Chi Journal of Undergraduate Research*, 16 (3), 134-142. Získáno 10. května 2017 z Academic Search Complete.
- Corneau, G. (2007). *Anatomie lásky: Vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy*. Praha: Portál.
- Corneau, G. (2012). *Chybějící otec, chybující syn: Jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál.
- Cunningham, M., Skillingstead, K. (2015). Narratives of socialization: Perceptions of parental influence after childhood divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*, 56, 137-154. doi: 10.1080/10502556.2014.996043
- Doherty, W. J., Kouneski, E. F., & Erickson, M. F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and Family*, 60 (2), 277-292. doi: 10.2307/353848
- Dudová, R. (2007). Mateřství po partnerském rozchodu. In R., Hastrmanová, Š., *Otcové, matky a porozvodová péče o děti* (41-71). Praha: Sociologický ústav AV ČR. Získáno 6. listopadu 2016 z <http://www.soc.cas.cz/publikace/otcove-matky-porozvodova-pece-o-deti>
- Dudová, R. (2008). *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Ďulíková, L. (2016). *Nedostatečná sociální opora aneb otec jako negativní determinant rodiny*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.
- Fade, S. (2004). Using interpretative phenomenological analysis for public health nutrition and dietetic research: A practical guide. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63, 647–653. doi: 10.1079/PNS2004398
- Fafejta, M. (2012). Deinstitutionalizace otcovství: Posílení nebo úpadek otcovské role? In Švaříčková Slabáková, R., Kohoutová, J., Pavlíčková, R., Hutečka, J., *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti* (241-258). Praha: NLN.

- Fafejta, M. (2016). *Sexualita a sexuální identita: Sociální povaha přirozenosti*. Praha: Portál.
- Fagan, J., Barnett, M. (2003). The relationship between maternal gatekeeping, paternal competence, mothers' attitudes about the father role, and father involvement. *Journal of Family Issues*, 24 (8), 1020-1043. doi: 10.1177/0192513X03256397
- Fagan, J., Cherson, M., Brown, Ch. & Vecere, E. (2015). Pilot study of a program to increase mothers' understanding of dads. *Family Process*, 54, 581-589. doi: 10.1111/famp.12137
- Felgrová, L. (2015). *Pozitivní aspekty vývoje vztahu s nevlastním otcem z pohledu dospělých nevlastních dcer*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.
- Floyd, K., Morman, M. (2006). Good fathering: Father and son perceptions of what it means to be a good father. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 4 (2), 113-136. Získáno 29. července 2017 z http://www.mensstudies.info/OJS/index.php/FATHERING/article/view/248/pdf_64
- Friedleanderová, H. (2010). *Podoby otcovství v ČR – sociologický výzkum*. Praha: Mediaresearch, a.s. Získáno 4. srpna 2017 z <http://www.tatanaplnyuvazek.cz/wp-content/uploads/2013/05/zaverecnazprava-podoby-otcovstvi.pdf>
- Friedleanderová, H. (2012). Zaměstnavatelé a aktivní otcovství. *Hospodářské noviny*. Získáno 3. srpna 2017 z <http://m.ihned.cz/c1-54380170-zamestnavatele-a-aktivni-otcovstvi>
- Fuhrmans, F., Von der Lippe, H. & Fuhrer, U. (2014). Couples' evaluations of fatherhood in different stages of the family cycle. *European Journal of Developmental Psychology*, 11 (2), 242-258. doi: 10.1080/17405629.2013.876402
- Gjuričová, Š., Kubička, J. (2009). *Rodinná terapie: Systematické a narativní přístupy, 2., doplněné a přepracované vydání*. Praha: Grada Publishing.
- Glenn, N., Popenoe, D. (2006). *Pop's culture survey: A national survey of dads' attitudes on fathering*. Získáno 2. prosince 2016 z <http://www.fatherhood.org/pops-culture-survey>
- Glenn, N., Whitehead, B. D. (2009). *Mamma says: A national survey of mothers' attitudes on fathering*. Získáno 2. prosince 2016 z <http://www.fatherhood.org/mama-says-survey>

- Goldberg, W. A., Tan, E. T., Thorsen, K. L. (2009). Trends in academic attention to fathers, 1930-2006. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 7 (2), 159-179. doi: 10.3149/fth.0702.159
- Greene, L., Sharman-Burke, J. (2001). *Životní cesta v zrcadle mýtů: Mytické příběhy jako inspirace pro život*. Praha: Portál.
- Grün, A. (2010). *Jdi svou vlastní cestou: Jak čelit zranění z dětství*. Praha: Paulínky.
- Hartl, P., Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hill, E. J., Hawkins, A. J., Märtinson, V. & Ferris, M. (2003). Studying “working fathers“: Comparing fathers’ and mothers’ work-family conflict, fit, and adaptive strategies in a global high-tech company. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 1 (3), 239-261. doi: 10.3149/fth.0103.239
- Huffman, A. H., Olson, K. J., O’Gara, T. C. J., & King, E. B. (2014). Gender role beliefs and fathers’ work-family conflict. *Journal of Managerial Psychology*, 29(7), 774–793. Získáno 2. srpna 2017 z https://www.researchgate.net/publication/265969317_Gender_role_beliefs_and_fathers%27_work-family_conflict
- Chvála, V., Trapková, L. (2009). *Rodinná terapie psychosomatických poruch: Rodina jako sociální děloha*. Praha: Portál.
- Johnson, R. (2013). *To je moje dcera: Jak otcova láska chrání a posiluje jeho dceru*. Praha: Návrat domů.
- Karsten, H. (2006). *Ženy – muži: Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál.
- Koutná Kostínková, J., Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Řiháček, T., Čermák, I., Hytych, R. (a kol.), *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (9-34). Brno: Masarykova univerzita.
- Kyzlinková, R., Šťastná, A. (2016). Reprodukční plány mladých mužů v ČR. *Demografie*, 58 (2), 111-128. Získáno 4. srpna 2017 z https://www.czso.cz/documents/10180/33199357/clanek+1_kyzlinkova+stastna.pdf/7028d36e-b87f-4382-acee-09878fd24282?version=1.0

- Langmeier, J., Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie, 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada.
- Larkin, M., Thompson, A. (2012). Interpretative phenomenological analysis. In Thompson, A., Harper, D. (eds.), *Qualitative research methods in mental health and psychotherapy: A guide for students and practitioners* (99-116). Získáno 4. března 2017 z http://pure-oai.bham.ac.uk/ws/files/10613882/larkin_m_thomson_a_r_ipa_chp08_methods_no_watermark.pdf
- Leman, K. (2008). *Na otci záleží: Jak otcové ovlivňují své dcery*. Praha: Návrat domů.
- Leták, M. (2011). *Představa ideálního otce v České republice*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Levtov R., Van der Gaag N., Greene M., Kaufman M., Barker G. (2015). *State of the world's fathers: A MenCare advocacy publication*. Washington, DC: Promundo, Rutgers, Save the Children, Sonke Gender Justice and the Men Engage Alliance. Získáno 4. srpna 2017 z https://www.savethechildren.net/sites/default/files/libraries/state-of-the-worlds-fathers_12-june-2015.pdf
- Liga otevřených mužů: Táto, jak na to. (2008). *Desatero zdravého otcovství*. Získáno 8. prosince 2016 z <http://tatojaknato.webnode.cz/desatero/desatero-zdraveho-otcovstvi/>
- Linhart, J., Petrussek, M., Vodáková, A., Maříková, H. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Loucká, P., Chvála, V., Trapková, L. (2014). *Žena a muž v rodině*. Praha: Vyšehrad.
- Matějček, Z. (1989). *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum.
- Matoušková, L. (2012). *Psychologické aspekty vztahu otce a dcery*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Univerzita Karlova v Praze.
- Mayseless, O., Barholomew, K., Henderson, A. & Trinke, S. (2004). I was more her mom than she was mine: Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 53 (1), 78-86. Získáno 29. července 2017 z databáze SocINDEX.
- McBride, B. A., Brown, G. L., Bost, K. K., Shin, N., Vaughn, B. & Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family Relations*, 54 (3), 360-372. Získáno 8. dubna 2017 z Academic Search Complete.

- McMullan, M. (2015). *Every father's daughter: Twenty-four women writers remember their fathers*. Kingston, New York: McPherson & Company.
- Mikulková, M. (2015). *Hlavu vzhůru, rodiče! Na výchovu selským rozumem*. Praha: Grada.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Molton, M. D., Sikes, L. A. (2015). *Matka, Hétera, Amazonka, Médium: Čtyři ženské archetypy*. Praha: Portál.
- Neradová, I. (2013). *Role otce v současné rodině*. (Nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Nešporová, O. (2016). The initial years of motherhood and fatherhood as perceived by expectant parents: The division of care and paid work. *Social Studies*, 4, 9-25. Získáno 4. srpna 2017 z <http://socstudia.fss.muni.cz>
- Nielsen, L. (2001). Fathers and daughters: Why a course for college students? *College Student Journal*, 35, 280-317. Získáno 4. srpna 2017 z databáze Academic Search Complete.
- Nielsen, L. (2006). College daughter's relationships with their fathers: A fifteen year study. *College Student Journal*, 54, 16-30. Získáno 2. července 2017 z <https://users.wfu.edu/nielsen/15%20yr%20article.pdf>
- Nielsen, L. (2012). *Father-daughter relationships: Contemporary research and issues*. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Novák, T. (2009). *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada.
- Novák, T. (2013). *O otcovské roli: Význam otce v rodině*. Praha: Grada.
- Pedersen, D. E. (2012). The good mother, the good father, and the good parent: Gendered definitions of parenting. *Journal of Feminist Family Therapy*, 24, 230-246. doi: 10.1080/08952833.2012.648141
- Pleck, J. H., Hofferth, S. L. (2008). Mother involvement as an influence on father involvement with early adolescents. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 6 (3), 267-286. doi: 10.3149/fth.0603.267

- Poli, O. (2010). *Srdce táty*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Poněšický, J. (2008). *Fenomén ženství a mužství: Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3. dopl. vyd. Praha: Triton.
- Preuschoff, G. (2007). *Výchova dívek*. Praha: Portál.
- Renner, K. (2011). *In search of fatherhood: Stories from women around the world*. Portland: Publish your words.
- Rosenberg, J., Wilcox, W. B. (2006). *The importance of fathers in the healthy development of children: Fathers and their impact on children's well-being*. U.S. Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Získáno 13. března 2017 z <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/fatherhood.pdf>
- Rossi, A. (1968). Transition to parenthood. *Journal of Marriage & Family*, 30 (1), 26-39. Získáno 2. září 2016 z databáze SocINDEX.
- Sedláček, L. (2008). Mýty o otcovství. In Plesková, K., Sedláček, L. (eds.), *Aktivní otcovství (18-24)*. Brno: Nesehnutí.
- Schoppe-Sullivan, S. J., Olsavsky, A. L. (2016). Promoting supportive coparenting relationships to engage fathers: Helping mothers to open the gate and stand back. *International Journal of Birth & Parent Education*, 4 (1), 15-19. Získáno 31. července 2017 z Academic Search Complete.
- Smith, J. A., Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (53-80). London: Sage.
- Smith, J. A. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 1 (1), 39-54. doi: 10.1191/1478088704qp004oa
- Smith J. A., Flowers, P. a Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. Los Angeles, Calif.; London: Sage.
- Sobotková, I. (2012). *Průvodce rodičovstvím*. Břeclav: Adamira.
- Sociologický ústav AV ČR (2016). *Proměny české společnosti*. Získáno 3. srpna 2017 z http://promenyceskespolecnosti.cz/novinky_z_vyzkumu-detail.php?idPol=39

Svobodová, L. (2017). *Prohlubování krize mužské identity: Jak cestu k vyspělé maskulinitě ovlivňuje absence otců, sociální sítě a pornografický průmysl*. (Nepublikovaná rigorózní práce). Univerzita Palackého v Olomouci.

Škvařilová, M. (2011). *Role otce v rodině a aktivní otcovství z pohledu otce, matek a dětí*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.

Šuráňová, V. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Gulová, L., Šíp, R. (eds.), *Výzkumné metody v pedagogické praxi* (105-116). Praha: Grada.

Trembley, S., Pierce, T. (2011). Perceptions of fatherhood: Longitudinal reciprocal associations within the couple. *Canadian Journal of Behavior Science*, 43 (2), 99-110. doi: 10.1037/a0022635

Whitehead, B. D. (1996). Women and the future of fatherhood. *The Wilson Quarterly: Surveying the World of Ideas*, 20 (2), 30-35. Získáno 22. května 2017 z <http://archive.wilsonquarterly.com/archives>

Wright, H. N. (1998). *Navždy tátovo děvče: Vztah mezi otcem a dcerou*. Praha: Návrat domů.

Yablonsky, L. (1995). *Otcové & synové: O nejnáročnějším rodinném vztahu*. Praha: Portál.

Zimbardo, P., Columbová, N. D. (2016). *Odpojený muž: Jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada Publishing.

Zoja, L. (2017). *Soumrak otcovství: Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor.

Ždárková, V. (2015). *Otcem po dvacítce, otcem po čtyřicítce*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.

Žluvová, J. (2013). *Otcem po padesátce*. (Nepublikovaná magisterská diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Otcovská role z pohledu žen

Autor práce: Bc. Iveta Neradová

Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Počet stran a znaků: 124; 295 100

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 97

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá otcovskou rolí z pohledu žen, které se již staly matkami, přičemž se zaměřuje nejen na zkušenost samotnou, ale také na to, co ji formovalo, stále ještě formuje a jak žena na tyto vlivy nahlíží. Pozornost je věnována vlastnímu otci, partnerovi jako otci, společenskému kontextu a vlivu žen, včetně vlivu vlastní osoby. Teoretická část zpracovává téma otcovské role, jejího vývoje a variability, dále některých jevů spojených s touto rolí (ideál, nepřítomnost, mýtus, krize), a nakonec i problematiku vztahu otce a dcery, jejich vzájemného působení a vlivu ženy na otcovskou roli v dospělosti. Výzkumná část využívá pro získání vhledu do zkušeností devíti žen metodu interpretativní fenomenologické analýzy. Hlavní výzkumná otázka zní: Jakou zkušenost mají ženy, které se již staly matkami, s otcovskou rolí? K získání dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru a výsledky analýzy jsou prezentovány jak na úrovni individuálních zkušeností, tak na úrovni následujících společných témat: Generační střet, Tlak společnosti, Stopy původní rodiny, Projevy citů, Tok času a (Bez)Mocná žena. Ta spojují zkušenosti jednotlivých žen a doplňují tak téma otcovské role o další cenný pohled.

Klíčová slova: otcovství, otcovská role, vztah otec-dcera, zkušenost ženy, vliv ženy, interpretativní fenomenologická analýza

ABSTRACT OF THESIS

Title: Paternal role from perspective of women

Author: Bc. Iveta Neradová

Supervisor: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Number of pages and characters: 124; 295 100

Number of appendices: 6

Number of references: 97

Abstract:

The thesis is looking into the role of father from the point of view of women, who have already become mothers; it focuses not only on the experience alone but also on what formed that experience, is still forming it, and how the woman feels about these influences. Attention is paid to the woman's own father, to the partner as a father, to the social context and influence of women including influence of her as a person. The theoretical part elaborates on the topic of father's role, its development and variability, some phenomena associated with this role (ideal, absence, myth, crisis), and finally the issues of the relationship between father and daughter, their interaction and influence of woman on the father's role in adulthood. The research part uses the method of interpretative phenomenological analysis to get an insight into experience of nine women. The main research question is: What experience do women, who have already become mothers, have with the father's role? The method used for data gathering is a semi-structured interview and the results of the analysis are presented not only at the level of individual experience and but also at that of the following common topics: Generation conflict, Pressure of society, Footprints of the original family, Expression of emotions, Flow of time and Powerless/full woman. These topics are connected through experience of individual women and thus add valuable perspective to the topic of father's role.

Key words: fatherhood, paternal role, father-daughter relationship, woman experience, woman influence, interpretative phenomenological analysis

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Zadání diplomové práce

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Příloha č. 3: Struktura okruhů rozhovoru

Příloha č. 4: Ukázka přepisu rozhovoru (část rozhovoru s Helenou)

Příloha č. 5: Ukázka analýzy dat (Helena)

Příloha č. 6: Ukázka struktury individuální zkušenosti (Helena)

Příloha č. 1: Zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. NERADOVÁ Iveta	Opřetice 24, Bystřice - Opřetice	F140630

TÉMA ČESKY:

Otcovská role z pohledu žen

TÉMA ANGLICKY:

The Paternal Role from Perspective of Women

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Marek Kolařík, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Předkládaná diplomová práce se bude zabývat tématem otcovské role z pohledu žen, konkrétně žen, které jsou matkami a jejichž role je tedy k otcovské roli komplementární. V teoretické části práce bude věnován prostor nejen otcovské roli, její variabilitě a proměnám, ale také specifiku vztahu otce s dcerou a vlivu otce na vývoj dívčí identity či na výběr partnera. Výzkumná část práce si klade za cíl, za pomoci kvalitativní metodologie, získat vhled do subjektivní zkušenosti žen s otcovskou rolí a odhalit jejich očekávání od této mužské role. Pozornost bude zaměřena nejen na vnímání otcovské role ve společnosti, ale také na vnímání otcovské role, se kterou má žena osobní zkušenost v rámci vztahu se svým otcem a v rámci vztahu se svým partnerem jako otcem svých dětí, díky čemuž může tyto dvě zkušenosti vzájemně porovnat nejen mezi sebou, ale také s očekávaným ideálem, kterému bude pozornost též věnována. Zabývání se touto problematikou z pohledu žen může posloužit především k rozšíření úhlu pohledu na otcovství a otcovskou roli, a pomoci tak ke komplexnějšímu pochopení postavení role otce ve společnosti, v rodině i v životě každého z nás, přičemž pohled žen může být obohacující také díky jejich možnosti reflexe toho, jakou zkušenost mají ony samy se svým vlastním otcem, jaká očekávání z této osobní zkušenosti pramení směrem k otcům jejich dětí, a jak tato ženská očekávání ovlivňují nejen jejich vlastní postoj k otcům svých potomků, ale také jak mohou být těmito ženskými očekávanými a postoji ovlivňováni i právě sami otcové v uchopování své role. Výzkumný soubor bude tvořen 8-12 ženami ve věku 20-45 let, které jsou matkami alespoň jednoho dítěte bez ohledu na jeho věk. Pro získání dat budou s vybranými ženami realizovány polostrukturované rozhovory a pro následnou analýzu získaných údajů bude použita metoda interpretativní fenomenologické analýzy, která umožní detailně prozkoumat vnímání role otce ženami, jejichž pohled byl v této problematice prozatím spíše opomíjen, a díky němuž je možné do této oblasti přispět dalším dílem skládky.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Badinter, E. (2005). XY. O mužské identitě. Praha: Paseka.
Biddulph, S. (2007). Mužství. Jak zvládat všechny mužské role. Praha: Portál.
Burgess, A. (2004). Návrat otcovství: Jak se stát moderním otcem. Brno: Jota.
Corneau, G. (2010). Anatomie lásky: Vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy. Praha: Portál.
Dudová, R. (2008). Otcovství po rozchodu rodičovského páru. Praha: Sociologický ústav AV ČR
Grün, A. (2010). Jdi svou vlastní cestou: Jak čelit zranění z dětství. Praha: Paulínky.
Gulová, K., Šíp, R. (eds.) (2013). Výzkumné metody v pedagogické praxi. Praha: Grada.
Janošová, P. (2008). Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí. Praha: Grada.
Karsten, H. (2006). Ženy-muži: Genderové role, jejich původ a vývoj. Praha: Portál.
Kast, V. (2013). Otcové-dcery, matky-synové. Praha: Portál.
Leman, K. (2011). Na otcí záleží: Jak otcové ovlivňují své dcery. Návrat domů.
Novák, T. Otcovské role: Význam otce v rodině. Praha: Grada.
Polí, O. (2010). Srdce táty. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
Poněšický, J. (2004). Fenomén ženství a mužství. Praha: Triton.
Renzetti, C. M., Curran, D. J. (2003). Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum.
Wright, H. N. (1998). Navždy tátovo děvče. Praha: Návrat domů.
Zoja, L. (2005). Soumrak otců. Praha: Prostor.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Představení výzkumného projektu

Název projektu: *Otcovská role z pohledu žen* – Magisterská diplomová práce

Autor projektu: Bc. Iveta Neradová

Univerzita, aprobace, ročník:

Univerzita Palackého v Olomouci, psychologie, 2. ročník nMgr.

Vážená paní,

obracím se na Vás se žádostí o spolupráci na výzkumném projektu, který je součástí výše zmíněné kvalifikační práce, a jehož cílem je získat vhled do subjektivní zkušenosti žen s otcovskou rolí a obohatit tak současný pohled na otcovství a otcovskou roli ve společnosti, v rodině, i v životě každého z nás. K získání informací bude použita metoda rozhovoru, ze kterého bude pomocí diktafonu pořízen zvukový záznam. Tento audio záznam bude použit pouze pro účely práce na výše uvedeném výzkumu, a slouží tedy výhradně jako pomůcka pro zachycení velkého množství informací a pro usnadnění další práce s nimi.

Pokud s účastí na projektu souhlasíte, připojte podpis, kterým vyslovujete souhlas s níže uvedeným prohlášením.

Informovaný souhlas

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném projektu. Řešitel projektu mne informoval o podstatě výzkumu a seznámil mne s cíli a metodami a postupy, které budou při výzkumu používány. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou použity pro účely výzkumu a že výsledky výzkumu mohou být anonymně publikovány.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží moje osoba a druhý řešitel projektu.

Datum a podpis účastníka:

Podpis řešitele projektu:

.....

.....

Příloha č. 3: Struktura okruhů rozhovorů

Téma č. 1: Otec ve společnosti

Co Vás napadne, když se řekne otec?

Jak vnímáte postavení otcovské role ve společnosti?

Jak myslíte, že vnímají postavení otcovské role ve společnosti ostatní lidé?

Jak to bylo v minulosti? Jak se díváte na budoucnost? (odlišnosti, spojitosti)

V čem to mají podle Vás otcové jednoduché a v čem složité?

Slyšela jste někdy o nějakých mýtech ohledně otcovství a otcovské role? Jak nahlížíte na tyto mýty?

Téma č. 2: Vlastní otec

Povězte mi o svém otci ... Jaký vztah jste měla se svým otcem v dětství?

Jaký vztah máte se svým otcem nyní? Jak se Váš vztah vyvíjel k dnešní podobě? (důležité události)

Jak si myslíte, že se bude Váš vztah nadále vyvíjet? Jak byste si přála, aby se Váš vztah vyvíjel?

Jaké otec zastával role? V čem byste ho hodnotila pozitivně, v čem negativně?

V čem pro Vás byl otec klíčový, nezastupitelný?

Kdybyste vyrůstala dnes, myslíte, že by se něco změnilo?

Jak byste porovnala Váš vztah s otcem s Vašimi vrstevníky a jejich otci?

V čem byl Váš otec originální, výjimečný?

Téma č. 3: Partner jako otec

Povězte mi o otci Vašich dětí ... Jak se díváte na otce svých dětí? Jak byste ho charakterizovala?

Co z toho byste vyzdvihla, čeho si vážíte? Co z toho byste naopak změnila, co Vám nevyhovuje?

V čem je podle Vás jiný, originální, na rozdíl od ostatních dnešních otců?

S kým můžete porovnávat? Kde máte možnost vidět dnešní otce?

Kdybyste měla porovnat Vašeho vlastního otce a otce Vašich dětí, co byste řekla?

Jak vypadá podle Vás ideální otec? Můžete ho popsat? Existuje vůbec?

Zkuste prosím srovnat očekávaný ideál s vlastním otcem a s otcem Vašich dětí.

Kdo se může stát ideálním otcem? Jak se na tom dá pracovat? Může v tom muži někdo pomoci? Jak?

Téma č. 4: Role ženy

Povězte mi, jakou roli v tom všem sehraáváte Vy. Máte Vy jako žena nějaký vliv na otcovskou roli?

Co přesně očekáváte od otce svých dětí? Z čeho tato očekávání pramení?

Jakou roli v tom má ideál, mýtus, Váš otec, či někdo další?

Myslíte si, že to, co žena očekává od otce svých dětí, může nějak ovlivňovat to, jaký k němu ona sama pak zaujímá postoj a jak se k němu chová? Jak to máte Vy?

Myslíte, že může Váš postoj, který k otci Vašich dětí zaujímáte, ovlivňovat Vašeho otce v tom, jak svou roli uchopuje a to, jak se ve své roli cítí?

Můžete otci svých dětí nějak pomoci, můžete ho směřovat?

Pokud ano, zvládnete to sama? Kdo Vám v tom může pomoci?

Co vliv jeho okolí (ostatní otcové, kamarádi, jeho vlastní otec)?

Příloha č. 4: Ukázka přepisu rozhovoru (část rozhovoru s Helenou)

Já se Tě nejdřív zeptám: „Co Tě napadne, když se řekne otec? Co jako prvního se Ti vybaví?“

Otec, to je jako opak matky no, takže to je jakoby vlastně takovej ten komplet, že jo, když je otec a matka, tak je to takovej ten rodinnej komplet, který jako spojuje to dítě. Takže takovej celek vlastně.

Takže nějaký dva lidi, který když se doplní, tak vznikne vlastně rodina. Jestli to správně chápu.

Ano, takhle vlastně vznikne rodina.

Hm, ještě něco Tě napadá?

Otec? No. Tak to jsou spíš takový ty tradice, že jo ... Jako otec ... živitel rodiny a podobně, ale to je takový jako už nevím no, jestli není takový už hodně zkosnatělý jako v týdle době to takhle nazývat, ale dřív to tak bylo, že jo. Je to jako asi biologicky daný, že ten otec byl dycky ... nebo otec! Otec to je jako role, že jo, von jako asi musí se rozlišovat mezi mužem a otcem ... Ale otec jako tam už to zní nějakým závazkem jo, že dřív, když byl ... nebo možná i dneska by to tak mělo bejt, když je někdo otec, tak vlastně to je jakoby silnější pohlaví, tak by to měl bejt ten, kdo se postará o tu rodinu, pokud má rodinu. Což by měl mít, když je to otec.

Proto ten živitel, že jo, tam zůstává ...

Proto je to spojený i s tím živitel, i s tím zabezpečením, i tak nějak celkově, ale jako ... jako z hlediska třeba někdo jako si stěžuje z hlediska rovnoprávnosti, že by měli mít rovnocenný postavení otec i matka, ale což jako ... což já si třeba nemyslím. Asi nejsem feministka, ale jako třeba to pro mě je snadnější, když mám jakoby svýho otce, jako manžela, jo, že je to ... je to zkrátka taková náká jeho role jako je moje role matky.

Jo, že máte nějaký svoje specifikum každý, že je to jako čitelnější v tý rodině.

Jo jo jo, že to jako ... Že někdo třeba hodně jako mluví o tom, že otec a matka, že by to mělo být na stejný rovině, což já si nemyslím. Jo, třeba pro mě možná je i pohodlnější, že jakoby mám otce, jako manžela, protože tím pádem jako se nemusím starat vo takovýty věci typicky otcovský a mužský.

Jo.

A myslím, že takhle je to i jako daný jako přirozeně, že to ten člověk tak cítí, že jo, vždyť už je jakoby po takovejch let a generací, že si myslím, že možná je tam nějak ten přírodní prázáklad jo. A když to porovnáme s nějakjma přírodníma kmenama, tak vlastně tam to funguje taky. Jsou kmeny, kde vládne žena! Ale těch je hodně málo.

Taky jsem o nich slyšela.

Je to jako dominantní no a třeba, když takhle se jakoby vracíme, to zase jakoby do tý svý profese, k těm přírodním v uvozovkách kmenům, tak vlastně tam tendle model tam funguje pořád jo. A to jsou lidi, nechci říkat primitivní, ale fungujou na základě přírody jo? Co jako příroda jim říká. A tam si myslím, že je nějak prázáklad vlastně tý existence naší. Jo, akorát že my už žijeme v tak moderní době, že si todle vůbec neuvědomujeme. Že už řešíme takový ty ... věci spíš kulturně.

Jo a že to vlastně přizpůsobujeme nějak tu biologickou původní roli?

Ne, já si myslím, že ta biologická role se pořád vkrádá, ale ta kultura jí zašlapává. Jo, tím, jak my si vytváříme tu složitější kulturu, tak vlastně ta biologie, nebo ta ... to přirozený hodně klesá.

Hm, jo.

Jo, ale myslím si, že jakoby eště pořád, eště pořád to v sobě někde máme.

A vobčas to vykoukne, že jo?

A občas to vykoukne ...

Tak jo ... Já se Tě zeptám: „Jak vnímáš postavení otcovské role ve společnosti?“ Ty už jsi to trochu jako nastínila, že tam zůstává nákej jako ten živitel a jak vnímáš, že to teď je? Jak to společnost má? Jak na otce nahlíží, jak se otcové ve společnosti mají?

Hm, já si myslím, že otec v dnešní době ... záleží jakoby taky, kdo se s kým setká, že jo jakoby partner s partnerkou ... Podle mě jakoby ta otcovská role ... myslím si, že se to hodně zvedlo, že třeba se jakoby víc klade důraz na jejich práva, těch otců, protože během toho komunismu to bylo takový jasně daný jo. Matka doma s dětma, na pár hodin možná do práce a otec vlastně ten živitel v práci ... To je vlastně takový, jakože ta matka na něm byla závislá. Jo, což třeba u nás jako bylo taky. A dneska je to ... je to takový uvolněnější no, že tam ... Myslím si, že jednak se zlepšily vztahy mezi dětmi a otcí ... mezi jako otec-dítě a je to takový otevřenější no. Není to takový přidušený jo. Není to takový podle nákejch strašnejch tradic, který tady byly.

Že má vlastně ten otec možná větší svobodu v tom?

Má větší svobodu, možná i jako prostor a je to ... stává se takovým jako trošku modernějším. Jo, když třeba porovnám svého otce a mého manžela, tak to je úplně ... to je rozdíl, že jo. To je ... jako tady je u toho mého otce tam to je jasný, že on byl vychovanej v nákejch jako kolejkách, podle svého dědy, nebo svého otce a teďko je to vlastně ... teďko já, když to posuzuju, tak ten manžel můj, to je tak ... to je něco jinýho no. Je to ...

A kde se to stalo? Protože vlastně toho manžela vychovával ten, co byl předtím? Kde se vlastně stal ten zlom, že najednou jsou ty tátové teda trošku jiný? Nebo ...

Já si myslím, že je to daný generačně. Jo, že vlastně tím, jak se člověk setkává s tou svojí skupinou, jak se to jakoby mění, že jo, každá ta generace se stává taková vdevřenější a volnější jo. Což třeba já vidím, když učím ty děti, tak učím malý a vlastně i dospělý a tam je strašně vidět, jak třeba třeba generace, já nevím, Ondry, tak ta je jako neuvěřitelně frí taková. Jo, jako víceméně neřeší se náký tabu, nebo je to všechno takový hodně vdevřený a je to ... Myslím si, že i tendle vývoj je i právě v tom otcovství. Jo a za těch dvacet let vlastně po pádu si myslím, že se jako by hodně udělalo. Jako i si myslím vliv ... vliv západní Evropy a podobně. Jo tím, jak se k nám dostávala jiná kultura, takže to vlastně vidíme taky. Takže jakoby lidí si myslím, začínali vidět ten svět trošku jinak. Jo, že už nebyli takový zavřený v těch hranicích, ale viděli i jiný možnosti a prostory, začli cestovat. Právě třeba my, když jsme byli třeba v tý Francii, tak vlastně taky jako jsme tam byli skoro měsíc a tam jako zjistíš, jak ten člověk, jak ty rodiny tam žijou. Jo, jak se mají. Jo a řekneš si: „Jo, to se mi líbí hrozně!“ Jo a začneš podle toho žít taky. Jo, takže to jako vokoukáš a myslím si, že to je hodně s tím, že se otevřely ty hranice. Jo, že vlastně ... a máme styk. Máme jakoby velkej styk s ostatníma zeměma. To si myslím, že je hodně velká výhoda. A porovnááš. A můžeš si vybrat.

A pak se to vlastně vyvíjí třeba ...

A pak se to vyvíjí no. A pak si ještě myslím, že tak náck, jo, myslím si, že je to hodně daný generačně tohleto. Jo, že čím jakoby mladší generace, tím víc je to uvolněnější. Akorát doufám, že se to neuvolní jako až moc!

Jo, to mě taky napadá. Když vlastně říkáš, další generace, tak si říkám: „Co teď ty vlastně právě narozený, jaký budou tátové, že jo?“ Hm, zajímavý. Teďko jsi mluvila o tom, jak ty vnímáš postavení otcovské role ve společnosti. Setkala ses i s jinejma názorama? Máš ve svém okolí někoho, kdo o tom mluví vlastně jinak? Nebo máš možnost se o tom s někým bavit? Nebo čteš o tom někde, slyšíš v televizi? Noviny?

Jo, jo jo jo. A to je ... jakoby těch názorů je tak strašně moc na to otcovství. Někdo prostě ... někdo prostě si řekne: „Tak když už mám, já nevím, to dítě s jednou ženou, no tak prostě by si měl s ní zůstat, ať se děje, co se děje.“ A to zase říkám: „No ale jako to je přece nesmysl jako trápit se v nákým vztahu jenom jako ...“ Nebo nechci říkat jenom, že tam je závazek to dítě, ale vlastně to pak jako úplně ničí ... ničí toho druhýho, že jo. Někdo má prostě vyloženě takovejtle konzervativní názor, jakože, že jako až do smrti jo. A to si myslím, že ... to je takový hodně extrémní. A potom je druhej

názor, a to je takovej ten hodně uvolněnej, ... nic neřešíme, no tak máme děti no s tímhle támhletim. A pak vlastně ta rodina se úplně jako ... takový ty nukleární rodiny, to se rozkládá, že jo, to už je jako ... to je taková vodnož a ... Jako setkávám se s tím jo. Existuje spousta názorů jakoby, ale to je všechno hrozně relativní. Jo, jako kde je vlastně jako pravda? Jak by měla vypadat rodina nebo je to dobře jako zůstat v rodině, kde se někdo necejtí dobře, nebo ...? To je strašně komplikovaný že jo tohleto.

Jasně. Já tady mám pak otázky: „Jak to bylo v minulosti?“ To jsme probraly. Tys tam říkala, že tam vidíš nějaký spojitosti, nějaký odlišnosti. Že dřív to vlastně bylo trochu jinak, že to je generačně, že to bylo tím, že jsme se začali dostávat vlastně za hranice, začaly se mísit ty názory a tak ... Jak se díváš na budoucnost právě? Jak myslíš, že se to bude rozvíjet? Půjde to zpátky, jinak, bude to podobný, stejný, Je to hypotetická otázka.

Hm, hm, hm. Já si myslím, že to jako možná že to skončí ... asi budu jako negativní, ale co třeba jakoby vnímám je, že ta jako ... Dobře, zakládaj se rodiny, je tam role otce a matky, ale je to takový trochu navoko někdy jo, že ten ... že ty lidi jako dou do toho, ale ne ... jako neuvědomují si, že to bude něco delšího. Jo, že voni to neřešej. Oni si řeknou: „No tak jo, tak budeme mít rodinu, no tak když to nebude, no tak si najdu někoho jinýho.“ A jako ... tím spíš jako narážím na velkou rozvodovost, hodně velkou. Třeba v mym okolí se já nevím teďko za poslední rok snad pět lidí jako rozvedlo, nebo rozešlo.

A jsou to mladý manželství?

No, jsou to kolem třiceti, čtyřiceti. Do těch čtyřiceti let. A jako jo, ale ty lidi ... vono je to ani tak moc ani netrápí, voni to prostě tak jako berou, jako rozch ... jako rozchod no. A to dítě, že tam je, no tak to je takovej jako pejsek trochu. Jo, že tam ta zodpovědnost hrozně klesá. Jo, že třeba ty lidi vůbec za to ani nebojujou. Jo, což si myslím, že dřív bylo, že ten člověk jako se snažil aspoň jakoby vo to nák bojovat ... Jo, nákou jinou alternativu a dneska je to ... dneska právě jako ten člověk vidí, že má možnost prostě jít a najít si někoho jinýho. Jo, že to není vlastně takovej problém, tak tím pádem jako pro něj není nic problém. Jo a tím ta zodpovědnost hodně klesá, což jakoby zase ... No, je to ... Nevím. Myslím si, že jakoby ten trend bude horší, a až si myslím, že až bude úplně nejhorší, tak možná si lidi uvědomují, že to není cesta, že se začnou vracet zpátky. Vůbec jako nedokážu vodhadnout, jak tohle se bude vyvíjet, to vopravdu ne.

Ty jsi mluvila i o tom, že vlastně to berou jako rozchod, přestože jsou manželé, takže by to měl bejt vlastně rozvod, takže možná i ani svatba je vlastně ... není už dneska závazkem nějaký jako zodpovědnosti nebo ukazatelem nebo nějakýho trvalejšího svazku vlastně jako?

No ta svatba, ... Já si osobně myslím, že svatba, to když někdo s někým chodí a rozhodne se pro svatbu, tak je to vlastně takovej jako trochu přechodovej rituál, že přejdeš do nějakýho vyššího levlu. Jo, je to vlastně, že ten vztah povýšíš na druhou. Jo, že ten jako přeci jenom je to takovej jako pocit jenom. Je to hrozně pocitový vnímání, ale ale myslím si, že to trochu funguje jo, že svatba rovná se závazek. Myslím si, že jo, ale spíš si myslím, že je to odhodlání těch lidí jako nebát se toho a ten vztah prostě si jako povýšit opravdu na něco hezčího. I když na druhou stranu je to oficialita, ale jako kdo to vnímá jako oficialitu, tak pro něho jako svatba nemá význam. To je spíš, to si spíš myslím, že je hodně hodně o tom vnímání no. Že jakoby člověk si to potom šoupne do tý ... do tý vyšší roviny.

Ted' se Tě zeptám: „V čem to maj podle Tebe otcové jednoduchý? V čem to maj lehký, lážo plážo, v čem maj výhodu?“

Ve všem!

Ve všem? Tak zkus jmenovat nějaký příklad, v čem by to tak ...

No, v čem to maj jednoduchý no? Jako vobčas ... vobčas bych si tu roli chtěla vyměnit, protože ... protože tím jak vlastně jako ... Já rozumím tomu, že to dítě je fixovaný na matku, nebo je tam nějak mateřskej pud, což je jakoby zase daný tou přírodou, jo, to je pravda a ... Ale myslím si, že jako dneska je ten trend takovej, že možná je to nastavený tou společností, že ten otec vlastně je hnanej tím, že musí chodit do práce a platit ty hypotéky a podobně a vlastně ta ta žena

v těch prvních rocích zůstává s tím dítětem, tak je to jakoby strašně stresující. Je to hroznej, je to velké závazek, zodpovědnost, je to stresující a tím jak ten otec je prostě v práci, tak je na všechno sama a jakoby si myslím, že tam je psychické tlak jo, že to na ní strašně padá, že ta společnost by měla dát ... vytvořit nějaký model, že tě otcům se jako trošku uleví, tím pádem i těm matkám. Jo. A vlastně tím, jak ještě dneska pořád víceméně platí takový ... taková ta role té matky, že jakoby všechno zařizuje, zajišťuje, nakupuje, vaří a tak dále, tak to si myslím, že je jakoby ta přítěž. Jo, protože pak když začne chodit do práce, tak vlastně dobrý, ale jí vlastně k té práci ještě zůstane to všechno kolem, jo což ...

Jo, dva úvazky ...

Což, právě! Což ten jakoby otec nemá, ten otec vlastně jenom ... jenom v uvozovkách chodí do práce. A to si myslím, že je jako ... to třeba já vnímám trošku jako nespravedlnost jo, i tím, že jako u nás je to nastavený tak, že obecně ty ženy u nás berou míň peněz, ... Je to všechno nastavený prostě nespravedlivě. Jo v tomhle směru si já myslím osobně. A ... jaká byla otázka?

V čem to má jednoduchý? Nejsou nonstop, jsem z toho pochopila.

Jo, ...

Ty jsi mluvila o tom, že vlastně matka je s dítětem pořád, je to velká časová zátěž, velká psychická zátěž a ten táta vlastně to tak nemá. Tak možná v tom ...

Ten otec, ten jako to má jednoduchý v tom, že ráno vlastně vyjede, přijede večer. víceméně všechno je zařízený. Nebo jako ... taky to nemusí všude takhle fungovat, v nějakých jako rodinách to nefunguje vůbec, ale ... ale jako myslím si, že takhle jakoby to má ta ... ta maminka nastavený, když to tak chce. A to si myslím, že docela je takový, to období toho mateřství a pak přechod do té práce víceméně já nevím no tak to je už pak na celý život že jo, dokud tomu dítěti není vosumnáct.

A někdy i víc.

A někdy i víc. Tak je to takovej pořád takovej vnitřní stres trošku jo, takovej neklid. Jo, pořád myslet, pořád přemýšlet nad tím, co je potřeba udělat, není potřeba udělat. A třeba si to děláme samy. Nevím.

Tak jo, v tomhle tom má podle Tebe tátové jednoduchý a v čem to má podle Tebe teda složitý? Co bys řekla? V čem to má tátové těžký? Voproti třeba mužům, který nejsou otcové, oproti ženám, oproti matkám, ... v čem to má vlastně těžký možná?

No spíš ty, ty muži ... já nevím, jako většinou jsem se setkala s tím, že ještě ty muži jakoby mají takovou tu zodpovědnost, že teda jakoby musej tu rodinu nějak uživit, aby si taky trošku jako dopřáli, nebo někdo jí zabezpečili finančně, materiálně, ... to si myslím, jakože to jako pořád funguje tenhle model.

Jakože někdo ta zodpovědnost ...

Ta zodpovědnost tu rodinu zabezpečit finančně, nebo materiálně. Jako ta psychická podpora si myslím, že z jeho strany moc není jo, tím jak vlastně je utážený na tom materiálně, tak to, to je asi horší. V čem má výhodu ještě otec no? No ... že se může sebrat a celý den být pryč. Jo je to ale ... je to fakt, ... výhodou je, že prostě večer přijede s čistou hlavou jo? Nebo s čistou hlavou ... dělá si svojí práci, dělá si jakoby co ho baví, nebo co ho živí. Jestli ho to baví, nebaví nevím. Ale je to přeci jenom něco jiného.

Příloha č. 5: Ukázka analýzy dat

<u>PRVOTNÍ POZNÁMKY</u>	<u>PŘEPIS ROZHOVORU</u>	<u>TÉMATA</u>
Přírodní prazáklad rozdělení rolí Přírodní kmeny	A myslím, že takhle je to i jako daný jako přirozeně, že to ten člověk tak cítí, že jo, vždyť už je jakoby po takovejch let a generací, že si myslím, že možná je tam nákej ten přírodní prazáklad jo. A když to porovnáme s nákcjma přírodníma kmenama, tak vlastně tam to funguje taky. Jsou kmeny, kde vládne žena! Ale těch je hodně málo. Je to jako dominantní no a třeba, když takhle se jakoby vracíme, to zase jakoby do té své profese, k těm přírodním v uvozovkách kmenům, tak vlastně tam tendle model tam funguje pořád jo. A to jsou lidi, nechci říkat primitivní, ale fungují na základě přírody jo? Co jako příroda jim říká. A tam si myslím, že je nákej prazáklad vlastně té existence naší. Jo, akorát že my už žijeme v tak moderní době, že si tohle vůbec neuvědomujeme. Že už řešíme takový ty ... věci spíš kulturně.	Přírodní prazáklad naší existence
Věci teď řešíme spíš kulturně	Ne, já si myslím, že ta biologická role se pořád vkrádá, ale ta kultura jí zašlapává. Jo, tím jak my si vytváříme tu složitější kulturu, tak vlastně ta biologie, nebo ta ... to přirozený hodně klesá.	Kultura jako nepřítel přirozenosti
Kultura zašlapává biologickou roli	Hm, já si myslím, že otec v dnešní době ... záleží jakoby taky, kdo se s kým setkává, že jo, jakoby partner s partnerkou ... Podle mě jakoby ta otcovská role ... myslím si, že se to hodně zvedlo, že třeba se jakoby víc klade důraz na jejich práva, těch otců, protože během toho komunismu to bylo takový jasně daný jo. Matka doma s dětma, na pár hodin možná do práce a otec vlastně ten živitel v práci ... To je vlastně takový jakože ta matka na něm byla závislá. Jo, což třeba u nás jako bylo taky. A dneska je to ... je to takový uvolněnější no, že tam ... Myslim si, že jednak se zlepšily vztahy mezi dětmi a otcí ... mezi jako otec-dítě a je to takový otevřenější no. Není to takový přidušený jo. Není to takový podle nákejch strašnejch tradic, který tady byly.	Důraz na práva otců
Větší důraz na práva otců Opak proti komunismu	Má větší svobodu, možná i jako prostor a je to ... stává se takovým jako trošku modernějším. Jo, když třeba porovnáme svého otce a mého manžela, tak to je úplně ... to je rozdíl, že jo. To je ... jako tady je u toho mého otce tam to je jasný, že on byl vychovanej v nákejch jako kolejších, podle svého dědy, nebo svého otce a teďko je to vlastně ... teďko já když to posuzuju, tak ten manžel muj, to je tak ... to je něco jinýho no. Je to ...	Vliv režimu na společnost
Dneska je to uvolněnější, bez přidušení Zlepšení vztahů mezi otcem a dětmi		
Otec se stává modernějším, má prostor Otec a manžel = rozdíl		Prostor pro moderního otce

<p>Muj otec = komplikovaná osobnost</p> <p>Prchlivý, lehce agresivní</p> <p>Živil rodinu, přinášel peníze</p> <p>Otec byl zvednutej prst</p> <p>Zařval, když bylo zle</p> <p>Když se něco stalo, báli jsme se</p> <p>Výhrušky otcem, otec jako vyšší moc</p> <p>Čekala to i ve své rodině</p> <p>Tam je ale autoritou ona</p> <p>Partner je měkkej tatínek</p> <p>Musím zasahovat, nenechám si dítě přerůst přes hlavu</p> <p>Nechej to dělat, ale musím</p> <p>Nebaví mě to!</p> <p>Nelíbí se mi bejt autoritativní</p> <p>Já jsem ten, kdo pořád křičí</p> <p>Vychovávám jí i jeho</p>	<p>V současné době muj otec, ... muj otec to je taková komplikovaná osobnost, už jako od dětství, taková jako prchlivá, jako lehce agresivní, ... takže ... Ale zas na druhou stranu jako co si pamatuju v dětství, tak jako byl jako zodpovědněj, jako živil tu rodinu, přinášel peníze, jako v rámci mezích se o tu rodinu staral, ale spíš teda jako z dětství si pamatuju otce spíš teda mámu. Jo, že máma vlastně, my jsme byli vychovávaný hlavně mámou, otec to byl takovej ten zvednutej prst, že když něco, tak zařval.</p> <p>Když už bylo zle, tak zařval. A tam si zrovna myslím, že tady byly jasně oddělený ty role otce a matky. Uplně klasicky. Takže jakoby já toho otce vnímám jako spíš takovou tu ... jako když se něco stalo, takže von jako byl vždycky ten, kterýho jsme se báli.</p> <p>Hm, taková ta jako složka: „Tak a teď přijde někdo vyšší, náká vyšší moc a vy uvidíte.“ Což je docela jako zajímavý, že jako jsem očekávala, že tohleto bude jakoby i v tý mojí rodině, protože jako přeci jenom trošku jako jako pro mě by to byla výhoda, jo, kdyby ten muj manžel byl větší autorita, ale jako tady to trošku jako je, že jako spíš jsem ta autorita v tý rodině já ohledně tý dcery, taková ta zlá složka.</p> <p>No, to je takovej jako měkkej tatínek a ... a prostě jakoby zase na druhou stranu, nemůžu nechat to dítě jako si přerůst přes hlavu a prostě když vidím, že vod něho ta autorita není, tak prostě musím zasáhnout, ačkoli já nechci! Jo, já sama, já sama osobně bych nechtěla bejt takovouhle tou autoritou ... Jako předpokládala jsem, že to bude třeba z tý manželový strany, protože mě osobně jakoby tohle moc ne ... jako ... mě to nebaví! Jo, jednak na to nejsem zvyklá možná ze svý rodiny, že tam byl vždycky ten otec ... Jako máma ta byla taky jako ... ta je furt! Ale jako vždycky byl ten otec dominantnější a očekávala jsem to jakoby i v tý svý rodině, protože jako ... mě se ta role nelíbí! Jo, nelíbí se mi bejt jakoby na tu dceru autoritativní. Jako chtěla bych, aby to dělal ten manžel, ne já. Mě to nevyhovuje. Já to spíš jenom dělám, jakože musím, jak říkám, aby mi nepřerostla přes hlavu.</p> <p>No, akorát je to takový jakože vlastně já jsem pořád ten, kdo já nevím, jako tam křičí nebo řekne: „A už ne, už tohle se nesmí!“ Jo a to mě nebaví. Jo, jako tak ... tak jsem říkala, ... ale je to takový, že pak já vychovám i jí, vychovám jeho.</p>	<p>Otec = zvednutej prst a vyšší moc</p> <p>Živitel</p> <p>Strach z otce</p> <p>Vliv otcovského vzoru na očekávání</p> <p>Partner je měkkej tatínek</p> <p>Nelíbí se mi bejt autoritativní!</p> <p>Výchova dcery i manžela</p>
---	--	--

Příloha č. 6: Ukázka struktury individuální zkušenosti (Helena)

Kultura jako nepřítel přirozenosti

Otec součástí celku
Závazek otcovství
Přírodní prázáklad naší existence
Biorytmy rodiny
Vliv režimu a rigidita
Pád komunistického režimu
Otevřenost současné generace
Možnost inspirace a volby
Růst životní úrovně
Prostor pro moderního otce
Důraz na práva otců
Strach z přílišného uvolnění

Rozpad nukleární rodiny

Vysoká rozvodovost
Udržení rodiny x individuální štěstí
Ztráta chuti boje za rodinu
Svatba jako přechodový rituál

Otec jako představitel tradic

Nepostradatelný živel
Řidič auta a zprostředkovatel
Zajištění vánočních tradic
Vliv otcovského vzoru na očekávání
Otec = zvednutý prst a vyšší moc
Anarchie mez mužské složky
Potřeba opory skrze autoritu
Otcovská žárlivost
Narůstající nevrlost otce
Ne-klasický dědeček
Přišel s něčím, co jiné děti neměly

Měkkej tatínek

Chybí iniciativa
Výchova dcery i manžela
Rezignace na větší změnu
Pomoc otci skrze harmonogramy
Jak můžu jako žena radit otci?
Dlouhá historie manželova workoholismu
Tlak na omezení času v práci
Šperkování vztahu s dcerou
Zlepšení komunikace věkem

Nejsem feministka, ale ...

Proč by to měla maminka všechno dělat?
Neustálý vnitřní stres
Nespravedlnost vůči ženám
Nerovnoměrná zátěž ženy v rodičovství
Touha po vyrovnanosti
Znalost svých limitů
Bez potřeby někomu něco dokazovat
Otec a matka nejsou stejní
Otec utážený na materiálnu
Úleva matkám skrze úlevu otcům
Otec utážený na materiálnu
Touha užít si mateřství

Naivita žen

Když se dítě narodí, s člověkem to hejbně
Otcovská role jako dar do vínku
Zklamání
Manžel jako pragmatická osobnost
Dcera smyslem života